



FORBRUKSFORSKNINGSINSTITUTTET SIFO

Dyrtid 4: Det er ikke over ennå

Husholdenes økonomiske trygghet i august 2023

Christian Poppe og Elaine Kempson

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET



© Forbruksforskningsinstituttet SIFO
OsloMet – storbyuniversitetet
SIFO-Rapport 11 – 2023

Forbruksforskningsinstituttet SIFO
OsloMet – storbyuniversitetet
Stensberggt. 26 – 7. etg.
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 Oslo
www.oslomet.no/om/sifo

Forbruksforskningsinstituttet SIFO utgir:

- Rapporter – som er kvalitetssikret og godkjennes av SIFO ved direktør/forskningsledere
- Notater – som godkjennes av prosjektleder.

Det må ikke kopieres fra denne rapporten i strid med åndsverksloven. Rapporter lagt ut på Internett, er lagt ut kun for lesing på skjerm og utskrift til eget bruk. Enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring utover dette må avtales med SIFO. Utnyttelse i strid med lov eller avtale, medfører erstatningsansvar.

STORBYUNIVERSITETET
FORBRUKSFORSKNINGSINSTITUTTET SIFO

Tittel Dyrtid 4: Det er ikke over ennå. Husholdenes økonomiske trygghet i august 2023	Antall sider 46	Dato 25.09.2023
Title The Norwegian cost-of-living crisis – financial well-being August 2023	ISBN 978-82-7063-562-7	
Forfatter(e) Christian Poppe og Elaine Kempson	Prosjektnummer 203306	Faglig ansvarlig sign. <i>Silje E Skuland</i>
Oppdragsgiver SIFO i samarbeid med Forbrukerrådet		
Sammendrag Generelt ser vi en beskjeden bedring i husholdenes økonomiske trygghet sammenlignet med mars 2023. Men den økonomiske tryggheten er mye lavere enn før dyrtiden, særlig for de som stilte svakest i utgangspunktet og som fortsetter å falle på trygghetsbarometeret. Over halvparten av husholdene strammer inn på forbruket. Det gjelder spesielt de med lavest økonomisk trygghet, som også mangler sparepenger og tar opp lån for å få endene til å møtes. Boutgiftene er et stort problem for både leietakere og boligeiere med boliglån. Mange må stramme inn for å ha råd til mat. Ett av åtte hushold er matusikre, og seks prosent har svært lav matsikkerhet. Betalingsproblemene er mer omfattende enn for ett år siden, og mange får ingen løsning når de henvender seg til kreditor. Det er ikke over ennå.		
Summary In general, we see a modest improvement in households' financial well-being compared to March 2023. But financial security is much lower than before the cost-of-living crisis, especially for those who initially scored low on well-being and still continue to fall on the security barometer. Over half of Norwegian households are tightening their consumption. This applies especially to those with the lowest financial well-being, who also lack savings and take out loans to make ends meet. Housing costs are a big problem for both tenants and homeowners with mortgages. Many must tighten up to be able to afford food. One in eight households is food insecure, and six per cent have very low food security. Payment problems are more widespread than in 2022, and many get no solution when they approach the creditor. It is not over yet.		
Stikkord Dyrtid, økonomisk trygghet, levekostnader, betalingsproblemer, ulikhet		
Keywords Cost-of-living crisis, financial well-being, payment problems, inequality		

Forord

Dette er den fjerde hovedrapporten om dyrtiden i Norge, og et produkt fra SIFOs pågående overvåking av prisstigningens konsekvenser for husholdene.

Forbruksforskningsinstituttet SIFO og forfatterne vil takke Kantar TNS for gode innspill til spørreskjemaet og den praktiske gjennomføringen av surveyen. Vi ønsker også å takke Forbrukerrådet (FR) for samarbeidet om denne rapporten, og Jamie Evans (PFRC/University of Bristol) for bidrag til videreutvikling av analysen.

Kvalitetskontrollen av rapporten ble gjort av forskningsleder Silje E. Skuland.

Oslo, september 2023

Forbruksforskningsinstituttet SIFO

OsloMet – storbyuniversitetet

Innhold

Forord	2
Sammendrag	4
English Summary	8
1. Innledning	12
1.1. Dyrtid	12
1.2. Perioden august 2022 — august 2023	13
1.3. Problemstillinger og rapportens oppbygging	16
2. SIFOs økonomiske trygghetsbarometer	18
3. Økonomisk innstramming	22
4. Dypdykk 1: Strøm	25
5. Dypdykk 2: Boutgifter	27
6. Dypdykk 3: Mat og matsikkerhet	29
6.1. En indeks for matsikkerhet	30
7. Betalingsproblemer	32
8. Utsatte grupper	38
8.1. Dimensjon 1: Ressurssituasjonen	39
8.2. Dimensjon 2: Inntektsstabilitet	39
8.3. Dimensjon 3: Utgiftssituasjonen	40
8.4. De dårligst stilte	40
9. Konklusjon: Det er ikke over ennå	43
Referanser	46
Vedlegg 1: Metode	47
Vedlegg 2: Datainnsamlingen i august 2023	50
Vedlegg 3: Indeks for mat-usikkerhet. Metode	56
Vedlegg 4: Utsatte grupper. Regresjonsanalyser	58
Vedlegg 5: Demografiske fordelinger	60

Sammendrag

Ved hjelp av spørreundersøkelser måles husholdenes økonomiske trygghet på en indeks som varierer mellom 0 til 100. Dette gir i sin tur grunnlag for å gruppere husholdene på fire nivåer. I august 2023 har vi 17 prosent på de to laveste trygghetsnivåene: *ille ute* (seks prosent) og *sliterne* (11 prosent). Dette er to og en halv ganger så mange som i juni 2021 før prisene begynte å stige. Videre ligger andelen *'utsatte'* stabilt rundt en tredjedel (32 prosent), mens andelen helt *trygge* hushold er 51 prosent (mot 65 prosent i 2021). I absolutte tall har vi i nå i overkant av 151.000 hushold som er *'ille ute'* og nesten 278.000 i gruppen *sliterne*. På de to øverste trygghetsnivåene, hvor den økonomiske situasjonen er betydelig bedre, har vi ca. 808.000 *'utsatte'* og like i underkant av 1.300.000 økonomisk *'trygge'* hushold.

Generelt ser vi en beskjedne bedring i husholdenes økonomiske trygghet sammenlignet med mars

Dette tyder på at tiltakene som har kommet i løpet av vinteren og våren har begynt å virke. Det er særlig blant *'sliterne'* og de *'utsatte'* husholdene at vi kan spore en viss bedring.

Men den økonomiske tryggheten er mye lavere enn før dyrtiden, særlig for de som stilte svakest i utgangspunktet, og *'ille ute'*-husholdene fortsetter å falle på trygghetsbarometeret

I toårsperioden fra juni 2021 til august 2023 har det vært et betydelig fall i økonomisk trygghet for store deler av befolkningen, selv om det i den siste målingen altså er tegn til at dette kan ha stoppet opp de siste månedene. Fallet har vært størst for husholdninger som hadde det tyngst fra før, mens de som i utgangspunktet var økonomisk trygge knapt har vært rammet i det hele tatt. Dessuten har hushold som skårer lavest på trygghetsbarometeret vært de eneste som har fortsatt nedgangen i økonomisk trygghet i den siste seksmåneders-perioden.

Over halvparten av husholdene strammer inn på forbruket. Det gjelder særlig de med lavest økonomisk trygghet, som også mangler sparepenger og tar opp lån for å få endene til å møtes

I august 2023 sa litt over halvparten (53 prosent) av husholderne at de har måttet stramme inn på forbruket de siste seks månedene for å få endene til å møtes. Hovedområdet for innstrammingene er ikke-nødvendige, løpende utgifter (48 prosent), men nesten like mange har redusert forbruket av strøm (42 prosent) og en tredjedel (33 prosent) har kuttet ned på mat. Betydelige andeler har også begrenset sitt sosiale liv og gitt avkall på medisinsk behandling for å få endene til å møtes. Generelt ser vi riktignok en liten forbedring sammenlignet med vintermånedene som ble dekket av forrige undersøkelse i mars 2023, men situasjonen er fortsatt dårligere enn i august 2022. Ett av fem hushold har brukt sparepenger for å håndtere prisstigningen og nesten én av ti lånt penger til det. Dette er nesten en tredobling (fra 8 til 21 prosent) siden juni/august 2022. Videre har 14 prosent av husholdene gått tom for sparepenger i løpet av det siste halvåret.

Innstrammingene er ikke jevnt fordelt på tvers av de økonomiske trygghetsnivåene. De som skårer lavest på trygghetsbarometeret har måttet stramme inn mest. Blant *'ille ute'*-husholdene (det laveste nivået av økonomisk trygghet) har 80 prosent måttet kutte i matforbruket, 72 prosent har redusert sin sosiale omgang og 66 prosent har ikke gått til tannlegen for å få endene til å møtes. Dessuten har fire av ti (42 prosent) måttet låne penger for å håndtere utgiftene. Vi ser også at to av ti (21 prosent)

av husholdene på det laveste trygghetsnivået har kontaktet NAV for å få økonomisk hjelp med mat og annet livsnødvendig forbruk.

Husholdningene ble også spurt mer detaljert om innstrammingene de har gjort på tre sentrale forbruksområder de siste seks månedene: strøm, bokostnader og mat. Hvis vi ser på strøm først, har nesten halvparten (46 prosent) tatt grep for å redusere strømforbruket, og tre av ti (30) prosent har gått over til å bruke energikrevende utstyr på tider av døgnet når strømprisen er lavest. Ett av seks hushold har kuttet utgifter til mat for å betale for strøm. Disse andelene er omtrent de samme som i mars 2023, til tross for at behovet for strøm er lavere i sommermånedene. Igjen er innstrammingene mest utbredt på de lavere nivåene av økonomisk trygghet. 84 prosent av 'ille ute'-husholdene har redusert strømbruket, og seks av ti (58 prosent) har kuttet ned på matforbruket for å kunne betale for strømmen. Ett av ti hushold på dette nivået har henvendt seg til NAV for hjelp med strømregningen.

Boutgiftene er et stort problem for leietakere og boligeiere med boliglån

Når det gjelder boligutgifter, har halvparten av boligeiere med boliglån (49 prosent) og seks av ti leietakere (61 prosent) måttet stramme inn for å kunne betale boliglånet eller husleien de siste seks månedene. Det er på innsparing av mat at vi finner den største forskjellen mellom eiere med belånte boliger og de som leier: 32 prosent av leietakerne mot 19 prosent av boligeierne valgte denne strategien for å komme i mål med boutgiftene. Og mens behovet for å stramme inn på denne måten har avtatt noe for eierne siden mars 2023, antyder datamaterialet at dette har holdt seg stabilt høyt for leietakerne.

Med hensyn til økonomisk trygghet, finner vi nok en gang at behovet for innstramminger for å dekke boutgiftene var størst blant de som skårer lavest på trygghetsbarometeret. Nesten sju av ti av 'ille ute'-husholdene har kuttet matforbruket (69 prosent) eller strømforbruket (67 prosent) for å betale husleie eller boliglån. Dette er en økning siden mars 2023.

Mange må stramme inn for å ha råd til mat

Det tredje dypdykket i denne rapporten er på forbruksområdet mat. Generelt ser husholdene ut til å håndtere stigende matvarepriser noe bedre i august enn i mars 2023. Å være mer prisbevisste, shoppe rundt og erstatte varer man vanligvis kjøper med billigere varianter er blitt ganske vanlig. Men behovet for å spare inn på andre måter har økt betraktelig siden juni/august 2022, noe som indikerer at det for noen husholdninger ikke er nok å være prisbevisst og handle fornuftig. For eksempel har andelen hushold som har redusert strømbruket for å ha råd til mat økt fra seks prosent i juni/august 2022 til 21 prosent i august 2023. Og vi ser en tilsvarende økning når det gjelder å redusere på andre utgifter: fra 11 prosent i juni/august 2022 til 25 prosent ett år senere.

Koblingen mellom økonomisk trygghet og behovet for å spare for å kunne kjøpe mat var langt mer uttalt enn på noen av de andre områdene diskutert ovenfor. Tre fjerdedeler av 'ille ute'-husholdene har redusert strømforbruket og 88 prosent andre utgifter siste seks måneder for å ha råd til mat (sammenlignet med bare 5 prosent av de mest økonomisk trygge husholdene). Nesten to av ti (17 prosent) hadde vært på matstasjon i perioden eller henvendt seg til NAV (16 prosent) for å få hjelp med mat.

Ett av åtte hushold er matusikre, og nesten halvparten av 'ille ute'-husholdene har svært lav matsikkerhet

Vi har brukt en internasjonal indeks for å måle nivået på matsikkerheten til norske husholdninger. Basert på svar på ti spørsmål ble husholdninger klassifisert i én av fire grupper: høy matsikkerhet; marginal matsikkerhet, lav matsikkerhet og svært lav matsikkerhet. De to siste gruppene anses generelt for å være «matusikre», og overraskende finner vi at 12 prosent av norske hushold kommer

i den kategorien. Seks prosent har lav matsikkerhet og ytterligere seks prosent svært lav. Dessuten samsvarer mat(u)sikkerhet sterkt med nivået på økonomisk trygghet, slik at tre fjerdedeler av 'ille ute'-husholdene er matusikre, og fire av ti av «sliterne». Dette inkluderer å stå over måltider på grunn av mangel på penger og til og med gå uten mat en hel dag de siste fire ukene — i noen tilfeller tre eller flere ganger.

Betalingsproblemene er mer omfattende enn for ett år siden, og mange får ingen løsning når de henvender seg til kreditor

Selv om 2022 var året hvor dyrtiden for alvor slo inn over Norge og husholdene måtte stramme inn forbruket, utviklet omfanget av betalingsproblemer seg ikke like raskt. Restanser knyttet til regninger og renter og avdrag på lån bygger seg gradvis opp over tid i takt med at husholdene tappes for ressurser og bruker sparepenger og til og med tar opp lån for å unngå mislighold. Derfor var det først i mars 2023 at vi kunne måle en øking i omfanget av betalingsproblemer: fra 12 prosent i juni/august 2022 til 15 prosent i mars 2023. I august 2023 har omfanget falt litt tilbake og ligger nå på 13 prosent.

Spørreskjemaene i mars og august 2023 inkluderte også restanser på helseregninger, og når disse tas med i betraktning øker omfanget av betalingsproblemer til 16 prosent i mars 2023 og faller igjen til 14 prosent i august. Misligholdet er spredt på alle typer regninger og lån. I august 2023 er det indikasjoner på at mislighold av boliglån øker noe (i motsetning til andre forpliktelser), og kan fortsette å gjøre det i tiden som kommer når effekten av flere rentehevinger treffer låntakerhusholdene. Halvparten av dem som hadde boliglån i august 2023, ligger etter med betaling på andre engasjementer også, noe som tyder på mer alvorlig betalingsproblemer. Ytterligere 15 prosent av boliglåntakerne er ikke på etterskudd med boliglånet, men bekymrer seg likevel for betjeningsevnen de kommende tre månedene. Denne andelen inkluderer tre prosent som allerede har betalingsproblemer knyttet til andre typer krav. I lys av at rentene har fortsatt å stige etter at surveyen ble avsluttet, indikerer dette et potensiale for økt mislighold av boliglån i tiden som kommer.

I de seks månedene forut for undersøkelsen i august 2023 har rundt ett av ti (9 prosent) hushold kontaktet minst én av sine kreditorer om manglende betalingsevne. Av disse ble bare 36 prosent tilbudt ny betalingsplan, betalingsutsettelse eller avdragsfrihet. Det var like sannsynlig å enten bli tilbudt en betalingsplan de ikke har råd til, eller bli bedt om å betale hele det skyldige beløpet (38 prosent). Kun 12 prosent ble anbefalt å kontakte en finansiell rådgiver – færre enn andelen henvendelser som endte med overføring til inkasso (17 prosent). Hushold med mislighold av tre eller flere engasjementer kom dårlig ut. Bare en fjerdedel av dem ble anbefalt å kontakte en økonomisk rådgiver til tross for at de hadde kontaktet gjennomsnittlig 2,24 kreditorer. Og mens 44 prosent av ble tilbudt en ny betalingsplan av minst én av kreditorene deres, fikk 36 prosent en ordning de ikke hadde råd til, 34 prosent ble pålagt å tilbakebetale det skyldige beløpet i sin helhet, og 32 prosent fikk kravet oversendt til inkasso. Disse tallene er bekymringsfulle og tyder på at mange kreditorer ikke har en helhetlig tilnærming til kundenes betalingsproblemer. Husholdninger som kontaktet kommunen, skattemyndigheten eller en internettleverandør fikk de mest negative utfallene.

Som forventet er omfanget av betalingsproblemer med alle typer krav høyest blant hushold som skårer lavt på det økonomiske trygghetsbarometeret. To tredjedeler (64 prosent) av 'ille ute'-husholdene har misligholdt minst ett krav, inkludert 25 prosent som lå etter med betalingen på tre fordring eller mer. Fire av ti har kontaktet minst én kreditor for å finne en måte å håndtere betalingsproblemene på — fem ganger gjennomsnittet for befolkningen under ett. Hushold i gruppen 'ille ute' har imidlertid en noe lavere sannsynlighet for å bli tilbudt en løsning de kan håndtere, og det er nesten like sannsynlig at kravet blir overført til inkasso. Bare 15 prosent av dem er blitt anbefalt å oppsøke en økonomisk rådgiver. Igjen tyder dette på at mange kreditorer kanskje ikke tar hensyn til helheten i husholdets situasjon når de bestemmer seg for hvordan de skal reagere på misligholdet.

Ved hjelp av regresjonsanalyser har vi identifisert nøkkelkarakteristikker ved husholdene som påvirker deres økonomiske trygghet, behov for å stramme inn forbruket, sannsynligheten for betalingsproblemer og grad av matsikkerhet. Utfallet på disse deprivasjonsindikatorerne er generelt avhengig av:

- Ressursene husholdningene har: deres samlede inntekt etter skatt og hvorvidt de hadde sparepenger de kunne trekke på.
- Husholdenes inntektsustabilitet: om de har opplevd et inntektstap under korona-pandemien og om deres hovedinntektskilde var fra jobber med usikre arbeidskontrakter.
- Husholdenes merutgifter knyttet til uførhet og alvorlig sykdom, bokostnader (husleie/boliglån), barn og usikrede kreditt.

English Summary

Using surveys, the households' financial well-being is measured on an index scale from 0 to 100. This, in turn, provides a basis for grouping the households into four well-being levels. In August 2023, there are 17 per cent on the two lowest levels: '*in serious difficulties*' (six per cent) and '*struggling*' (11 per cent). This is two and a half times as many as in June 2021 before prices started to rise. Furthermore, the proportion of '*exposed*' households is stable at around one third (32 per cent), while the proportion of financially '*secure*' households is 51 per cent (compared to 65 per cent in 2021). In absolute numbers, we now have more than 151,000 households that are '*in serious difficulties*' and almost 278,000 in the '*struggling*' group. At the two highest levels of financial well-being, there are approximately 808,000 '*exposed*' and just under 1,300,000 financially '*secure*' households.

In general, we see a modest improvement in household financial security compared to March.

This indicates that the measures introduced during the winter and spring to mitigate the cost-of-living crisis have had some effects. It is especially among the '*struggling*' and '*exposed*' households that we can trace a certain improvement.

But financial security is much lower than before the cost-of-living crisis, especially for those with low financial well-being in the first place, who continue to fall on the safety barometer.

In the two-year period from June 2021 to August 2023, there has been a significant fall in financial well-being for large parts of the population, although there are signs that this may have halted in recent months. This fall has been greatest for households that were already struggling, while those who were financially secure have hardly been affected at all. Moreover, households with the very lowest levels of financial well-being were the only ones whose decline in security has persisted in recent months.

More than half of all households are tightening their consumption. This is especially true for those with low financial well-being, who also lack savings and borrow to make ends meet.

In August 2023, just over half (53 per cent) of households said that they had needed to tighten consumption in response to the rising cost of living during the previous six months. The main area of cutback was non-essential spending (48 per cent) but almost as many had reduced their consumption of electricity (42 per cent) and a third (33 per cent) had cut back on food. Significant minorities had also curtailed their social life and had foregone medical treatment in order to make ends meet. In general, this was a slight improvement since the winter months covered by the previous survey in March 2023, but worse than at a comparable time of year in August 2022. One in five households had used savings to cope with inflation and almost one in ten had borrowed money to do so. Use of savings had almost trebled (from 8 to 21 per cent) since the survey in June/August 2022 and 14 per cent of households had run out of savings over the previous six months.

Consumption sacrifices were not evenly distributed across households and those at the lowest levels of financial well-being have had to tighten most. Among households '*in serious difficulties*' (the lowest level of financial well-being), 80 per cent had needed to cut food consumption, 72 per cent had cut social activities and 66 per cent had not visited the dentist in order to make ends meet. Four in ten (42 per cent) had needed to borrow money and two in ten (21 per cent) to contact the government agency NAV for financial help with essentials.

Households were also asked in more detail about the economies they had made to meet key areas of consumption over the previous six months: electricity, housing costs and food. Taking electricity first, almost half (46 per cent) had taken steps to reduce their consumption of electricity, and three in ten (30) per cent had switched to using energy-intensive equipment at times of the day when the electricity tariff is lower. One in six had cut spending on food to pay for electricity. These proportions were almost the same as in March 2023, despite electricity use being lower over the summer months. Again, the need to make cuts was highest at lower levels of financial well-being. 84 per cent of households 'in serious difficulties' had reduced their electricity use, and six in ten (58 per cent) had cut back on food to pay their electricity bills. One in ten had received financial help from NAV.

Housing expenses are a major problem for tenants and homeowners with mortgages.

Turning to housing expenses, half of home buyers (49 per cent) and six in ten renters (61 per cent) had needed to economise to pay their mortgage/rent in the previous six months. The difference was most marked for economies in food consumption – made by 32 per cent of tenants but 19 per cent of home buyers. Moreover, while the need for home buyers to economise to pay their mortgage had eased slightly since March 2023, the picture was more mixed for tenants, generally indicating no change over the last six months. Once again, we find that the need to economise to meet housing expenses was greatest at the lowest levels of financial well-being: almost seven in ten of households 'in serious difficulties' had cut food consumption (69 per cent) or electricity use (67 per cent) to pay their rent or mortgage and these proportions had risen since the survey in March 2023.

Many households must economise to pay for food.

Food consumption was the third area investigated in detail. In general, households appear to be handling rising food prices somewhat better in August than in March 2023. Being more price-conscious, shopping around and buying cheaper brands, has become quite commonplace. But the need to economise in other ways has jumped appreciably since June/August 2022, indicating that for some households simply shopping wisely is not enough. For example, the proportion of households reducing electricity use to afford food had increased from six per cent in June/August 2022 to 21 per cent in August 2023.

The link between a household's level of financial well-being and the need to economise to buy food was far more pronounced than in any of the other areas discussed above. Three quarters of households 'in serious difficulties' had reduced electricity consumption and 88 per cent other areas of spending to afford food (compared with just 5 per cent of the most financially secure households). Almost two in ten had used a food bank (17 per cent) or had received financial assistance from NAV (16 per cent).

One in eight of all households are 'food insecure', and almost half of households 'in serious difficulties' have very low food security.

We used an international index to measure the level of food security of Norwegian households. Based on answers to ten questions households were classified into one of four groups: high food security; marginal food security, low food security and very low food security. The last two groups are generally considered to be 'Food insecure' and, surprisingly, the survey found that 12 per cent of Norwegian households came into that category — six per cent had low food security and another 6 per cent very low. Moreover, this correlated strongly with the level of financial well-being of the household, so that three quarters of households 'in serious difficulties' were food insecure as were four in ten of 'struggling' households. This included missing meals through lack of money and even going without food for a whole day in the past four weeks – in some cases on three or more times.

Payment problems are more widespread than a year ago, and many do not find a solution when they contact a creditor.

Although 2022 was the peak year for households to make economies, arrears on household bills, credit and other regular commitments were slower to materialise. Indeed, arrears generally build up over time, as people economise, use savings or even borrow rather than miss payments on their regular commitments. Consequently, the level of arrears peaked in March 2023 at 15 per cent of households (up from 11 per cent in June 2021). In August 2023 it had fallen back to 13 per cent.

The March and August 2023 surveys also included missed payments on medical bills and taking these into account increased the level of arrears to 16 per cent in March 2023 and 14 per cent in August. These arrears were spread across all types of commitment. There are indications that mortgage arrears may still be rising slightly (unlike other commitments). Half of those with mortgage arrears in August 2023 had missed payments on other commitments too, suggesting more extensive payment problems. A further 15 per cent of homeowners with a mortgage were not in arrears but were worried about making payments in the next three months. This includes three per cent who were already in arrears with other bills. This indicates a potential rise in mortgage arrears in the fairly near future as interest rates continue to rise.

In the six months up to August 2023, around one in ten (9 per cent) of all households had contacted at least one of their creditors about their inability to pay. Of these, just 36 per cent were offered a payment deferral or a new payment plan. They were just as likely to have either been offered a payment plan they could not afford, or been asked to pay the arrears in full (38 per cent). Only 12 per cent were recommended to contact a financial adviser – fewer than had their account passed to debt collection (17 per cent). Households with arrears on three or more commitments fared badly. Just a quarter of them were recommended to contact a financial adviser despite having contacted an average of 2.24 creditors. And while 44 per cent of them had been offered a new payment plan by at least one of their creditors, 36 per cent had been given one they could not afford, 34 per cent were required to repay the arrears in full, and 32 per cent had their account referred to a debt collector. These figures are worrying and suggest that creditors are not taking a holistic approach to arrears recovery, Households contacting a municipality, tax authority or internet provider had the most negative outcomes.

As we would expect, levels of arrears of all types were highest among households with lower financial well-being scores and two thirds (64 per cent) of households ‘*in serious difficulties*’ had missed payments to creditors, including 25 per cent who were behind with the payments to three or more. Four in ten of households ‘*in serious difficulties*’ had contacted at least one creditor to find a way of dealing with their payment problems – five times the overall average. They were, however, slightly less likely than average to have been offered a payment deferral or affordable payment plan and were almost as likely to have had their account passed to a debt collector. Only 15 per cent of them were recommended to seek financial advice. Again, this suggests that many creditors may not be considering the totality of a household’s situation in deciding how to respond to arrears.

Regression models were run to identify the key characteristics influencing a household’s level of: financial well-being, need to make consumption cuts, arrears on bills and other regular commitments, and food insecurity. These showed that, in general, outcomes depended on:

- The resources households had: their total income after tax and whether they had savings they could draw on.
- Income instability: whether they had experienced an income loss during the corona pandemic and whether their main source of income was from earnings in the gig economy of insecure work and

- The additional expenses that the household had: expenses linked to disability and serious illness, housing costs (rent/mortgage), children and unsecured credit commitments.

1. Innledning

I likhet med mange andre land, er Norge inne i en periode med unormalt høy prisstigning. Vi har kalt dette for *dyrtid*. Når prisene stiger mye, blir husholdene tvunget til å stramme inn på forbruket. I utgangspunktet har mange rom i økonomien til å gjøre de nødvendige justeringene uten at det går utover livskvaliteten i særlig grad. Men for de som allerede lever på marginene vil nærmest enhver prisstigning på livsnødvendigheter som mat, transport, strøm og boutgifter raskt skape store problemer. Dyrtiden rammer de ressursvake først og mest.

1.1. Dyrtid

Begrepet dyrtid viser generelt til perioder med høy prisstigning og hvor folks inntekter ikke holder følge. Men dyrtiden handler om noe mer enn det. Misforholdet mellom inntekter og utgifter er for det første betydelig. For det andre kommer endringene plutselig, og kaster opp-ned på folks økonomiske vaner og framtidsutsikter. For det tredje er det ikke snakk om prisstigning på en hvilken som helst vare, men på helt nødvendige varer og tjenester. Dyrtid handler med andre ord om fundamentale endringer i folks levekår. For det fjerde er det en tidsdimensjon som er viktig, for ingen har evigvarende ressurser å trekke på. Jo lengre dyrtiden varer, jo flere vil slite. Dyrtid skaper økte økonomiske og sosiale forskjeller i samfunnet, og fører i ytterste konsekvens til fattigdom for de som rammes hardest.

Historisk er begrepet dyrtid knyttet til den politiske venstresiden. Det ble særlig brukt om nødsituasjonen under og like etter første verdenskrig da levekostnadene ble mer enn tredoblet mellom 1914 til 1920. «Kamp mot dyrtiden!» ble da en sentral parole for arbeiderbevegelsen, og det ble avholdt mange demonstrasjoner rundt om i landet. I 1917 bevilget regjeringen 84 millioner i dyrtidshjelp (3.4 milliarder i 2023-kroner),¹ og på mange arbeidsplasser fikk arbeiderne gjennomslag for dyrtidstillegg i lønningene. I desember 1918 kom Stortinget sammen i en ekstraordinær sesjon for å diskutere dyrtidsspørsmål og vedta dyrtidstillegg for offentlige tjenestemenn.² Slike tillegg ble også gitt etter andre verdenskrig, men da kalt indekstillegg og knyttet til konsumprisindeksen.³ Begrepet dyrtid dukket igjen opp under EF-striden tidlig på 1970-tallet, da vi fikk «Arbeiderkomiteen mot EEC og dyrtid».⁴ Men i etterkrigstiden er den politiske diskusjonen om prisstigning først og fremst knyttet til begrepet *inflasjon*. Dette er en teknokratisk tilnærming med røtter i økonomisk teori, som flytter oppmerksomheten fra folks hverdagssituasjon til en forestilling om at økonomisk vekst og stigende priser kan styres ved hjelp av pengepolitiske virkemidler. Norges bank har som kjent et mål om å holde inflasjonen på to prosent. Regulering av styringsrenten er her det viktigste verktøyet.

I 2022 har begrepet dyrtid likevel dukket opp i den politiske debatten på nytt.⁵ Det henger naturligvis sammen med at prisstigningen ligger langt over inflasjonsmålet på to prosent. Men det har først og fremst sammenheng med at de økonomiske og sosiale konsekvensene av prisstigningen har vært store, noe ikke minst våre egne rapporter om økonomisk trygghet har dokumentert (Poppe, & Kempson 2022a, 2022b; Poppe & Kempson 2023). For første gang på flere ti-år har vi fått en fattigdomsdiskusjon i Norge, med fokus på at offentlige stønader ikke på langt nær holder følge med prisstigningen og at mange har måttet henvende seg til matsentraler for gratis utdeling av mat.⁶ Selv

¹ Kilde: <https://www.ssb.no/kalkulatorer/priskalkulator>

² <https://no.wikipedia.org/wiki/Dyrtid>

³ <https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Dyrtid>

⁴ <https://marxisme.no/kamp-mot-dyrtid-eeec/>

⁵ Retriver: «dyrtid» brukt 1235 ganger i 2022. Brukes flittigst av venstresiden ved SV, Rødt, Arbeiderpartiet, men også FrP. Sjelden eller aldri av Høyre. Til sammenlikning: «inflasjon» brukt over 20.000 ganger i samme periode. jf. Analyse av Sjefredaktør Veslemøy Hedvig Østrem, i Alttinget.

⁶ Startskuddet var NRK-programmet Debatten 15. november basert på SIFOs rapport Dyrtid under oppseiling II
SIFO-RAPPORT 11-2023

om vi heldigvis er langt fra nødstilstandene i mellomkrigstiden, viser dette at begrepet dyrtid reiser en helt annen type diskusjon enn inflasjonstilnærmingen. Dyrtid retter oppmerksomheten mot de svakeste, de mest utsatte og hardest rammede, og setter temaer som velferdsstat, verdighet og rettferdig fordeling på dagsorden. Når vi også i denne rapporten knytter analysene om økonomisk trygghet til begrepet dyrtid er det nettopp av hensyn til de mest utsatte husholdene, ikke fordi vi har noe uttrykt ønske om å knytte oss til den politiske venstresiden. Uansett hvem som styrer er det helt klart et behov for å skjerme de svakeste i tiden som kommer, og også gjennomføre tiltak som kan forebygge at mange flere trekkes inn i uakseptable levekår.

Det er vanskelig å gi noe eksakt startpunkt for den nye dyrtiden i Norge. Det faller også utenfor denne rapportens rammer å gi en fullgod beskrivelse av årsakene til den høye prisstigningen. Likevel er det rimelig å legge startpunktet noe løselig til sensommeren/høsten 2021, da ubalanse i det europeiske energimarkedet førte til at prisene på drivstoff og strøm begynte å stige kraftig. Utviklingen ble ytterligere forsterket da Russland gikk inn i Ukraina i februar 2022. Utover våren og sommeren gjorde også matprisene et solid hopp, noe som dels skyldtes økte priser på import og dels innenlandske forhold. Fra og med september 2021 begynte dessuten Norges Bank med rentehevinger for å få inflasjonen ned. Da SIFO gjorde sine to surveyer i juni og august 2022 hadde styringsrenten steget fra null i august 2021 til henholdsvis 0.75 og 1.25 prosent, noe som drev boliglånsrentene opp mot tre-tallet.⁷ Skatter og kommunale avgifter i mange kommuner steg også i denne perioden. Våre to surveyer dokumenterte en kraftig reduksjon i husholdenes økonomiske trygghet og omfattende endringer i forbrukernes markedsatferd og dramatiske effekter i lommer av befolkningen, som for eksempel utbredte betalingsproblemer og spor av matfattigdom (Poppe & Kempson 2022a, 2022b). Se også kapittel 2 i denne rapporten.

Det er grunn til å understreke at effekten av dyrtiden kunne vært verre. Dette skyldes en rekke forhold, blant annet at husholdene strammet inn på forbruket og disponerte pengene annerledes. Dessuten hadde mange spart penger under koronaen og følgelig kunne trekke på en økonomisk buffer da dyrtiden kom. I desember 2021 ble strømstøtteordningen innført for å avhjelpe de svært høye strømprisene, og den ble ytterligere forbedret året etter (Tangeland et al. 2022). Dette har avgjort hatt stor betydning for at et flertall av husholdene tross alt har holdt seg på relativt trygg grunn økonomisk i 2022. Videre har statsfinansene vært gode, og arbeidsløsheten har vært lav: rundt 3.3 prosent i de første åtte månedene av 2022. I de første månedene av 2023 har ledigheten vært svakt økende.⁸

Analysene i denne rapporten er basert på en survey i august 2023. Spørsmålene som stilles dekker seks-måneders perioden mellom mars og august 2023.

1.2. Perioden august 2022 — august 2023

Etter hvert har velferdsstaten kommet mer på banen med avhjelpende tiltak. Vi har allerede nevnt strømstøtten. Regjeringen har beregnet at husholdningene i Sørvest-Norge fikk dekket om lag 43 prosent av strømregningen sin i 2022.⁹ Mellom september og desember var stønadssatsen 70 prosent av strømpriser over 70 øre pr kilowattime. I 2023 er støtten forhøyet til 90 prosent. Dessuten

⁷ Medio september — altså etter at vår siste survey var gjennomført — ligger styringsrenten på fire prosent <https://www.norges-bank.no/tema/pengepolitikk/Styringsrenten/Styringsrenten-Oversikt-over-rentemoter-og-endringer-i-styringsrenten/>.

⁸ <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/arbeidsledighet-i-norge>

⁹ <https://e24.no/energi-og-klima/i/9zXKmq/staten-betalte-naer-33-mrd-i-stroemstoette-i-fjor>

er strukturen i støtteordningen forbedret, fra å være basert på gjennomsnittlig månedlig spotpris til strømprisen time for time.¹⁰

Også andre tiltak har vært innført for å lette presset i de mest utsatte husholdenes økonomi. For eksempel fikk sosialhjelpsmottakere 1.000 kroner i en engangsutbetaling i desember 2022/ januar 2023, og ytterligere 1.000 kroner pr barn for barnefamilieene i denne gruppen. Og i februar 2023 fikk de med minstesats på uføretrygd en tilsvarende engangsutbetaling på 3.000 kroner. Videre ble satsene for bostøtte til lavinntektsfamilier midlertidig økt i 2022, og disse satsene ble senere forlenget inn i 2023. Det gjør at et større antall har fått bostøtte, og at flere har fått mer utbetalt. Bostøttmottakere har også fått mer strømstøtte, med utbetaling fra og med januar til og med mai 2023.¹¹ Videre ble barnetrygden justert for aleneforsørgerne senhøstes 2022, og fra 1. mars 2023 ble satsene for denne gruppen ytterligere forbedret. I tillegg ble også småbarnstillegget til aleneforsørgere med barn under tre år økt.¹² Dessuten fikk enslige minstepensjonister økt alderspensjonen med rundt 4.000 kroner pr måned i januar 2023. Alle disse tiltakene er målrettede og hjelper situasjonen for de mest sårbare.¹³

I kjølvannet av revidert nasjonalbudsjett i mai 2023 ble en rekke velferdsytelser ytterligere styrket, de fleste med virkning fra og med 1. juli. Det mest generelle grepet var å heve grunnbeløpet i folketrygden (G) med 6.41 prosent. Dermed øker pensjonene og trygdeytelsene med minst tilsvarende. For politiske forhandlinger har i flere tilfeller gitt tillegg utover denne satsen. For eksempel går pensjonene opp med 8.54 prosent og sosialhjelpssatsen med ti prosent. Dessuten er barnetrygden blitt betydelig styrket med rundt 21 prosent.¹⁴

Til tross for at mange grupper har fått et økonomisk løft i 2023, har prisveksten vært markant. I juni 2023 lå inflasjonen på 6.4 prosent sammenlignet med tilsvarende måned i 2022, mens lønnsveksten er ca. ett prosentpoeng lavere.¹⁵ Sammenlignet med juni 2021, altså før prisene begynte å skyte i været for alvor, har prisstigningen vært på hele 13.1 prosent.¹⁶ Norske hushold har med andre ord hatt en reallønnsnedgang i perioden. Dette gjelder også spesielt utsatte grupper, selv om mange av dem nå får en vekst i ytelsene fra staten som ligger noe over prisstigningen i inneværende år. Justeringene av velferdsordningene kommer imidlertid sent og vil ikke kompensere for den totale prisstigningen fra 2021 til 2023. Dessuten må vi huske på at disse gruppene i utgangspunktet hadde lite å rutte med og har slitt betydelig siden prisene begynte å stige (Poppe & Kempson 2023a; 2023b; Poppe & Kempson 2022a, 2022b).

En viktig driver bak inflasjonen er prisveksten på mat, som gjennomgående har ligget høyere enn den gjennomsnittlige inflasjonen. SIFOs referansebudsjett viser at eksempelfamilien har fått en kostnadsøkning på mat og drikke (nødvendighetsvarer) på 15 prosent i februar 2023, sammenlignet med tilsvarende måned ett år tidligere.¹⁷ Sammenlignet med juni 2022 har prisene på matvarer og

¹⁰ <https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/regjeringens-stromtiltak/id2900232/?expand=factbox2900261>

¹¹ <https://www.husbanken.no/person/bostotte/stromtilskudd/>. Antall registrerte arbeidssøke hos Nav ligger omtrent ett prosentpoeng lavere: <https://www.finansavisen.no/makro/2023/06/02/8012926/arbeidsledigheten-i-norge-synker-48.800-personer-var-helt-arbeidsledige-i-mai-tilsvarende-1-7-prosent>

¹² <https://www.dagsavisen.no/tema/økonomi/2023/03/02/barnetrygda-oket-kraftig-for-aleneforsorgere-se-satsene-og-nar-pengene-kommer/>

¹³ Det innføres ytterligere justeringer av en rekke stønader gjennom revidert nasjonalbudsjett i mai 2023, som bl.a. vil gi noe mer til minstepensjonister og mottakere av økonomisk sosialhjelp og bostøtte. Dette er tiltak som ikke fanges opp av datagrunnlaget for analysene i denne rapporten.

¹⁴ <https://frifagbevegelse.no/nyheter/mange-far-mer-penger-fra-1-juli-sjekk-hele-lista-her-6.158.970405.15e9d3b53a>, <https://frifagbevegelse.no/nyheter/sa-mye-oket-arets-pensjoner-og-trygder-6.158.961377.42eb9c5403>

¹⁵ <https://borsen.dagbladet.no/nyheter/rekordhoyt-trist-og-utfordrende/79825541>

¹⁶ <https://www.ssb.no/kalkulatorer/priskalkulator>. Statistisk Sentralbyrå har beregnet at husholdenes økonomi ble svekket med 18.000 kroner i 2022. Dette er et gjennomsnitt med relativt stor variasjon mellom ulike inntektsgrupper. Se <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/husholdningene-har-i-snitt-fatt-18-000-kroner-mindre-a-rutte-med-i-2022>

¹⁷ (Austgulen et al. 2023). https://www.nrk.no/norge/sifos-referansebudsjett-2023_-sa-mye-dyrere-er-maten-blitt-1.16415120

alkoholfrie drikkevarer økt med 13.4 prosent, og det er de sunne matvarene som øker mest.¹⁸ Dette rammer lavinntektshusholdene hardest. Andre forbruksområder med betydelig prisvekst er kultur og fritid (9.1 prosent) og møbler, husholdningsartikler og innbo (8.8 prosent).¹⁹ Varehandelen, særlig i dagligvarebransjen, gikk ned i juli sammenlignet med juni, og med mer enn ventet.²⁰ Disse tallene svinger imidlertid fra måned til måned, og Statistisk Sentralbyrå er usikker på om dette er en trend eller om omsetningen i et lengre perspektiv er i ferd med å flate ut snarere enn å falle.²¹

Når det gjelder strømprisene var de lavere vinteren 2022/2023 enn det var grunn til å frykte, men de var likevel svært høye. Når strømstøtten trekkes fra, har husholdene pr. mars 2023 betalt 26 prosent mer enn gjennomsnittet for 1. kvartal siste fem år.²² I juli og august har imidlertid strømprisene ligget forholdsvis lavt, noe som skyldes at været slo om fra hetebølge til en kjøligere, mer vindfull og våtere værtype.

Nok en viktig faktor i økonomien er boutgifter. Renteøkninger på lån sikret i bolig/fast eiendom gjør seg nå for alvor gjeldende for de rundt 60 prosent av husholdene som har slike lån. I perioden analysene i denne rapporten dekker har styringsrenten gradvis økt fra 1.75 prosent i siste halvdel av august 2022 til 3.75 prosent i juni 2023, og videre til fire prosent midt i august. På to år har prisen på boliglån ut til låntakerne blitt to-tre ganger så dyre. Nominelle renter har typisk strukket seg opp på sekstallet, og i august 2023 melder flere banker om en effektiv rente på godt over sju prosent.²³ For boliglåntakerne er boliglån ofte den største utgiftsposten i husholdsbudsjettet. Siden mange har høye lån, vil selv små endringer i renten kunne gjøre store innhugg i økonomien. For mange forbrukere har renteendringene medført månedlige merutgifter på 10 000 - 15 000 kroner. Det er varslet at renten vil gå videre opp utover høsten.

Heller ikke leietakerne har sluppet unna økte boutgifter. Husleiene steg med 4.4 prosent i de tre første månedene i 2023 og var i juni 2023 9.3 prosent høyere enn for ett år siden. Veksten har vært størst i byer som Oslo (10.1 prosent) og Stavanger/Sandnes (13.2 prosent) og mer moderat i byer som Trondheim (5.3 prosent) og Bergen (4.2 prosent).²⁴ Både inflasjonen som sådan og det faktum at eiere av utleieobjektene ofte har boliglån gjør at det er nær sammenheng mellom rentehevinger og prisutviklingen i utleiemarkedet.

Selv om varekonsumet falt gjennom 2022 sammenlignet med 2021, var husholdenes forbruk relativt høyt i 2022 (Statistisk Sentralbyrå 2023). Nå slår imidlertid rentehevingene og den generelle prisstigningen kraftig inn i norsk økonomi. Husholdenes kjøpekraft er betydelig svekket og forbruket falt i andre kvartal. Samtidig sliter flere næringer, særlig byggebransjen. I sum var det nullvekst i norsk økonomi i andre kvartal.²⁵

Vi kan likevel merke oss at aktiviteten i boligmarkedet — og da særlig bruktboligmarkedet — mange steder har vært upåklagelig. Boligprisene fortsatte å stige både i februar og mars 2023 sammenlignet med tilsvarende måneder i 2022, og ved utgangen av juli 2023 lå prisene i gjennomsnitt 5.2 prosent

¹⁸ <https://dinside.dagbladet.no/okonomi/blir-bare-lei-meg/79095556>

¹⁹ <https://dinside.dagbladet.no/studio/dinside--studio/667?post=139839>

²⁰ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/y6rP5a/dagligvare-trekker-shoppingtallene-ned>

²¹ <https://borsen.dagbladet.no/nyheter/ferske-tall-overrasker-har-gatt-bra/79689758>

²² <https://www.vg.no/nyheter/i/pQXgKR/lavere-stroempriser-i-foerste-kvartal>

²³ <https://www.vg.no/nyheter/i/LIGyVJ/dn-de-foerste-boliglaansrentene-har-passert-syv-prosent>

²⁴ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/dwjXMA/rekordsterk-vekst-i-leieprisene>, <https://e24.no/boers-og-finans/i/bgB1gg/leieprisene-fortsetter-aa-stige>. <https://eiendomnorge.no/nyheter/fortsatt-vekst-i-leieprisene-article2497-919.html>

²⁵ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/LIGenp/nullvekst-for-norsk-oekonomi-i-andre-kvartal>

høyere enn for ett år siden.²⁶ Dette kan blant annet ha sammenheng med oppmykingen av utlånsforskriften 1. januar 2023. I juli 2023 ser imidlertid prisveksten ut til å ligge rundt null.²⁷

Gjennom pandemien var husholdenes sparing høy. Under dyrtiden har mange tæret på sparepengene for å kompensere for prisstigningen. Ved utgangen av 2022 var da også spareraten negativ. I første kvartal 2023 er den igjen positiv, men ligger likevel bare rundt en fjerdedel av hva den var i første kvartal 2021.²⁸

Men samtidig som mange åpenbart har god råd, er det også signaler om at det strammer seg til i andre deler av befolkningen. I løpet av våren 2023 registrerte for eksempel Gjeldsregisteret at den rentebærende, usikrede gjelden (særlig kredittkortgjeld) var på vei opp og at det var tendenser til at flere finansierer forbruket ved å utsette betalingen av kredittkortfakturaen.²⁹ I juni 2023 sank riktignok den rentebærende delen av forbruksgjelden, som hovedsakelig består av forfalt kredittkortgjeld og forbrukslån, med 1,3 milliarder kroner. Dette tyder på at mange prioriterte å bruke feriepengene på å nedbetale usikret gjeld.³⁰ I juli 2023 holdt forbruksgjelden seg stabilt på samme nivå, mens den i august steg igjen med 0.9 milliarder.³¹

Når det gjelder betalingsproblemer, registrerer Statistisk Sentralbyrå at det ikke var noen vesentlig økning i andelen med økonomiske vansker i 2022 for befolkningen sett under ett. Andelen med betalingsproblemer var imidlertid høy blant hushold med lav inntekt. Dette er i overensstemmelse med det vi fant i våre analyser for det året (Poppe & Kempson 2022b). I mars 2023, derimot, så vi i våre data en økning (Poppe & Kempson 2023b). I den forbindelse kan vi merke oss at det meldes om vekst i inkasso i 2023, både når det gjelder billån og boliglån. Mange bedrifter sliter også med strømgjeld og lavere etterspørsel etter varer og tjenester fra forbrukerne, noe som ved utgangen av mai 2023 blant annet har gitt seg utslag i en dobling i antall konkurser innen varehandel og hotell- og restaurantbransjen.³² Statistisk Sentralbyrå forventer en økning i inkassosgjelden for alle bransjer i 2023.³³ Foreløpig har disse tendensene i norsk økonomi ikke gitt utslag i sysselsettingen.

1.3. Problemstillinger og rapportens oppbygging

Analysene i denne rapporten har som overordnet problemstilling i hvilken grad de samlede kostnadsøkningene endrer husholdenes økonomiske trygghet. Empirisk ser vi på utviklingen i SIFOs økonomiske trygghetsbarometer over tid og hvordan prisutviklingen i sentrale markeder for varer, tjenester og lån oppleves av norske forbrukere. Vi setter søkelys på følgende tre problemstillinger:

1. Hvordan påvirker prisstigningen husholdenes økonomisk trygghet?
2. I hvilken utstrekning medfører prisøkningen betalingsproblemer?

²⁶ Det er imidlertid stor variasjon rundt dette gjennomsnittet. Boligmarkedene er essensielt lokale markeder. I mange regioner, som for eksempel Innlandet, Buskerud og det meste av Akershus har prisene gått noe ned. Se https://eiendomnorge.no/boligprisstatistikk/statistikkbank/rapporter/regionsrapporter/#filesDownloadElement__

²⁷ <https://www.finansavisen.no/bolig/2023/03/03/7990609/boligprisstatistikken-fra-eiendom-norge-februar-2023>. Og: <https://kommunikasjon.ntb.no/pressemelding/kraftig-oppgang-i-boligprisene-i-mars?publisherId=17847466&releaseId=17962570>. <https://eiendomnorge.no/boligprisstatistikk/>

²⁸ <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/nasjonalregnskap/statistikk/nasjonalregnskap-inntekts-og-kapitalregnskapet/artikler/lave-bilkjop-og-hoyere-sparing-i-husholdningene>

²⁹ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/2BXeX4/flere-bruker-kredittkort-for-aa-betale-kredittkortgjeld-erstattet-ett-ondemed-et-annet>. Og: <https://www.gjeldsregisteret.com/blog/post/voldsom-vekst-i-forbruksgjelden>

³⁰ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/dwayoA/forbruksgjelden-gaar-ned-mange-har-prioritert-aa-bruke-feriepengene-paa-nedbetaling>

³¹ <https://www.gjeldsregisteret.com>

³² <https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/betydelig-vekst-i-alle-saksomrader/15764461/>

³³ <https://www.finansavisen.no/personlig-okonomi/2023/03/01/7989919/rekordlav-sparing-for-nordmenn-etter-pandemien>

3. Hvilke grupper rammes mest av prisøkningene?

Rapporten er bygget opp som følger. Først rapporterer vi utviklingen i det økonomiske trygghetsbarometeret og ser på hva som kjennetegner husholdene på de fire nivåene (kapittel 2). Deretter analyserer vi hvordan husholdene har tilpasset seg prisstigningene i sentrale markeder, og hvordan utviklingen har vært sammenlignet med tidligere målinger (kapittel 3). I de påfølgende kapitlene ser vi nærmere på tre sentrale forbruksområde: strøm (kapittel 4), boutgifter (kapittel 5) og mat (kapittel 6). Vi ser også på utviklingen i betalingsproblemer (kapittel 7) og identifiserer gruppene som har vært mest sårbare overfor effektene av dyrtiden (kapittel 8).

Analysene bygger på en survey i august 2023. Metoden er beskrevet i vedlegg 1, 2 og 3.

2. SIFOs økonomiske trykghetsbarometer

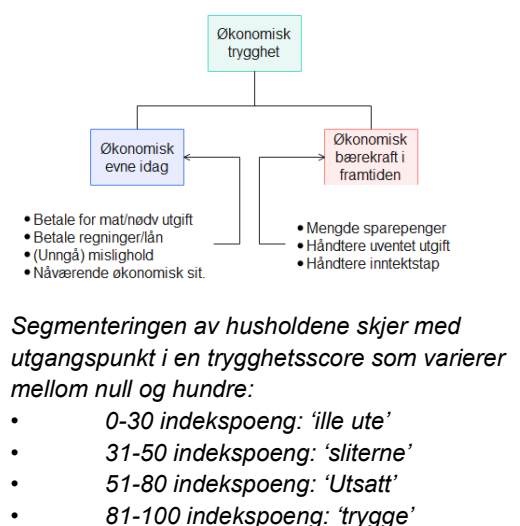
SIFOs trykghetsbarometer måler husholdenes selvrapporterte økonomisk trykghet ved hjelp av spørreundersøkelser. Økonomisk trykghet er et sammensatt begrep og kan defineres på mange måter. Vi definerer begrepet som et spørsmål om «i hvilken grad man er i stand til å oppfylle alle sine nåværende forpliktelser og behov komfortabelt, og har økonomi til å opprettholde dette i fremtiden.» Dermed legger vi vekt på to aspekter eller dimensjoner: 'økonomisk evne idag' og 'økonomisk bæreevne i fremtiden'. Mens 'økonomisk evne' er et spørsmål om å ha penger nok til å betale for løpende utgifter i hverdagen og unngå betalingsproblemer, handler 'økonomisk bærekraft' om å ha et godt økonomisk fundament til å håndtere mulige uheldige (og ofte uforutsette) hendelser i fremtiden. Som **figur 2-1** viser, måles disse dimensjonene på en skala fra null til hundre ved hjelp av til sammen sju indikatorer, noe som i sin tur gir grunnlag for å operere med fire trykghetsnivåer: hushold som enten er 'ille ute', 'sliter', er 'utsatte' eller 'trygge' økonomisk. Metoden er basert på en rekke statistiske teknikker og tester og er redegjort for i appendiks 1. En detaljert beskrivelse er også gitt i Kempson, Finney & Poppe (2017).

Trykghetsbarometeret i 2023

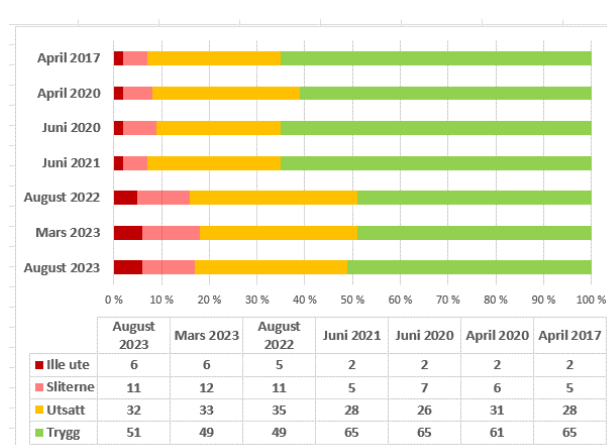
Den økonomiske trykgheten i Norge har falt som følge av dyrtiden. Gjennomsnittsskåren på trykghetsbarometeret var 81 på skalaen fra null til 100 både i 2017 (før pandemien) og i juni 2021 (etter pandemien og før dyrtiden satte inn). I august 2023 har denne skåren falt til 74. **Figur 2-2** viser fordelingen på de fire trykghetsnivåene i perioden april 2017 til august 2023.

Sammenlignet med 2017, ser vi at koronaen førte til noe høyere andeler i de nederste trykghetsnivåene i april og juni 2020. Denne utviklingen ble imidlertid reversert i løpet av det neste året — antakelig langt på vei på grunn av tidlige, statlige tiltak — og i juni 2021 var trykghetsfordelingen tilbake på samme nivå som før koronaen. Men akkurat som vi kom ut av koronakrisen gikk vi inn i en ny krise — dyrtiden — med høye drivstoffpriser og strømpriser, og etter hvert også endringer i personbeskatningen, høyere boliglansrenter og økte matvarepriser. Dyrtiden har ført til en rask og markant forverring av husholdenes økonomiske trykghet, i et omfang vi ikke har

Figur 2-1: Økonomisk trykghet. Dimensjoner og indikatorer



Figur 2-2: Økonomisk trykghet 2017-2022. Hushold. Prosent. ¹



¹ N: 1919 (2017), 1193 (april 2020), 1190 (juni 2020), 1938 (2021), 4200 (2022), 3446 (mars 2023), 3530 (august 2023). Forskjell 2021/2023: p<.001

sett tidligere. I to målinger i juni og august 2022 registrerte vi en fordobling av andelen hushold på begge de to laveste trygghetsnivåene. Og for første gang kom andelen økonomisk 'trygge' hushold under 50 prosent. Se Poppe & Kempson (2022a, 2022b).

Fra juni/august 2022 og inn i 2023 har transporten nedover på trygghetsbarometeret fortsatt. Marsmålingen i 2023 viste at andelen på de laveste nivåene økte til 18 prosent og at «lekkasjen» nedover kom fra gruppen 'utsatte' hushold, som på dette tidspunktet omfattet en tredjedel av husholdene. Andelen helt 'trygge' lå stabilt på 49 prosent. August-målingen i 2023 viser kun små endringer. Som vi ser i figur 2.2, har vi nå til sammen 17 prosent på de to laveste trygghetsnivåene: 'ille ute' (seks prosent) og 'slitene' (11 prosent). Dette er to og en halv ganger så mange som i juni 2021 før prisene begynte å stige. Videre ligger andelen 'utsatte' fortsatt rundt en tredjedel (32 prosent), mens andelen helt 'trygge' hushold så vidt er kommet over 50 prosent. Selv om den nye målingen antyder en beskjeden transport oppover på trygghetsbarometeret, er likevel fordelingen for alle praktiske formål den samme som i mars.

Som denne rapporten vil vise, har husholdene på de to laveste trygghetsnivåene betydelige økonomiske utfordringer. Dette gjelder særlig de som er 'ille ute', men også 'slitene'. I absolutte tall snakker vi nå om rundt 458.000 av landets rundt 2.523.705 hushold:³⁴ Det betyr at i overkant av 151.000 hushold 'ille ute' og at nesten 278.000 befinner seg i gruppen 'slitene'. På de to øverste trygghetsnivåene, hvor den økonomiske situasjonen er betydelig bedre, har vi ca. 808.000 'utsatte' og like i underkant av 1.300.000 økonomisk 'trygge' hushold.

Endringene skyldes negative trender i nesten alle indikatorene

Bevegelsene på trygghetsbarometeret fra 2021 til 2022 og videre fram til mars og august 2023 har sammenheng med negative utviklingstrender i de fleste indikatorene som inngår i skåren. Som **tabell 2.1** på neste side viser, kom de største utslagene av dyrtiden i juni/august 2022. Da målte vi tydelige forverringer på fem av sju indikatorer som inngår i barometeret, og en reduksjon av både den økonomiske bæreevnen på måletidspunktet og den økonomiske bærekraften i tiden som kommer. Det ene unntaket var fordelingen av sparepenger, som til tross for prisveksten holdt seg relativt konstant. Det andre unntaket var mislighold av regninger og låneforpliktelser, som i juni/august 2022 holdt seg på samme nivå som i 2021-målingen. Dette antok vi hang sammen med en forsinkelsesmekanisme: at det tar tid før belastningen blir så stor at man ikke lenger er i stand til å betale for seg og følgelig ender i betalingsvansker med én eller flere regningstyper. Vi forventet derfor at vi ville se en økning i misligholdet i senere målinger (Poppe & Kempson 2022b).

Halvåret fra august 2022 til mars 2023 var preget av at de negative trendene har holdt seg stabile eller endog økt noe i kraft. Dette gjaldt særlig den nåværende 'økonomisk evnen' som ble ytterligere redusert på alle fire indikatorer. I denne målingen fikk vi da også det forventede utslaget på misligholdsindikatoren: andelen hushold som lå etter med regninger og/eller renter og avdrag på lån økte nå fra 12 til 15 prosent. Fra mars til august 2023 ser imidlertid utviklingen ut til å ha blitt noe reversert, i de tilfeller tilbake til nivået i august 2022. Dette gjelder bl.a. andelen hushold med sparepenger som ser ut til å ha økt noe i løpet av sommeren, noe som kanskje har sammenheng med den skattefrie lønningen i juni. Det gjelder også andelen med betalingsproblemer som nesten er tilbake til 2022-nivå. Likevel ser vi en statistisk signifikant høyere andel på den siste målingen i august 2023 sammenlignet med juni 2021.

Et annet inntak til å forstå og vurdere utviklingen under dyrtiden, fra juni 2021 til august 2023, er å se på hvordan gjennomsnittsskåren på trygghetsbarometeret har endret seg i perioden på ulike nivåer av økonomisk trygghet. Dette er vist i **figur 2-3**.

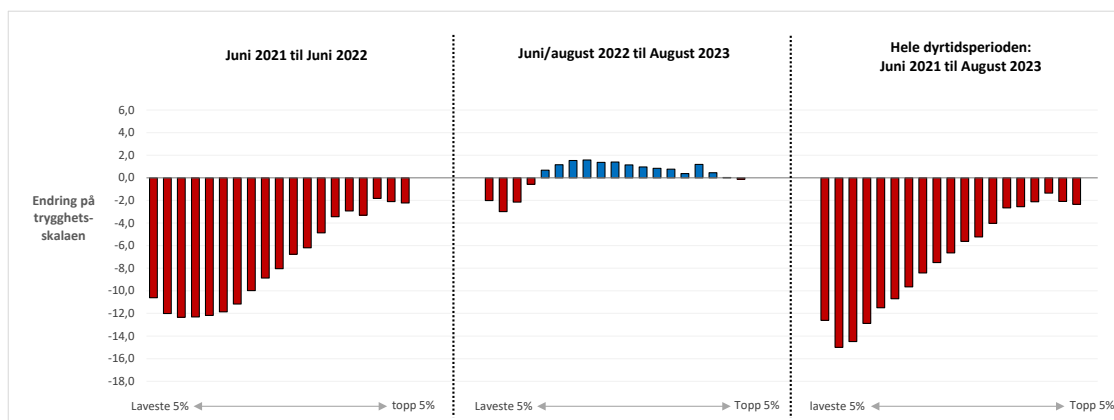
³⁴ Antall hushold ved utgangen av 2022 er 2.523.705. Kilde: Statistisk Sentralbyrå (SSB).
SIFO-RAPPORT 11-2023

Tabell 2.1 Endringer i fordelingen på indikatorene som inngår i trygghetsbarometeret. Hushold. 2021 - 2023. Prosent. N: 1938 (2021), 4200 (2022), 3446 (mars 2023) og 3530 (august 2023).¹

			Målepunkter				Test av endringer	
			Juni 2021	Juni/Aug. 2022	Mars 2023	August 2023	Mars vs. aug. 2023	2021 vs. aug. 2023
Økonomisk evne idag	Evne til å betale regninger og overholde låneforpliktelser	Et konstant problem	2	4	5	5		***
		Vanskelig fra tid til annen	16	22	23	21		
		Betales uten problemer	82	74	72	75		
	Evne til å betale for mat og andre nødvendige utgifter	Svært dårlig/ganske dårlig	4	10	12	11		***
		Bra/Ganske bra	87	75	74	77		
Mislighold av minst én regning/ett lån	Ja	11	12	15	13	***	***	
Nåværende økonomisk situasjon	Svært dårlig/dårlig Svært bra/bra	6	13	15	13	*	***	
		69	56	56	59			
Økonomisk bærekraft i framtiden	Sparepenger i termer av antall månedsinntekter	Ingen	16	17	16	14	*	***
		0-1 mnd.	9	10	11	10		
		1-3 mnd.	19	18	18	20		
		4-6 mnd.	15	16	16	16		
		7-12 mnd.	14	12	13	14		
		> 12 mnd.	27	25	26	26		
	Hvor mye av en uventet utgift tilsvarende én måneds inntekt kan du dekke uten å måtte låne?	Ingenting	7	11	11	11	*	***
		Noe	22	27	25	22		
		Alt	71	62	64	67		
	I hvor mange måneder kan dekke et inntektsfall på en tredjedel eller mer uten å måtte låne?	< 1 mnd.	7	12	13	13		***
1-3 mnd.		21	26	24	22			
4-6 mnd.		11	11	12	12			
7-12 mnd.		11	11	11	11			
> 13 mnd.		50	39	38	42			

¹ * p<.05, *** p<.001

Figur 2-3 Endring i trygghetsskåren for ulike grupper (pr. fem prosentiler) i perioden 2021-2023. Hushold. Indeks-poeng. N: 1938 (2021), 4200 (2022), 3446 (mars 2023) og 3530 (august 2023).



Figur 2-3 består av tre grafer, som alle viser endringer i trygghetsskåren for en ordnet rangering av hushold ut fra deres plassering i trygghetsbarometeret. Hver stolpe i diagrammet representerer fem prosent av husholdene. I den første grafen ser vi at nesten samtlige hushold, bortsett fra de som i utgangspunktet lå aller høyest på trygghetsbarometeret, opplevde et betydelig fall i økonomisk trygghet fra juni 2021 til juni/august 2022. Reduksjonen er størst (inntil 12 poeng på trygghetsskalaen) blant de som hadde lavest økonomisk trygghet i 2021.

I den midterste grafen ser vi at den negative utviklingen fortsatte inn i 2023 for de som hadde lavest trygghet i 2022. Dette omfatter de aller fleste i gruppene *'ille ute'* og *'sliterne'*. Videre dekker de blå stolpene i diagrammet stort sett poengskåren til *'utsatte hushold'*. Det betyr at disse gruppene skårer litt høyere på trygghetsbarometeret i august 2023 sammenlignet med juni/august 2022.

Underlagsmaterialet viser at denne forbedringen fant sted mellom mars og august i år. Dette er i tråd med tiltakene som regjeringen har kommet med i løpet av vinteren og våren (se kapittel 1.2). Når det er sagt, er utslagene beskjedne. Det maksimale utslaget er +1.6 poeng på barometeret. Dessuten er det altså slik at størstedelen av de som er *'ille ute'* ikke har sett noen forbedring, men tvert imot fortsetter å falle nedover på trygghetsskalaen. En mulig forklaring er at tiltakene, som skulle hjelpe de som sliter mest, ikke har truffet godt nok. En annen, og mer sannsynlig, mulighet er at tiltakene nok har truffet målgruppene, men at de ikke har vært tilstrekkelige til å løfte de med lavest økonomisk trygghet. I så fall har tiltakene bidratt til å bremse en forverring som ellers ville ha vært større. En tredje forklaring er at tiltakene kom for sent. Forbedringer i den økonomiske tryggheten er ikke bare avhengig av offentlige tiltak, men også av at det enkelte husholdet endrer forbrukeratferden og strammer inn. I så fall tyder resultatene på at *'ille ute'*-gruppen ikke har hatt mer å gå på det siste året, og at de for lengst har hentet ut det de kunne av tilpasninger og innsparinger.

Den siste grafen i figur 2-3 illustrerer dyrtidens virkninger for hele toårsperioden fra juni 2021 til august 2023. Vi ser at fallet i økonomisk trygghet har vært betydelig for store deler av befolkningen — og da særlig for hushold som i utgangspunktet lå lavt på trygghetsbarometeret. Vi er fortsatt langt unna situasjonen slik den var i juni 2021. Og som denne rapporten skal vise: dette gjelder særlig for de som ligger på det laveste trygghetsnivået hvor konsekvensene er til dels dramatiske.

3. Økonomisk innstramming

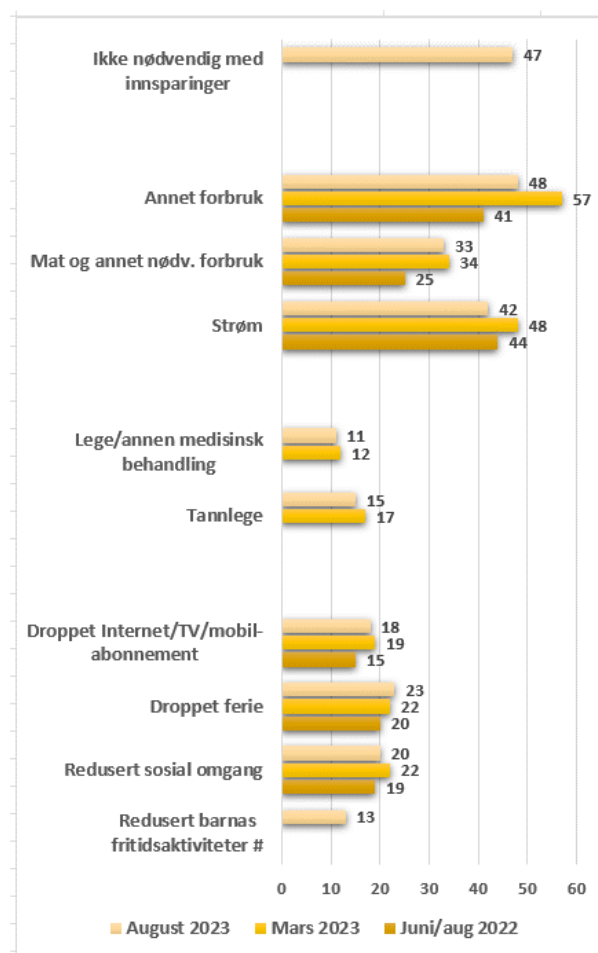
Fra og med høsten 2021 har norske hushold måttet håndtere økte levekostnader som følge av utgiftsøkning på områder av til dels stor betydning for den økonomiske situasjonen. I 2023 dreier dette seg særlig om strøm, mat og boutgifter (renter, husleie). Men fordi prisen på svært mange varer er avhengig av innsatsfaktorer fra andre markeder (herunder strøm, transport, finans og valuta), har nærmest «alt» blitt dyrere. I dette kapitlet ser vi på hvordan husholdene har mestret prisstigningen og hvordan dette har variert mellom de fire trykknivåene.

Folk bruker nå mindre penger

Nullveksten i norsk økonomi i andre kvartal 2023 er bl.a. et resultat av at folk gradvis har strammet inn på forbruket i nesten to år. Riktignok viser **figur 3-1** at 47 prosent av husholdene i de siste seks månedene forut for datainnsamlingen i august 2023 ikke har hatt behov for å spare inn på noen av de 17 innstrammingsområdene som vår survey dekker. Men samtidig oppgir flertallet (53 prosent) at de i gjennomsnitt har strammet inn på minst ett område. I figuren ser vi at de viktigste innsparingene handler om løpende forbruk, strøm og mat og annet nødvendig forbruk. I august-målingen i 2023 sier 48 prosent av husholdene at de i de siste seks månedene har strammet inn på annet (ikke-nødvendig) forbruk. En nesten like stor andel (42 prosent) har spart inn på strøm, mens en tredjedel har redusert forbruket av mat og andre nødvendigheter. Videre ser vi at rundt ett av fem hushold har redusert den sosiale omgangen med andre, stått over ferier og/eller droppet abonnementer på Internett, TV og/eller mobil. Figuren viser også at 15 prosent av husholdene har latt være å gå til tannlegen mens 11 prosent ikke har oppsøkt lege eller annen behandling (for eksempel fysioterapi) av økonomiske årsaker. Til slutt kan vi merke oss at 13 prosent av husholdene med barn under 15 år melder om at de har måttet stramme inn på barnas fritidsaktiviteter.

Når det gjelder utviklingen over tid tyder mønsteret i figur 3-1 på at vinteren 2022/23 var den tøffeste perioden. På de fleste områdene var andelen som strammet inn forbruket mellom september 2022 og mars 2023 høyere enn i tilsvarende seksmånedersperioder forut for både juni/august 2022-målingen og målingen i august 2023. Men selv om de nyeste tallene tyder på små forbedringer på enkelte indikatorer, er likevel andelen som strammer inn fortsatt høye. I august 2023 er vi i beste fall tilbake på 2022-nivået. Dette gjelder også strøm hvor vi ser en tendensiell nedgang. Men forskjellen ikke er stor nok til å være

Figur 3-1 Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å få endene til å møtes? Innsparinger. Hushold. Prosent. Vektet. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) 3446 (mars 2023) og 3530 (august 2023) ¹



¹ Alle forskjeller august 2023/2022 $p < .001$ unntatt ferie ($p < .01$) og strøm og sosial omgang (NS). Alle forskjeller mars/august 2023 $p < .001$ unntatt tannlege og sosial omgang ($p < .05$), og internett, ferie, mat og lege (NS). # Hushold med hjemmeboende barn under 15 år, $N=683$

statistisk signifikant. På områder som annet forbruk og mat/nødvendig forbruk ser vi at andelen hushold som har gjort innsparinger i perioden mars til august 2023 ligger betydelig høyere enn for ett år siden, til tross for en viss forbedring sammenlignet med marsmålingen.

En annen type strategi, eventuelt i kombinasjon med å redusere forbruket, er å skaffe penger for å holde seg flytende. I **figur 3-2** ser vi at ett av fem hushold har brukt sparepenger for å håndtere prisstigningen. Andelene som har brukt denne strategien økte gjennom vinteren, fra 8 prosent i juni/august 2022 til 21 prosent i mars 2023, og har holdt seg på dette nivået fram til august 2023. I løpet av sommeren har samtidig 14 prosent gått tom for sparepenger. En annen mulighet er å låne penger. I figuren ser vi at nesten ett av ti hushold har tatt opp nye lån siste seks måneder, og at denne andelen har holdt seg på samme nivå både i 2022 og 2023. Det samme har andelene som sier at gjelden har økt mye siste seks måneder: rundt tre prosent. For det tredje kan man gå til NAV for å få økonomisk hjelp. Vi ser at tre prosent gjorde dette i 2022 og at andelen økte til fem prosent i mars 2023. Gjennom sommeren er omfanget blitt noe redusert og ligger på fire prosent i august 2023.

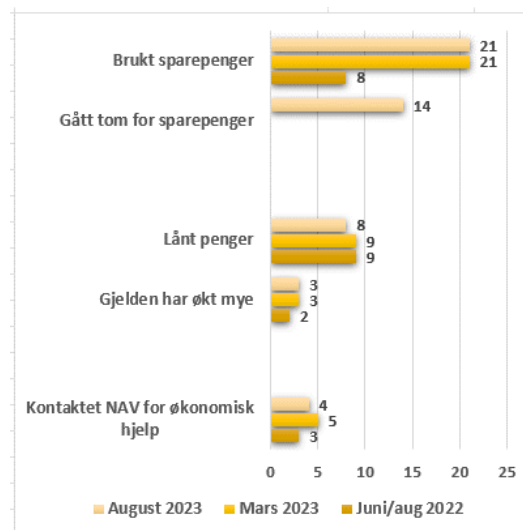
De med minst fra før må stramme inn mest

Belastningene som dyrtiden medfører i form av inndratt kjøpekraft og redusert forbruk er ulikt fordelt i befolkningen. På alle områder er det til dels betydelig flere på de lavere nivåene av økonomisk trygghet som må stramme inn (**figur 3-3**, neste side). Når det gjelder reduksjon i løpende forbruk og forbruk av strøm er det riktignok først og fremst de økonomisk trygge husholdene som skiller seg ut fra resten ved beskjedne andeler: mindre enn en tredjedel mot mellom 43 og 74 prosent på de lavere trygghetsnivåene. Andre relativt vanlige innsparingsstrategier skaper større forskjeller. For eksempel er det kun 16 prosent blant de økonomisk 'trygge' som har spart inn på matbudsjettet, mens 41 prosent av de 'utsatte', 60 prosent av 'sliterne' og 80 prosent av de som er 'ille ute' har gjort det samme. Andre strategier, som å droppe abonnementer eller ferier, er i bruk av mellom halvparten og tre fjerdedeler blant husholdene på de to laveste trygghetsnivåene, mot mellom fem og 30 prosent på de to høyeste.

Det samme mønsteret gjelder for helseindikatorene. Vi ser at mens to prosent av de økonomisk 'trygge' og inntil 17 prosent av de 'utsatte' har unnlatt å gå til lege eller tannlege på grunn av dårlig råd, er dette tilfellet for mellom én tredjedel og to tredjedeler av 'sliterne' og hushold som er 'ille ute'. Figur 3-5 viser også at det er betydelige forskjeller mellom hushold på ulike trygghetsnivåer når det gjelder redusert sosial omgang. Mens bare fem prosent av de trygge husholdene har foretatt denne typen innsparing, har tre fjerdedeler av de som er 'ille ute' måttet stramme inn på denne måten. Heller ikke barnas fritidsaktiviteter har blitt skjermet. Mange hushold med barn under 15 år, faktisk nesten seks av ti på det laveste trygghetsnivået og én fjerdedel av 'sliterne', har sett seg nødt til dette.

Når inntektene ikke strekker til, har de som kan mulighet til å supplere med sparepenger eller lån. Også dette er strategier som brukes i ulikt monn av hushold på de ulike trygghetsnivåene. Når det

Figur 3-2 Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å få endene til å møtes? Hushold. Prosent. Vektet. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) 3446 (mars 2023) og 3530 (august 2023) ¹

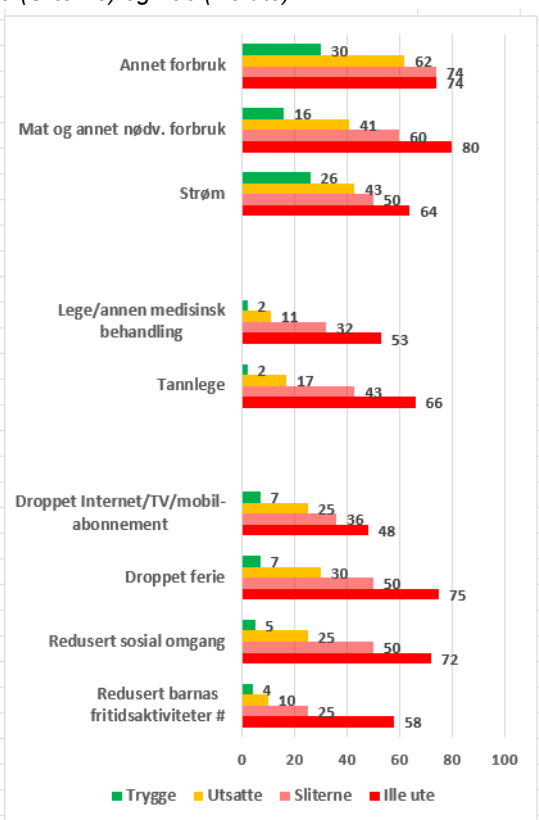


¹ Alle forskjeller august 2023/2022 $p < .001$ unntatt NAV ($p < .05$) og lånt penger, gjelden økt mye (NS). Alle forskjeller mars/august 2023 NS unntatt NAV ($p < .05$).

gjelder bruk av sparepenger er det igjen de 'trygge' som skiller seg ut med bare sju prosent (figur 3-4 på neste side). De tilsvarende andelene på de lavere trygghetsnivåene varierer mellom 30 ('utsatte') og 44 prosent ('ille ute'). Men samtidig er det å gå tom for sparepenger siste seks måneder noe som særlig karakteriserer hushold som er 'ille ute' (28 prosent) og 'sliterne' (15 prosent). Det samme gjelder det å låne penger: henholdsvis 42 prosent og 25 prosent på det laveste og nest laveste nivået. Gjelden har særlig økt mye i gruppen av 'ille ute'. Vi ser også at ett av fem 'ille-ute'-hushold har kontaktet NAV for å få økonomisk bistand.

I de påfølgende kapitlene gjør dypdykk på de kanskje tre mest kritiske forbruksområdene fra et velferdspolitisk ståsted: strøm, boutgifter og mat.

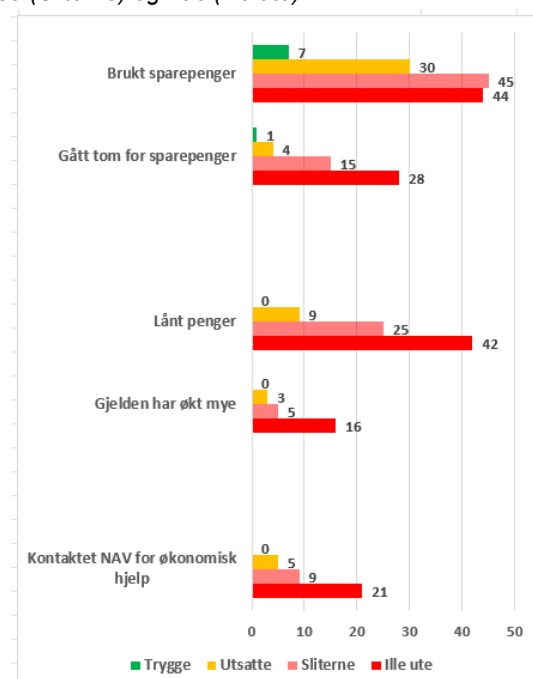
Figur 3-3 Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å få endene til å møtes? Hushold. Prosent. Vektet. August 2023. N: 1809 (Trygge), 1136 (Utsatte), 389 (Sliterne) og 196 (Ille ute) ¹



¹ Alle forskjeller p<.001 (kjikv.test).

Hushold med hjemmeboende barn under 15 år, N=683

Figur 3-4 Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å få endene til å møtes? Hushold. Prosent. Vektet. August 2023. N: 1809 (Trygge), 1136 (Utsatte), 389 (Sliterne) og 196 (Ille ute) ¹



¹ Alle forskjeller p<.001 (kjikv.test).

4. Dypdykk 1: Strøm

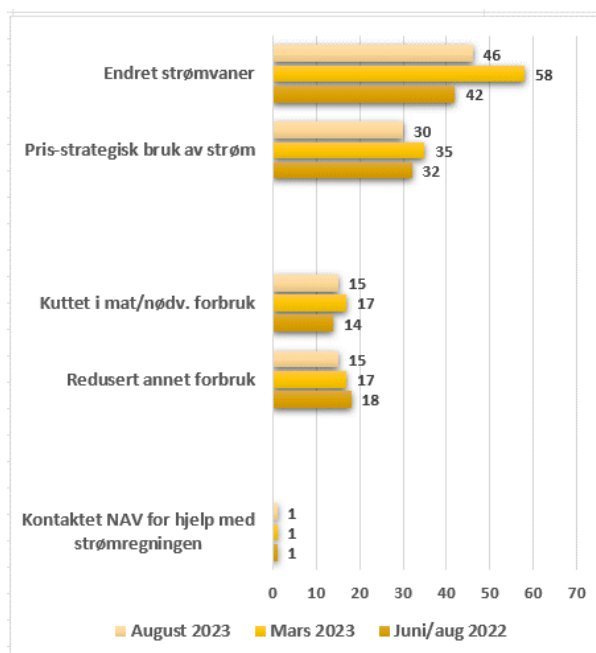
Strøm er en livsnødvendighet. Alle trenger strøm, og ingen kan være uten. Det viktigste tiltaket mot dyrtiden har utvilsomt vært strømstøtten, som kom på plass i 2022 og som ble ytterligere forbedret i 2023. Nå dekker staten 90 prosent av strømprisene over 70 øre pr. kilowattime basert på timeprisen. Uten denne støtten hadde situasjonen for mange hushold vært betydelig verre enn den faktisk er i dag. Likevel gjør strømregningen et betydelig innhugg i deres økonomi, og som vi allerede har sett, har dette ført til at nesten halvparten av husholdene har måttet stramme inn på forbruket for å få endene til å møtes. I dette kapitlet ser vi på hvilke strategier som er i bruk for å håndtere strømregningen og hvordan de varierer på ulike nivåer av økonomisk trygghet.

Prispresset er blitt litt lavere, men folk endrer fortsatt på strømvanene

Vårt spørreskjema dekker ti mulige måter å håndtere de høye strømprisene på. I **figur 4-1** har vi framstilt omfanget av dem og hvordan dette har endret seg fra juli/august 2022 fram til august 2023. Grafen for endrede strømvaner for å få ned forbruket omfatter fire strategier: at man har skrudd ned temperaturen, kun varmet opp en del av boligen, redusert dusjing og/eller redusert strømforbruket på andre måter. Vi ser at i august 2023 har 46 prosent av husholdene gjort min én av disse tingene. Dette er en nedgang fra i mars, hvor den tilsvarende andelen var 58 prosent, men omfanget ligger fortsatt høyere enn for ett år siden. Videre ser vi at rundt én tredjedel på alle måletidspunkt bruker strømmen pris-strategisk. Det betyr at mange er blitt mer bevisst på å bruke strømkrevende apparater som bil-lader, vaskemaskin og når strømmen er billigst. At vi ser en viss nedgang på begge disse indikatorene i august 2023 sammenlignet med mars 2023, skyldes antakelig først og fremst at denne seksmåneders-perioden dekker sommermånedene hvor behovet for strøm er mindre og hvor strømprisene i lange perioder har ligget lavere enn i høst- og vintermånedene.

Figur 4-1 viser dessuten at ett av seks hushold har kuttet ned på mat og andre utgifter for å ha råd til å betale strømregningen. Endringene fra i fjor til mars og videre til august i år er beskjedne (bevegelsene i redusert matforbruk er da heller ikke statistisk signifikante). Det samme gjelder andelen som henvender seg til NAV for å få hjelp med strømregningen. På alle tre måletidspunkt har rundt én prosent sett seg nødt til å gjøre dette for å få dekket utgiften.

Figur 4-1 De siste 6 månedene, har husstanden gjort noe av følgende for å ha råd til strømregningen? Hushold. Prosent. Vektet. 2023 og 2022. N: 4200 (2022) 3446 (mars 2023) og 3530 (august 2023) ¹



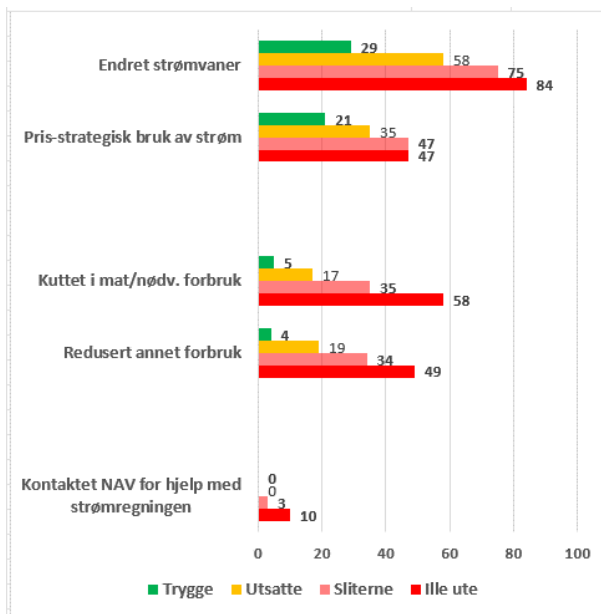
¹ Alle forskjeller august 2023/2022 $p < .001$ unntatt pris-strategisk bruk, redusert matforbruk og NAV (NS). Alle forskjeller mars/august 2023 $p < .001$ unntatt redusert forbruk av mat/utgifter og NAV ($p < .05$).

Både 'sliterne' og hushold som er 'ille ute' har utfordringer med strømregningen

Situasjonsbildet i figur 4-1, hvor hovedtendensen er en viss forbedring eller status quo sammenlignet med tidligere målinger, gjelder imidlertid ikke for alle hushold. Som **figur 4-2** viser, er det stor variasjon rundt gjennomsnittstallene i figur 4-1. Innsparinger av alle slag er hovedkjennetegnet for både 'sliterne' og de som er 'ille ute'. For eksempel ser vi at et stort flertall i disse gruppene — henholdsvis 75 og 84 prosent — har måttet endre strømvanene for å kunne betale for strøm ved å skru ned innetemperaturen, bare varme opp deler av boligen, redusere dusjingen eller kutte strømforbruket på andre måter. Underlagsmaterialet viser dessuten at mange hushold på de laveste trygghetsnivåene har vært nødt til å ha på ekstra med tøy for å holde varmen. Pris-strategisk bruk av strøm viser det samme hovedmønsteret, men her er forskjellene i forhold til de to høyeste trygghetsnivåene mindre: 47 prosent blant 'sliterne' og de som er 'ille ute', mot henholdsvis én tredjedel og én femtedel blant de 'utsatte' og 'trygge' husholdene.

Når det gjelder redusert forbruk av mat, ser vi at mer enn én tredjedel av 'sliterne' og over halvparten av 'ille ute'-husholdene har måttet gå til dette skrittet for å ha råd til strøm. For sistnevnte gruppe er dette en oppgang fra 50 prosent i mars 2023 (Poppe & Kempson 2023b:24). Vi ser det samme for reduksjon av annet forbruk. Dette er noe som en drøy tredjedel av 'sliterne' og halvparten av de som er 'ille ute' har måttet gjøre. Også her er det en økning i andelene på det laveste trygghetsnivået sammenlignet med mars: 49 prosent mot 45 prosent (Poppe & Kempson 2023b:24). Dessuten har ett av ti hushold i 'ille ute'-gruppen henvendt seg til NAV for å få hjelp med strømregningen (sammenlignet med ett av hundre i totalutvalget (figur 4-1)). Alle disse resultatene er tegn på at levekårene, til tross for en generell, gjennomsnittlig bedring utover sommeren, er i ferd med å stramme seg ytterligere til blant husholdene nederst i trygghetshierarkiet.

Figur 4-2 De siste 6 månedene, har husstanden gjort noe av følgende for å ha råd til strømregningen? Hushold. Prosent. Vektet. August 2023. N: 1809 (Trygge), 1136 (Utsatte), 389 (Sliterne) og 196 (Ille ute) ¹



¹ Alle forskjeller p<.001 (kjkiv.test).

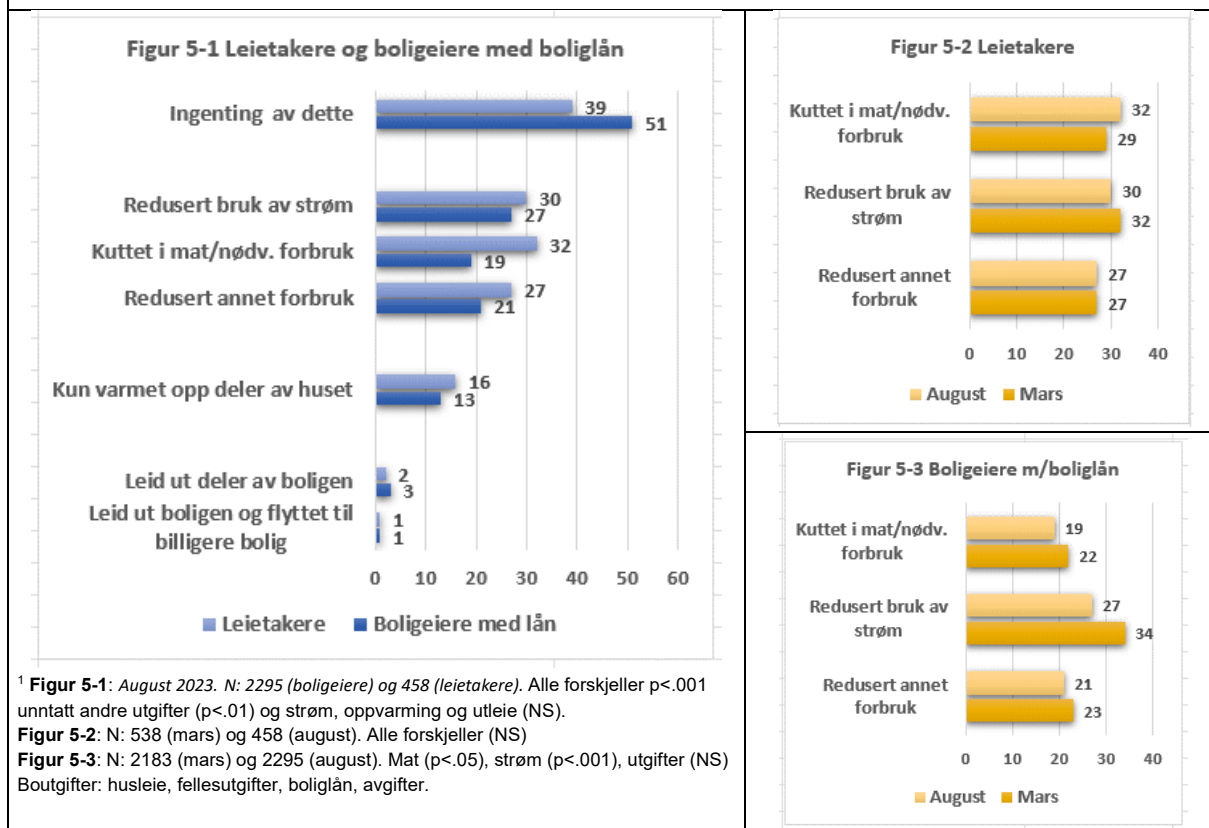
5. Dypdykk 2: Boutgifter

Å ha en bolig er en livsnødvendighet. Alle må bo et sted og ha råd til å betale for det det koster å bo. Boutgifter er derfor en nøkkelfaktor i alle husholds økonomiske situasjon. Vinteren 2022/23 og utover sommeren 2023 har disse utgiftene steget kraftig for mange. Renteøkninger på lån sikret i bolig/fast eiendom gjør seg nå for alvor gjeldende for de som har slike lån. Siden august 2022 har styringsrenten økt fra 1.75 til 4.0 prosent. De som har de dårligste lånebetingelsene ser nå effektive boliglansrenter på sju-tallet.³⁵ Renteoppgangen slår også inn i leiemarkedet. Utleieobjektene er ofte belånte, og eierne av disse boligene sitter også gjerne med private lån sikret i den boligen de selv bor i. I juni i år lå husleiene i gjennomsnitt nesten ti prosent over nivået for ett år siden (se kapittel 1.2). Vi har målt husholdenes tilpasninger til økte boutgifter ved to anledninger: mars og august 2023. I dette kapitlet ser vi på hvilke strategier som er i bruk for å håndtere boutgifter og hvordan de varierer på ulike nivåer av økonomisk trygghet.

Leietakerne sliter mer enn boligeierne med boutgifter

Hvis vi begynner med august-målingen, ser vi øverst i **figur 5-1** at halvparten av boligeiere med belånte boliger har håndtert boutgiftene uten å måtte gjøre innsparinger de siste seks månedene. Det samme er tilfellet for bare 39 prosent av leietakerne. Rundt én tredjedel av dem har enten redusert strømforbruket eller kuttet i mat og andre utgifter. Forskjellen mellom de to gruppene er særlig stor når det gjelder å spare inn på mat: én av tre leietakere mot én av fem boligeiere. Vi ser også at henholdsvis 16 prosent av leietakerne og 13 prosent av boligeierne kun har varmet opp deler av huset i siste seks-måneders-periode. Denne forskjellen er imidlertid ikke statistisk signifikant. Mer

Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å ha råd til boutgiftene? Hushold. Leietakere og boligeiere med belånte boliger. Prosent. Vektet.¹



³⁵ Prisen på restrukturingslån/ omstartslån fra nisjebankene (Bank2, Nordax, Kraftbank, Ya bank, Instabank, Bluestep og MyBank) ligger enda høyere. Gjennomsnittrenten i disse bankene en på 8,31 % i september 2023.

drastiske tiltak som å leie ut hele eller deler av boligen og eventuelt flytte til noe billigere har vært løsninger for mellom én og tre prosent av husholdene. Heller ikke her er det noen reell forskjeller mellom leietakere og boligeiere med lån.

Utviklingen fra mars til august 2023 har gått i forskjellig retning for leietakerne og boligeiere med boliglån. Mens gjennomgående lavere andeler av boligeierne sier de kuttet i mat og strøm i august sammenlignet med mars, ser vi bare tendensielle endringer for leietakerne: en oppgang i andelen som har redusert på mat og annet nødvendig forbruk, og en nedgang i andelen som sparer strøm. Men ingen av disse endringene er statistisk signifikante (**figur 5-2 og 5-3**).³⁶

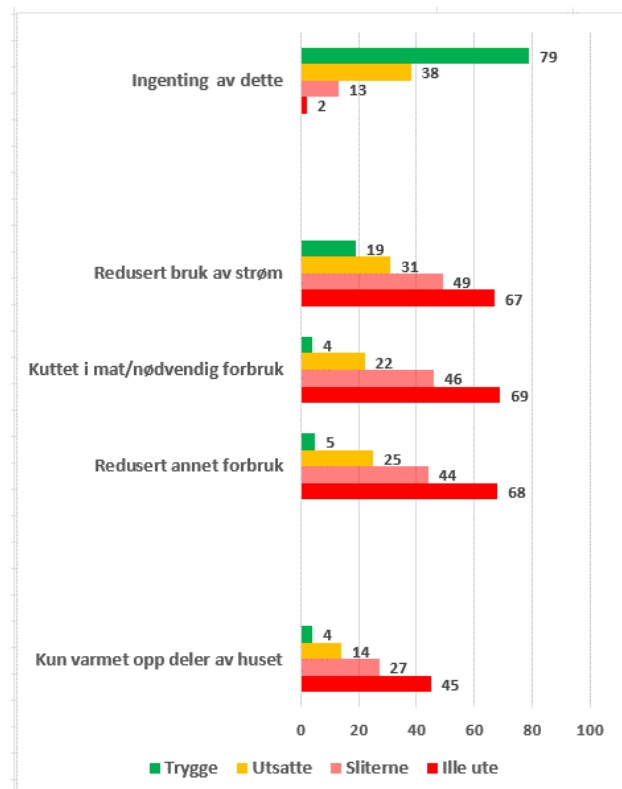
I lys av den kraftige rentehevingen på 0.5 prosentpoeng i siste uke av juni 2023 er det bemerkelsesverdig at omfanget av innsparingene blant boligeierne ligger lavere i august enn i mars. En sannsynlig forklaring er at økte rentekostnader først slår inn i husholdsøkonomien seks uker etter at boliglånbankene hever sine priser ut mot kundene. Vår survey fanger med andre ord ikke opp denne effekten. Dessuten var lønnsutbetalingen i juni skattefri. Og så er juli feriemåned for de fleste, hvor etablerte forbruksmønstre typisk brytes opp.

Figur 5-4 viser hvordan strategiene for å håndtere boutgiftene varierer med økonomisk trygghet. Vi ser at slike utgifter slår spesielt hardt inn på de to laveste trygghetsnivåene. Omtrent samtlige hushold i gruppen 'ille ute' (98 prosent) har måttet foreta innsparinger for å ha råd til dette. Det samme gjelder 87 prosent av 'sliterne'. Videre ser vi at nærmere sju av ti hushold på det laveste trygghetsnivået har måttet kutte ned på mat de siste seks månedene. To tredjedeler av dem har også kuttet i strømforbruket og annet forbruk, mens nesten halvparten i perioder bare har kunnet varme opp deler av boligen. Vi kan her skyte inn at i overkant av én tredjedel av 'ille-ute'-husholdene er leietakere.

Til slutt ser vi i figur 5-4 at mellom 44 og 49 prosent av 'sliterne' har redusert forbruket av strøm, mat og annet forbruk for å ha råd til boutgiftene. Tilsvarende har mellom 22 og 31 prosent av de 'utsatte' husholdene gjort det samme.

Sammenlignet med målingen i mars er hovedtendensen at stadig flere hushold på det laveste trygghetsnivåene strammer inn for å ha råd til å bo, mens 'utsatte' og 'trygge' hushold gjør det i mindre utstrekning.

Figur 5-4 Har husstanden gjort noe av dette siste seks måneder for å ha råd til boutgiftene? Hushold. Vektet. August 2023. N: 1809 (Trygge), 1136 (Utsatte), 389 (Sliterne) og 196 (Ille ute)¹



¹ Alle forskjeller p<.001 (kjkv.test). Boutgifter: husleie, fellesutgifter, boliglån, avgifter.

³⁶ Figur 5-2 viser riktignok forskjeller mellom målingene i mars og august for leietakerne, men disse er ikke statistisk signifikante. At en økning på tre prosentpoeng i andelen som reduserer matforbruket ikke blir signifikant, kan ha sammenheng med at antall observasjoner er lavt.

6. Dypdykk 3: Mat og matsikkerhet

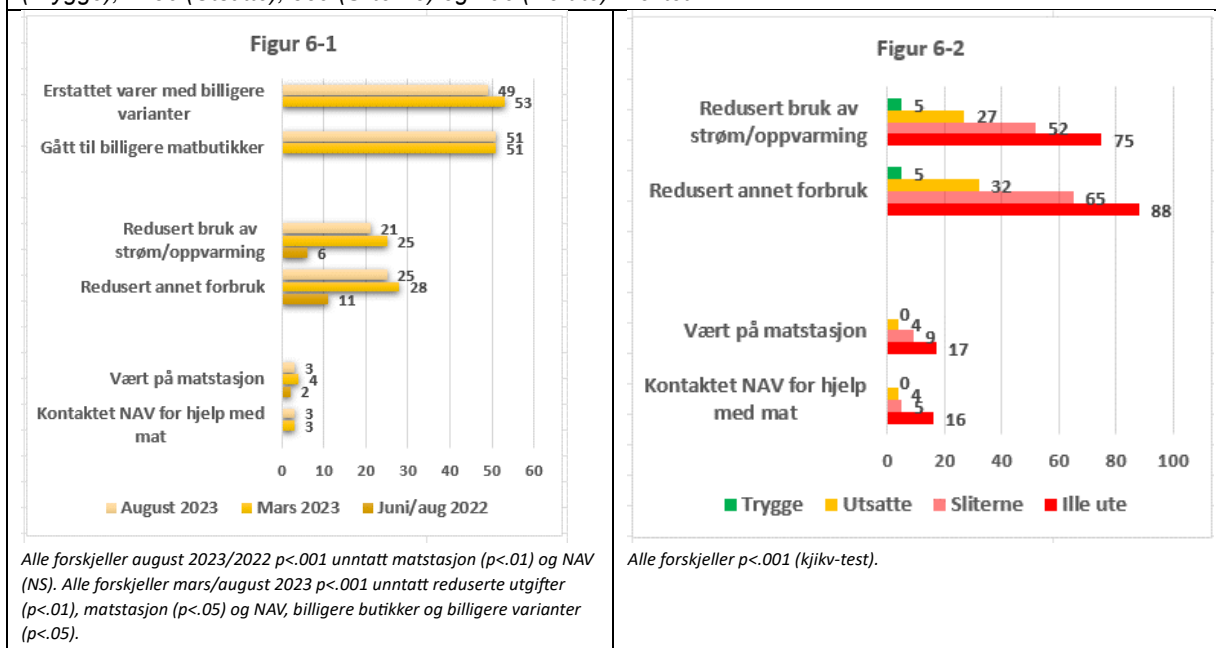
Et viktig trekk ved dyrtiden er at prisveksten på mat har vært spesielt høy. Sammenlignet med juni 2022 har prisene på matvarer og alkoholfrie drikkevarer økt med over 13 prosent, og det er de sunne matvarene som øker mest (se kapittel 1.2). Vi har allerede sett at mange hushold, særlig de som i utgangspunktet har minst og som ligger langt nede på trygghetsbarometeret, har måttet redusere matforbruket. Vi har også sett at mat er en salderingspost for mange hushold for å komme i mål med andre regninger som strøm og boutgifter. I dette kapitlet ser vi på hvilke strategier husholdene bruker for å håndtere prisveksten på mat og hvordan dette varierer med økonomisk trygghet. Vi presenterer også en matsikkerhetsindeks og indikatorene som inngår i den for å gi et bilde av i hvilken grad usikkerhet rundt tilgangen på mat preger husholdene i dyrtiden.

Mange må fortsatt stramme inn forbruket for å ha råd til mat, til tross for en viss bedring fra mars til august

Generelt ser husholdene ut til å håndtere økende matpriser noe bedre i august enn i mars 2023. Og det å være mer prisbevisst og handle i billige matbutikker og erstatte varer man vanligvis kjøper med billigere ekvivalenter for å få matbudsjettet i havn, er blitt ganske vanlig. **Figur 6-1** viser at omtrent halvparten av alle hushold benytter seg av disse mulighetene. Videre ser vi at både i mars og august 2023 har rundt én fjerdedel måttet redusere strømforbruket og annet forbruk for å ha råd til mat i 2023. Omfanget av disse strategiene gjorde et kraftig hopp fra august 2022 til mars 2023. Og til tross for en reduksjon fra mars til august på tre-fire prosentpoeng, ser vi at nivået fortsatt ligger skyhøyt over det vi registrerte i 2022. De mer nødpregede strategiene — gå på matstasjon eller til NAV for å få hjelp til mat — har holdt seg på samme nivå siden mars 2023: typisk rundt tre prosent. Dette er den første indikasjonen på at tilgangen på mat kan være truet for de dårligst stilte husholdene.

Siden økonomiske ressurser er ulikt fordelt i befolkningen, varierer bruken av disse strategiene mellom husholdene på de fire trygghetsnivåene. Underlagsmaterialet (ikke vist i figurene) viser at ni

De siste 6 månedene, har husstanden gjort noe av følgende for å ha råd til mat? Hushold. Prosent. Figur 6-1: 2023 og 2022. N: 4200 (2022) 3446 (mars 2023) og 3530 (august 2023). Figur 6-2: August 2023. N: 1809 (Trygge), 1136 (Utsatte), 389 (Sliterne) og 196 (Ille ute). Vektet.



av ti hushold som er 'ille ute' handler i billige butikker og kjøper billige ekvivalenter til varer de vanligvis kjøper. Det samme gjør åtte av ti av 'sliterne'. Omfanget av disse kjøpsstrategiene faller nå vi beveger oss oppover på trygghetsbarometeret, hvor to tredjedeler av 'utsatte' hushold og én tredjedel av de 'trygge' benytter seg av disse alternativene. Denne typen handlevaner er med andre ord forholdsvis godt utbredt, også på høyere nivåer av økonomisk trygghet.

Bildet er imidlertid annerledes når vi ser på reduksjon i strømforbruket og annet forbruk for å ha råd til mat (**figur 6-2**). Da synker andelene til under en tredjedel av de 'utsatte' og bare fem prosent blant de 'trygge'. Til sammenligning har over halvparten av 'sliterne' og mellom 75 og 88 prosent av 'ille-ute'-husholdene sett seg nødt til å redusere forbruket. Og når det gjelder de mer nødpregede strategiene, er dette noe som særlig karakteriserer det laveste trygghetsnivået. Vi ser at ett av seks 'ille ute'-hushold har vært på matstasjon, og at like mange har vært hos NAV for å få hjelp med mat. Sammenlignet med mars, viser underlagsmaterialet at andelen i gruppen som har vært på matstasjon har holdt seg konstant gjennom sommeren, mens andelen som har vært på NAV har økt fra 12 til 16 prosent.

6.1. En indeks for matsikkerhet

Spørreskjemaet for august 2023 inneholder ti detaljerte spørsmål for å måle matsikkerhet i Norge. Tidshorisonten i disse spørsmålene er siste fire uker, og danner til sammen en indeks for matsikkerhet på en skala fra null til ti. Dette gir i sin tur gir grunnlag for å inndele husholdene i fire kategorier etter graden av sikker tilgang på mat:

- **Høy matsikkerhet** (score = 0): Husholdningen har ingen problemer med, eller er bekymret for, jevn og tilstrekkelig tilgang på mat;
- **Marginal matsikkerhet** (score = 1 eller 2): Husholdningen har av og til problemer, eller er bekymret for, å ha jevn og tilstrekkelig tilgang på mat. Kvaliteten, variasjonen og mengden av matinntaket er imidlertid ikke vesentlig redusert;
- **Lav matsikkerhet** (score = 3 til 5): Husholdningen har redusert kvalitet, variasjon og ønskelighet knyttet til diettene sine. Men mengden matinntak og normale spisemønstre siste fire uker er ikke vesentlig brutt opp;
- **Svært lav matsikkerhet** (score = 6 til 10): Noen ganger i løpet av de siste fire ukene er spisemønsteret til ett eller flere husstandsmedlemmer brutt opp og matinntaket redusert fordi husholdningen mangler penger og andre ressurser som er nødvendig for å ha en stabil tilgang på mat.

Survey-spørsmålene, skåringsmetoden og kategoriseringen er basert på *Adult Food Security Survey Module* fra *United States Department of Agriculture* og er mye brukt i blant annet britiske myndigheters undersøkelser av befolkningens mat-sikkerhet. Spørsmålsformuleringene og detaljer om konstruksjonen av indeksen er redegjort for i vedlegg 3.

Hushold med høy eller marginal mat-sikkerhet anses generelt for å være 'mat-trygge', og for å ha tilstrekkelig og variert mat som legger til rette for en aktiv og sunn livsstil. I motsetning til dette er hushold med lav eller svært lav mat-sikkerhet 'mat-utrygge'. De faktisk mangler, eller har stor risiko for å mangle, tilgang til tilstrekkelig og variert mat.

Matsikkerhet er et lite påaktet problem i Norge, men tilgangen på mat er kritisk for seks prosent av husholdene

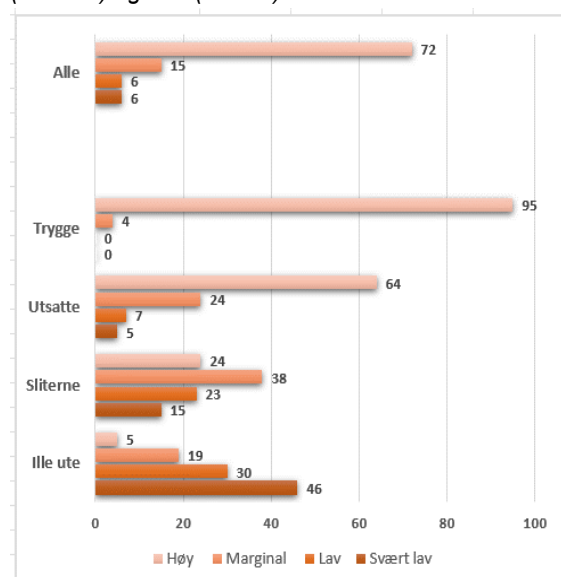
Resultatene er overraskende. Som vist i **figur 6-3**, er 12 prosent av norske hushold å regne som mat-usikre — seks prosent med lav matsikkerhet og ytterligere 6 prosent med svært lav matsikkerhet. De er særlig konsentrert på de to laveste trygghetsnivåene. Hele tre fjerdedeler av 'ille ute'-husholdene og rundt 40 prosent av 'sliterne' er i denne kategorien. Enda mer oppsiktsvekkende er det at nesten halvparten (46 prosent) av de som er 'ille ute' og 15 prosent av 'sliterne' er å regne som enheter med svært lav matsikkerhet.

Det er åpenbart at dyrtiden ikke bare handler om å shoppe rundt og se etter billigere mat (se f.eks. figur 3-3). For de med lav økonomisk trygghet kan det bety å gå helt uten mat. For å illustrere dette, har vi i **figur 6-4** løftet fram de fire mest alvorlige indikatorene som inngår i indeksen for matsikkerhet. Det er heldigvis forholdsvis få som rammes på disse måtene: mellom to og åtte prosent. Samtidig ser vi at dette er utfordringer som særlig preger hverdagen til hushold som er økonomisk 'ille ute'. Flertallet av dem har for eksempel måttet droppe måltider (62 prosent) siste fire uker, og en tredjedel sier at dette har skjedd minst tre ganger i perioden. Men det er spesielt bekymringsfullt at en fjerdedel av dem har opplevd at noen i husholdet ikke har kunnet spise en hel dag, og at 17 prosent sier at dette har skjedd tre eller flere ganger i løpet av de siste fire ukene.

Vi ser at også mellom sju og 23 prosent av 'sliterne' må håndtere slike utfordringer i hverdagen, avhengig av hvilken indikator det dreier seg om.

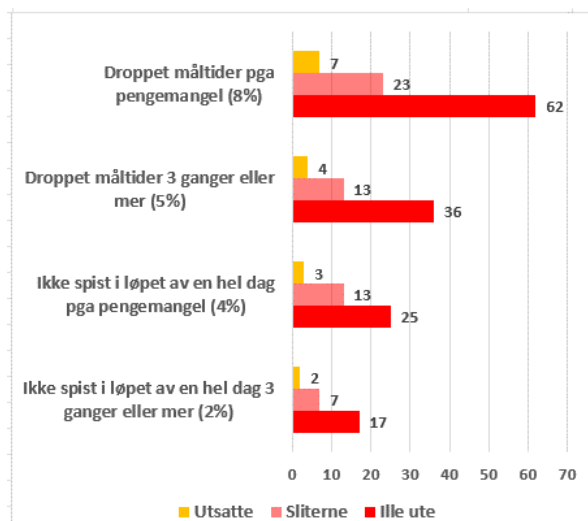
En tabell med detaljer om svarene på samtlige 10 spørsmål som inngår i matsikkerhetsindeksen er gjengitt i vedlegg 3.

Figur 6-3 Høy, marginal, lav og svært lav matsikkerhet. Prosent. Hushold. 2023. Vektet. N: 3530 (alle), 1809 (Trygge), 1136 (Utsatte), 389 (Sliterne) og 196 (Ille ute).¹



¹ Alle forskjeller p<.001 (kijkv.test).

Figur 6-4 Fire matusikkerhetsindikatorer. Prosent. Hushold. 2023. Vektet. N: 3530 (alle), 1809 (Trygge), 1136 (Utsatte), 389 (Sliterne) og 196 (Ille ute).¹



¹ Alle forskjeller p<.001 (kijkv.test). Se tabell V3-2 i vedlegg 3 for detaljer. Tidshorisont: siste fire uker.

7. Betalingsproblemer

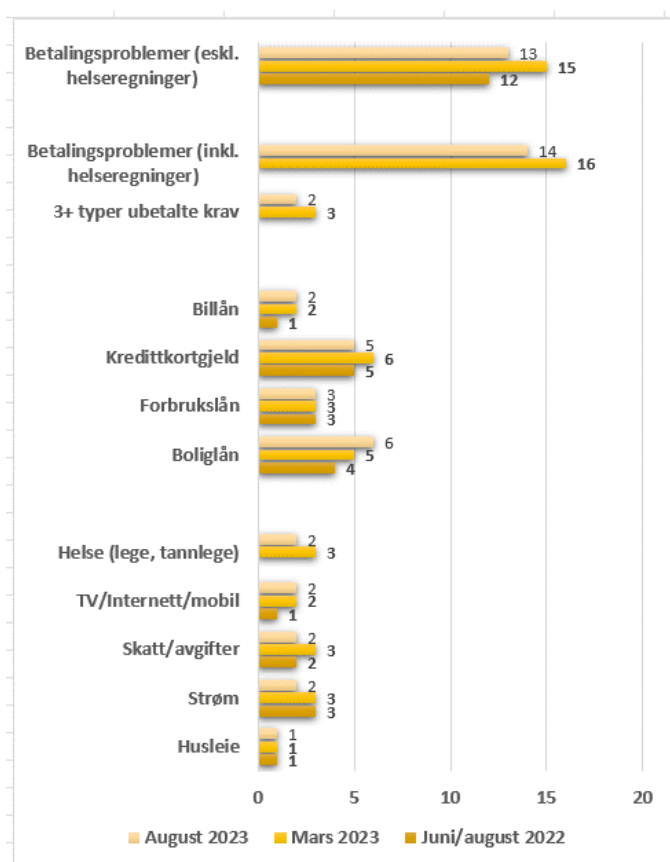
2022 var et hardt år for norske hushold. Det var da effektene av dyrtiden slo inn for alvor. Likevel var det først i mars 2023, etter en vinter med fortsatt prisvekst, at vi registrerte en økning. Dette var som forventet. Betalingsproblemer bygger seg typisk opp over tid for folk prøver normalt å betale for seg så lenge det går. Mellom mars og august 2023 har prisene fortsatt å øke, men ikke med samme styrke som foregående seksmånedersperiode. Særlig har strømprisene i Sør-Norge kommet ned på et lavt nivå i juli og august. Men samtidig har vi fått flere rentehevinger og matprisene har steget mer enn inflasjons-gjennomsnittet. I dette kapitlet ser vi på hvordan omfanget av betalingsproblemene har utviklet seg for befolkningen under ett, for boligeiere med belånte boliger og for hus på ulike nivåer av økonomisk trygghet.

Betalingsproblemene er nå tilbake på 2022-nivå, og er spredt over en rekke typer regninger og lån. Strømtøtten og sesongrelaterte forhold er trolig viktige forklaringer

I **figur 7-1** ser vi at andelen hushold med betalingsproblemer økte fra 12 prosent i juni/august 2022 til 15 prosent i mars 2023, og falt til 13 prosent i august 2023. Det betyr at problemomfanget er omtrent som for ett år siden. Dette til tross for at boliglansrentene har økt gjennom våren og sommeren. Men økte rentekostnader slår først inn i husholdsøkonomien seks uker etter at boliglånbankene hever sine priser ut mot kundene. Siden den siste rentehevingen på 0.5 prosentpoeng kom i slutten av juni, fanger vår survey ikke opp hele denne effekten. Dessuten var lønnsutbetalingen i juni skattefri, og mange har antakelig brukt de ekstra pengene til å komme a-jour med regningsbetalingen.

Som figur 7-1 viser, måler vi betalingsproblemer i forhold til en liste med typer av regninger og låneforpliktelser. Det betyr at andelen hushold med økonomiske problemer er betinget av listens lengde. Restanser på lege- og tannlegeregninger ble inkludert for første gang i 2023. Når vi tar hensyn til dette og dermed forlenger listen med én regningstype til, økte den samlede andelen hushold som lå etter med betalinger til 16 prosent i mars 2023. Tre prosent skyldte penger på tre eller flere typer engasjement. I august-målingen er de tilsvarende tallene henholdsvis 14 og to prosent. Vi ser med andre ord en generell, statistisk signifikant nedgang i betalingsproblemene gjennom våren og sommeren.

Figur 7-1 Betalingsproblemer: Skylder husholdet for tiden penger pga. manglende innbetalinger? Hushold. Prosent. Vektet. 2023 og 2022. N: 4200 (juni/august 2022) 3446 (mars 2023) og 3530 (august 2023) ¹



¹ Alle forskjeller august 2023/2022 $p < .001$ unntatt strøm ($p < .01$) og bet.prob, forbrukslån, kredittkortgjeld, husleie og skatt/avgifter, (NS). Alle forskjeller mars/august 2023 $p < .001$ unntatt ubetalte krav, strøm, skatt/avgifter, helse ($p < .01$), bet.prob ($p < .05$) og boliglån, forbrukslån, kredittkortgjeld, billån, husleie, TV/Internett (NS).

Fordelingene i figur 7-1 tyder ikke på at endringene i omfanget av betalingsproblemene har sammenheng med noen enkelt type eller typer av regninger eller lån. Hovedinntrykket er at betalingsproblemene er spredt utover på alle typer økonomiske forpliktelser. Dessuten ser det ut til at statlige tiltak for å beskytte husholdningene mot strømprisene har truffet bra siden andelen som er på etterskudd med strømregningen har holdt seg stabil på to-tre prosent siste 12 måneder. Men samtidig er det all grunn til å peke på at vi sammenlignet med august 2022 har en statistisk signifikant økning i andelen hushold som har problemer med å håndtere boliglånet. Med boliglån menes her nedbetalingslån og rammelån/boligkreditt. Vi ser også en tendensiell økning i denne andelen gjennom våren og sommeren 2023, men forskjellen på ett prosentpoeng fra mars til august i år er ikke statistisk signifikant. I lys av den kraftige renteøkningen i juni og utsikter til flere renteøkninger utover høsten er dette likevel et faresignal som fortjener oppmerksomhet i tiden som kommer.

Folk med boliglån merker renteoppgangen

Rundt 1.65 millioner hushold (65 prosent) bor i belånte boliger. For disse vil boliglånet ofte være den største utgiftsposten. Så når rentene stiger, kan det ramme hardt, avhengig av gjeldsgraden og en rekke andre forhold som f.eks. antall personer i husstanden, deres helse og tilknytning til arbeidsmarkedet. I august 2023 sier åtte prosent av boligeiere med belånte boliger at de ligger etter med renter og avdrag på boliglånet/rammelånet. (figur 7-2). Dette er en tendensiell, men ikke en statistisk signifikant økning fra mars 2023 (sju prosent). Det tyder på at boligeierne har taklet renteoppgangen mellom de to målingene rimelig bra. Samtidig er det all grunn til å understreke at august-målingen ikke fanger opp effekten av den kraftige rentehevingen på 0.5 prosentpoeng i siste uke av juni 2023.

Men det knytter seg ulike grader av alvorlighet til disse problemene. For å forstå situasjonen bedre ble det laget en variabel som knytter betalingsproblemer med boliglån/rammelån til restanse på andre låneforpliktelser. Det viser seg at halvparten av de åtte prosentene som har problemer med boliglånet også ligger etter med andre forpliktelser — inkludert rundt én prosent som lå etter med minst tre andre typer krav i tillegg til boliglånet/rammelånet. Dette tyder på at betalingsvanskene er mer alvorlige.

I tillegg viser figur 7-2 at til sammen 15 prosent av boliglåntakerne ikke har betalingsproblemer med boliglånene, men er likevel bekymret for betjeningsevnen de neste tre månedene. Dette inkluderer tre prosent som allerede har betalingsproblemer knyttet til andre krav enn boliglånet. Det er med andre ord et potensiale for at flere kan få problemer med boliglånene i tiden som kommer, særlig hvis rentene fortsetter å stige eller holder seg lenge på et høyt nivå.

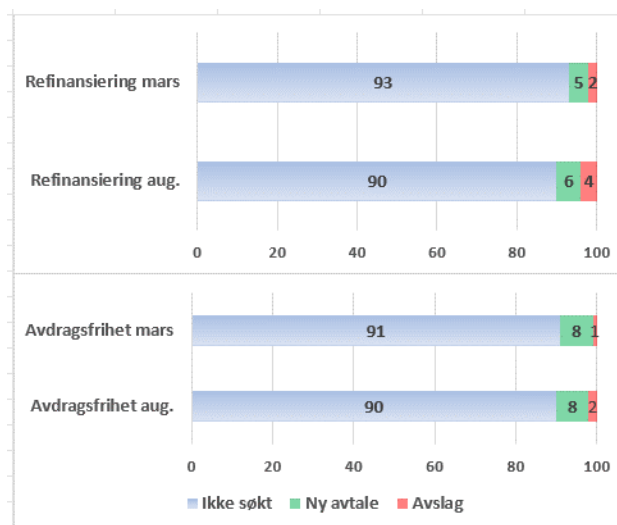
Figur 7-2 Betalingsproblemer: Skylder husholdet for tiden penger pga. manglende innbetalinger? Boligeiere med belånte boliger. Prosent. Vektet. 2023. N: 2183 (mars) og 2347 (august) ¹



¹ Forskjell mars og august: NS

Når man kommer i betalingsvansker med boliglånet/rammelånet, eller ser at man vil kunne komme til å få slike problemer i framtiden, er rådet at man tidligst mulig skal kontakte kreditorene. I august sa ti prosent av boligeiere med belånte boliger at de hadde tatt kontakt banken for å refinansiere boliglånet. Dette er opp fra sju prosent i mars. **Figur 7.3** viser imidlertid også at andelen avslag økte fra to til fire prosent. Begge økningene er små, men likevel statistisk signifikante. Og begge deler er viktige å følge med på. Til nå har bankene vært imøtekommende overfor boligeiere som søker om refinansiering: over halvparten har fått innvilget søknaden. Men samtidig er det nå flere som får avslag. Hvis dette betyr at bankene er blitt mer restriktive i vurderingen av slike søknader (det trenger ikke på være slik, vi har ikke data om begrunnelsene for avslagene), kan det bli tøft for en del hushold når rentene sannsynligvis fortsetter å stige utover høsten. Når det gjelder søknader, nye avtaler og avslag på søknader om avdragsfrihet er det ingen endring fra mars til august. Denne typen avtaler kan da også være helt avgjørende for en del hushold hvis de skal komme helskinnet gjennom dyrtiden.

Figur 7-3 Søknader om refinansiering og avdragsfrihet på boliglån/rammelån. Boligeiere med belånte boliger. Prosent. Vektet. 2023. N: 2183 (mars) og 2347 (august) ¹



¹ Refinansiering mars vs. august: $p < .001$. Avdragsfrihet mars vs. august: NS

Ett av ti hushold har kontaktet kreditor om betalingsproblemer

Mislighold, enten det nå dreier seg om boliglån/rammelån eller andre krav, er en vanskelig situasjon å befinne seg i. Nesten ett av ti hushold (ni prosent) har kontaktet minst én kreditor for å finne en løsning på sine betalingsproblemer. Underlagsmaterialet viser at jo flere kreditorer man skylder penger til, desto flere kreditorer tar man gjerne kontakt med. Vi har også registrert at fire prosent av hushold som *ikke* har betalingsproblemer har tatt kontakt med kreditorsiden for å forbygge at man kommer i en vanskelig situasjon i framtiden. Slike skritt er fornuftige og også noe som forventes av de som sliter med økonomiske utfordringer. Da er det selvsagt avgjørende at skyldnerne blir tilbudt gode løsninger av sine kreditorer. For å undersøke dette nærmere, har vi slått sammen datasettene fra mars og august 2023 for så langt det lar seg gjøre å unngå problemet med få observasjoner. Det har ikke vært noen store bevegelser i utviklingen av betalingsproblemer på husholdsnivå som skulle tilsi at vi må gjøre separate analyser av utfallene på de to måletidspunktene.

Den vanligste løsningen for de som tar kontakt med kreditorsiden er å bli tilbudt betalingsutsettelse eller en ny betalingsplan som er overkommelig for husholdet (**figur 7-4** på neste side). Likevel gjaldt dette kun 36 prosent av alle som tok kontakt med minst én kreditor siste seks måneder før datainnsamlingen. Våre data viser at det er vel så sannsynlig å ende opp med enten en uoverkommelig betalingsplan (20 prosent) eller å bli bedt om å betale hele det skyldige beløpet (18 prosent) — til sammen 38 prosent. I 17 prosent av tilfellene ble gjelden lagt til inkasso. Kun én av åtte (12 prosent) henvendelser resulterte i en anbefaling om å oppsøke en økonomisk rådgiver. Denne andelen er imidlertid dobbelt så høy blant hushold med mange typer av misligholdte regninger.

Gruppen av hushold med tre eller flere typer av utestående krav deler seg omtrent på midten med hensyn til positive og negative utfall. Nesten halvparten av dem (44 prosent) har fått en ny betalingsplan de har råd til. Men det er også mange henvendelser som resulterer i det motsatte: at betalingsplanen er uoverkommelig (36 prosent), at man blir bedt om å betale hele det skyldige beløpet (34 prosent), eller at kravet blir oversendt til inkasso (32 prosent). Dette er generelt svært bekymringsfullt.

Når det gjelder de som (ennå) ikke har kommet i betalingsvansker, ser vi at én tredjedel får en ny avtale de kan leve med. I et forebyggingsperspektiv er dette betryggende. Men i like mange tilfeller er utfallet at ingenting skjer.

Tabell 7.1 gir en oversikt over to utfall etter type kreditor. Her har vi relativt få observasjoner, så vi må være varsomme med å trekke bastante konklusjoner. Likevel er det viktig å dokumentere at de som har tatt kontakt med boliglånbanken hadde størst suksess med å få på plass en overkommelig betalingsplan — litt i underkant av halvparten av dem (46 prosent) oppnådde dette. På den annen side hadde de som henvendte seg til en kommune/skattemyndighet eller internettleverandør lavest sannsynlighet for få en slik løsning: henholdsvis 31 og 24 prosent. Til tross for forholdsvis få observasjoner er disse forskjellene statistisk signifikante. Det er også verdt å merke seg at kun 13 prosent av de som kontakter en kommune eller skattemyndighet har blitt anbefalt å kontakte en økonomisk rådgiver. Dette er knapt over gjennomsnittet for alle kreditorer og er skuffende all den stund kommunene også er tilbydere av økonomisk rådgivning.

Figur 7-4 Resultater av å ha tatt kontakt med en eller flere kreditorer fordi det er eller kan bli vanskelig å betale. Hushold som har tatt kontakt siste seks måneder før datainnsamlingen. Prosent. Vektet. 2023 (mars og august). N: 608 ¹



¹ Forskjellene er p<.001. Merk at fordelingene ikke summerer seg til 100 da mange respondenter har vært i kontakt med flere typer kreditorer.

Tabell 7.1 Resultater av kontakt med ulike kreditorer. Hushold som har tatt kontakt med kreditorer fordi det er eller vil bli vanskelig å betale. Prosent. 2023 (mars og august) ¹

	Boliglåns- bank	Forbruks- lånsbank	Kommune/ skattemyndighet	Strøm- leverandør	Internett- leverandør	Alle kreditorer
Utsatt betaling/ ny håndterlig betalingsplan	46	41	31	38	24	36
Anbefalt å kontakte øk. rådgiver	17	11	13	5	9	12
N	214	162	130	179	149	608

¹ Det lave antall observasjoner i enkelte felt gjør at resultatene må fortolkes med varsomhet.

Trygghetsbarometeret: Andelen med betalingsproblemer er spesielt høy blant de som er 'ille ute'.

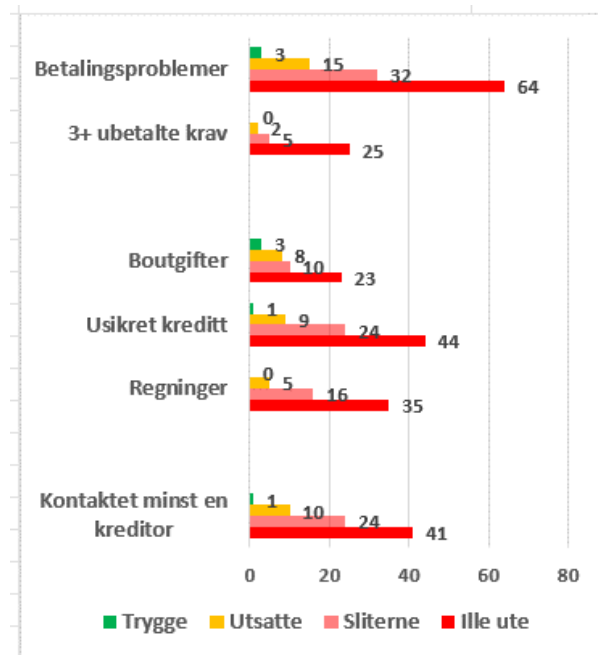
Som forventet er betalingsproblemer mest vanlig på de laveste nivåene av økonomisk trygghet. I **figur 7-5** ser vi at to tredjedel av hushold som er 'ille ute' og én tredjedel av 'sliterne' skylder penger på grunn av manglende innbetalinger. Dette er langt over gjennomsnittet på 14 prosent for alle hushold (figur 7-1). Det samme mønsteret gjelder når vi ser på hushold med tre eller flere ubetalte krav. Her er de tilsvarende andelen 25 prosent ('ille ute') og 5 prosent ('sliterne'). Samtidig ser vi at bare tre prosent av de økonomisk 'trygge' husholdene har betalingsproblemer og at ingen av dem har så mange som tre eller flere utestående krav. Vi skal imidlertid ikke overse at 15 prosent av 'utsatte' hushold har betalingsproblemer. Denne andelen ligger rundt gjennomsnittet for alle hushold.

Den vanligste typen ubetalte krav blant de 'trygge' er boutgifter (tre prosent). Enda færre sliter med usikret kreditt og i praksis ingen med andre regninger. De 'utsatte' husholdene har en annen profil. Her er det restanser knyttet til usikret kreditt (ni prosent) og boutgifter (åtte prosent) som dominerer. På de to laveste trygghetsnivåene handler det mest om utestående krav på usikret kreditt og regninger. I gruppen 'ille ute' sliter 44 prosent med kredittkort/forbrukslån og 35 prosent med regningsbetaling. De tilsvarende andelen blant 'sliterne' er 24 og 16 prosent. Disse forskjellene vitner om ganske forskjellige hverdagsituasjoner. De antyder også at økte levekostnader som er det største problemet på de lavere nivåene av økonomisk trygghet, mens det trolig er rentehevingene som er den underliggende mekanismen på de høyere nivåene.

Figur 7-5 viser dessuten at omfanget av å kontakte kreditorene i forbindelse med betalingsutfordringer varierer med husholdenes økonomiske trygghet. Det er blant 'ille ute'-husholdene at andelen er høyest: 41 prosent. Dette er nesten dobbelt så mange som blant 'sliterne' (24 prosent) og fire ganger så mange som blant de 'utsatte' husholdene (ti prosent). Og så er det bare ett av hundre hushold på det øverste trygghetsnivået som har tatt kontakt med kreditorsiden.

Når vi ser på utfallet av kreditorkontakten (igjen må vi her slå sammen datasettene fra mars og august for å unngå å få et for lavt antall observasjoner), viser det seg at det er 'utsatte' hushold som har størst sjanse for å få betalingsutsettelse eller en ny betalingsplan (44 prosent) (**tabell 7-2**). Dette reflekterer antakelig deres høyere grad av økonomisk trygghet, men antyder også at i det minste noen kreditorer kan basere seg på standardtilnærminger til slike henvendelser og ikke betalingsplaner som i større grad tar hensyn til kundens sosiale og økonomiske situasjon. Dette støttes av tallene for krav som blir overført til inkasso, som var et mye vanligere resultat for 'ille ute'-husholdene (28 prosent) enn for 'sliterne' og 'utsatte' hushold (begge 19 prosent). Faktisk er det

Figur 7-5 *Betalingsproblemer: Skylder husholdet for tiden penger pga. manglende innbetalinger? Hushold på fire trygghetsnivåer. Prosent. Vektet. N: 1809 (Trygge), 1136 (Utsatte), 389 (Sliterne) og 196 (Ille ute).*¹



¹ Alle forskjeller $p < .001$ (kjkv.test). Tatt kontakt: Har [du/dere] i løpet av siste 6 måneder vært i kontakt med [minst én] kreditor?

nesten like sannsynlig for at kravet går til inkasso som at man blir tilbudt en ny, håndterlig betalingsløsning dersom man tilhører det laveste økonomiske trygghetsnivået.

Et annet poeng som kan trekkes ut av tabell 7-2 er at det ikke var noen konsistent sammenheng mellom økonomisk trygghet og anbefaling om å ta kontakt med en økonomisk rådgiver. Vi ser at 15 prosent av 'ille ute'-husholdene fikk denne anbefalingen og 14 prosent av de 'utsatte'. Igjen tyder dette på at mange kreditorer kanskje ikke tar tilstrekkelig hensyn til hele en husholdets økonomiske og sosiale situasjon når de vurderer hvem som trenger økonomisk rådgivning.

Tabell 7.2 Resultater av kontakt med ulike kreditorer. Hushold som har tatt kontakt med kreditorer fordi det er eller vil bli vanskelig å betale. Prosent. 2023 (mars og august). ¹

	<i>Ille ute</i>	<i>Sliterne</i>	<i>Utsatte</i>	<i>Trygge</i>	<i>Alle</i>
<i>Utsatt betaling/ ny håndterlig betalingsplan</i>	33	35	44	0	36
<i>Kravet oversendt til inkasso</i>	28	14	14	0	17
<i>Anbefalt å kontakte øk. rådgiver</i>	15	11	14	0	12
<i>N</i>	174	173	228	33	608

¹ Det lave antall observasjoner i enkelte felt gjør at resultatene må fortolkes med varsomhet.

8. Utsatte grupper

I de foregående kapitlene har vi sett på hvilke konsekvenser dyrtiden har hatt for husholdenes økonomiske trygghet, deres forbruksmønstre, matsikkerhet og sjansen for å komme i betalingsproblemer. I dette kapitlet spør vi hvilke sosiale grupper som skjuler seg bak disse brede kategoriene, hvem som er blitt hardest rammet i dyrtiden i forhold til økonomisk trygghet, økonomiske innstramminger, betalingsproblemer og matsikkerhet.

For å besvare dette spørsmålet har vi gjort fire multivariate analyser — to lineære regresjonsanalyser med henholdsvis trygghetsbarometeret og økonomiske innstramminger som avhengige variabler, og to logistiske regresjonsanalyser med matsikkerhet og betalingsproblemer som avhengige variabler. Disse analysene er rapportert i detalj i vedlegg 4. I hver modell har vi testet effekten av

- ... husholdenes ressursituasjon: inntekt, sparepenger
- ... husholdenes grad av inntektstabilitet: hvorvidt de tapte inntekter under koronaen, og om deres hovedinntekt kommer fra fleksible arbeidskontrakter (åpne kontrakter, midlertidig ansettelser, arbeid gjennom bemanningsbyråer eller åpne nettsider. I denne sektoren er mengden arbeid varierende og uregelmessig.
- ... husholdenes utgifter: hvorvidt de har ekstra utgifter knyttet til uførhet og alvorlig sykdom, boutgifter (boliglånrenter, fellesutgifter, husleie), om det er barn i familien og om de har usikret kreditt som må betjenes.

Tabell 8.1 Regresjonsmodeller. Hushold. Effektenes retning og statistisk signifikans. August 2023. N=3530. Modellene er rapportert i sin helhet i vedlegg 4. ¹

Variabel	Økonomisk trygghet (OLS)		Økonomisk innstramming (OLS)		Betalingsproblemer (Logistisk)		Lav/ svært lav matsikkerhet (Logistisk)	
	Effekt pos/neg.	Sign.	Effekt pos/neg.	Sign.	Effekt pos/neg.	Sign.	Effekt pos/neg.	Sign.
Ressurssituasjonen								
Husholdets inntekt før skatt	+	***	-	***	-	***	-	***
Ingen sparepenger	(2)	***	+	***	+	***	+	***
Inntektsstabilitet								
Tapt inntekt under koronaen	-	**	+	***	+	**	+	***
Hovedinntekt fra fleksible arb.kontrakter	-	***	+	NS	+	***	+	***
Utgifter								
Ekstra ikke-medisinske utgifter pga. uførhet/ sykdom	-	***	+	***	+	***	+	***
Ekstra medisinske utgifter pga. uførhet/sykdom	-	***	+	***	-	NS	+	**
Leietaker	-	***	+	***	+	***	+	***
Boligeier med boliglån/rammelån	-	***	+	***	+	**	+	**
Barn i husholdet	-	***	+	***	+	**	+	***
Har usikret kreditt (forbrukslån, kredittkortgjeld)	-	***	+	***	+	***	+	***

¹ ***=p<.001, **=p<.01, NS=ikke signifikant.

² Sparepenger kan ikke inkluderes i modellen fordi variabelen er en del av den økonomiske trygghetsindeksen

Tabell 8-1 viser de fire modellene, retningen på variablenes effekt og variablenes signifikansnivå. Vi ser at alle effektene med få unntak er sterkt signifikante. De ti variablene har til sammen stor forklaringskraft i alle fire modeller (se tabellene i vedlegg 4), og effektene går i forventet retning.

8.1. Dimensjon 1: Ressurssituasjonen

Husholdenes inntekt er den grunnleggende variabelen i alle fire modeller. Alt annet likt er lavinnteksgruppene utsatte fordi de skårer lavt på trygghetsbarometeret og høyt på antall innstrammingsområder. Hushold med lav inntekt har også en høy grad av sannsynlighet for betalingsproblemer og for å ha lav matsikkerhet.

Analysene viser også at det å ha sparepenger utgjør en viktig forskjell. På alle nivåer av inntekt bidrar det å ikke ha denne ressursen til høyere sannsynlighet for å være utsatt i dyrtiden.

8.2. Dimensjon 2: Inntektsstabilitet

I de fire modellene kontrollerer vi for to typer av inntektstabilitet (eller egentlig: ustabilitet): inntektsjokk og varierende arbeidsinntekter. Inntektsjokket måles som et spørsmål om husholdet tapte inntekter under koronaen, f.eks. på grunn av arbeidsløshet, reduserte inntekter fra egen næring eller nedstenging av næringsvirksomheten. I disse modellene er det ikke effekten av sjokket i seg selv som testes, men langtidsvirkningene av det. Når en inntekt helt eller delvis blir borte, destabiliseres husholdsøkonomien og dersom bortfallet vedvarer kan det ta lang tid å hente seg inn igjen.

Analysene viser at hushold som tapte inntekter under koronaen typisk skårer lavere på trygghetsbarometeret og har typisk måttet stramme inn på flere områder i dyrtiden enn de som ikke ble påført inntektstap i den forrige krisen. De har også en høyere sannsynlighet for betalingsproblemer og lav matsikkerhet. På alle nivåer av inntekt tyder dette på at denne gruppen sett under ett ikke helt hadde klart å restituere seg før dyrtiden slo inn over Norge.

Effekten av å ha varierende inntekter måles ved hjelp av en variabel som fanger opp hvorvidt husholdet baserer hovedinntekten på fleksible arbeidskontrakter. Denne arbeidsmarkedstilknytningen kjennetegnes av at kontraktene gir variabel og usikker tilgang på arbeid, og omfatter midlertidige arbeidskontrakter, arbeid gjennom bemanningsbyråer, åpne nettsider (for eksempel Finn, Jobbsafari), leverandører av delingstjenester (for eksempel Foodora og Airbnb), eller at man har såkalt åpne arbeidskontrakter der arbeidsgiver ikke er forpliktet til å tilby et minimum antall timer arbeid. Varierende inntekter fra måned til måned gjør det vanskelig å planlegge, og man kan rett og slett få for lite penger inn i perioder.

Som vi ser i tabell 8-1 skårer hushold med hovedinntekt fra fleksible arbeidskontrakter typisk lavere på trygghetsbarometeret og har høyere sannsynlighet for både betalingsproblemer og lav matsikkerhet. Men vi finner ingen forskjell mellom disse husholdene og hushold med inntekter fra andre sektorer når det gjelder behovet for å gjøre innstramminger. Det viser seg at effekten av å tilhøre denne gruppen mister statistisk signifikans når vi kontrollerer for hvorvidt husholdet har ikke-medisinske utgifter på grunn av funksjonsnedsettelse eller alvorlig sykdom (se avsnitt 8.3 nedenfor). Det betyr at de som har fleksible arbeidskontrakter tenderer i retning av å ha helseutfordringer, og at hovedinntekter fra slike avtaler typisk ikke gir rom for å tåle den merbelastningen slike utgifter påfører budsjettet når husholdet utsettes for kraftig prisstigning. Dette gjelder på alle nivåer av inntekt.

8.3. Dimensjon 3: Utgiftssituasjonen

Når vi undersøker effektene av prisøkninger, kan vi forvente at husholdninger som har større eller flere utgifter sammenlignet med andre, rammes hardere. For å gjøre dette så vi på effektene av seks utgiftsområder. De to første handler om tilleggsutgifter som følge av at én eller flere i husholdet er funksjonshemmet eller rammet av alvorlig sykdom. Vi skiller her mellom medisinske og ikke-medisinske utgifter. Den førstnevnte har et tak i den forstand at man må betale en egenandel på medisiner (og legehjelp) opp til 3.040 kroner pr. år. Når utgiftene kommer over denne summen, blir medisinene gratis. De ikke-medisinske utgiftene har ikke et slikt tak. Dette handler om ekstra-utgifter knyttet til livsnødvendigheter som strøm, diett, transport og boutgifter. De som rammes av uhelse kan søke det offentlige om støtte til tilpasninger som gjør hverdagslivet lettere slik at utgiftene dekkes helt eller delvis i perioder eller på permanent basis. Men det er ingen selvfølge at slike søknader innvilges.

Vi ser at ikke-medisinske utgifter reduserer økonomisk trygghet og øker antall områder man må stramme inn på for å få endene til å møtes. Dessuten øker dette sannsynligheten for betalingsproblemer og lav matsikkerhet. Det samme gjelder for medisinske utgifter, med unntak for betalingsproblemer hvor vi ikke finner at de med medisinske utgifter skiller seg ut fra andre hushold. Denne variabelen mister statistisk signifikans når vi kontrollerer for ikke-medisinske utgifter. Det betyr at det er de tyngre, mer permanente utgiftene som har betydning for betalingsproblemer, og ikke eventuelle ekstra-utgifter oppad begrenset til 3.040 kroner.

De to neste utgiftene som inkluderes i modellene er boutgifter for to grupper: leietakere og boligeiere med boliglån. Vi ser at hushold som må betale renter på boliglån eller husleie har dårligere utfall både når det gjelder økonomisk trygghet, antall innstrammingsområder, betalingsproblemer og matsikkerhet. Dette gjelder for alle inntektsgrupper. Alt annet likt, er disse gruppene mer utsatt enn huseiere i ikke-belånte boliger.

Til slutt ser vi at både barn og det å ha usikret kreditt påvirker økonomisk trygghet, behovet for innstramminger, betalingsproblemer og matsikkerhet negativt. Begge deler kan representere betydelige utgifter for husholdet. Særlig er hensynet til barna noe som man ikke kommer så lett utenom og som derfor typisk prioriteres høyt av familiene. Noen hushold fyller på med forbrukslån eller kredittkort. Både i regresjonsmodellene og i analysene i tidligere kapitler (se for eksempel figur 7-1 og 7-5) viser at dette neppe er noen god løsning — i hvert fall ikke på sikt.

8.4. De dårligst stilte

Det er en høy korrelasjon mellom økonomisk trygghet og de tre andre fenomenene som vi her har analysert. Det er først og fremst substansielle årsaker som knytter de fire variablene sammen. De måler alle ulike aspekter ved deprivasjon drevet fram av dyrtiden.

Det at vi her har å gjøre med ulike mål på økonomisk deprivasjon er i sin tur forklaringen på at vi stort sett identifiserer de samme utsatte gruppene, enten det er snakk om økonomisk (u)trygghet, innstramminger, betalingsproblemer eller mat(u)sikkerhet. Imidlertid er egenskapene som ligger til grunn for resultatene i regresjonsanalysene ikke jevnt fordelt i populasjonen av hushold. I vedlegg 5 har vi laget en oversikt over hvordan hushold på de ulike trygghetsnivåene skiller seg fra hverandre langs generelle, demografiske kjennetegn (tabell V5-1). Vi har gjort det samme for hushold med ulik grad av matsikkerhet (tabell V5-2).

Tabell 8.2 Demografiske likheter og forskjeller mellom hushold som er 'ille ute' og hushold med svært lav matsikkerhet. 2023. År (alder), kroner (husholdsinntekt) og prosent. ¹

	<i>Ille ute</i>	<i>Svært lav matsikkerhet</i>	<i>Alle hushold</i>
Alder (gj.snitt) ***	47	38	51
Husholdsinntekt (gj.snitt) ***	465.000	360.000	676.000
Fleksible arbeidskontrakter ***	7	27	6
Sosialhjelp, bostøtte *	6	12	2
Ingen arbeidsinntekt	47	44	21
Full uførhetstrygd	36	31	15
Leieboere	38	39	13
Enslig *	39	29	27
Enslig forsørger	11	12	5
Par u/barn	24	28	27
Par m/barn	24	24	23
Andre boformer	3	7	4
N	196	207	3530

¹ Signifikanstester: forskjeller mellom 'ille ute' og 'svært lav matsikkerhet'. *** = $p < .001$. * = $p < .05$.

Tabell 8-2 sammenligner utvalgte demografiske kjennetegn mellom de to gruppene av hushold: 'ille ute' og 'svært lav matsikkerhet' (flere detaljer er rapportert i vedlegg 5). Vi kan først legge merke til at begge disse gruppene på de fleste variablene skiller seg klart ut fra alle hushold sett under ett. Dette er gjennomgående yngre husstander med lave inntekter, ofte uten arbeidsinntekt og derfor avhengig av ulike typer stønader. De er også overrepresenterte når det gjelder andelen leieboere og enslige forsørgere. 'ille ute'-husholdene skiller seg dessuten ut ved en høy andel enslige. Hushold med svært lav matsikkerhet utmerker seg ved en høyere andel beboere i alternative boformer.

Hvis vi ser på forskjellen mellom gruppen 'ille ute' og hushold med svært lav matsikkerhet, er det særlig alder og inntekt som er slående. Hushold som mangler penger og andre ressurser som er nødvendig for å ha en stabil tilgang på mat er i gjennomsnitt ti år yngre og tjener 100.000 kroner mindre i året. Årsinntekten er så lav at mange av dem er under EUs fattigdomsgrense. Sammenlignet med 'ille ute'-gruppen jobber også tre ganger så mange på fleksible arbeidskontrakter hvor arbeidsforholdet er usikkert, og dobbelt så mange mottar supplerende økonomisk sosialhjelp og/eller bostøtte. Andelen som står utenfor arbeidsmarkedet og følgelig ikke har inntekt fra lønnet arbeid er tendensielt lavere, men denne forskjellen er ikke statistisk signifikant. Det samme gjelder andelen hushold med helt uføre hovedpersoner. Dette kan skyldes at antall observasjoner er lavt.

Når det gjelder familietyper ser vi at det er en høy andel enslige i gruppen 'ille ute', mens den tilsvarende andelen blant hushold med svært lav matsikkerhet ligger rundt gjennomsnittet for alle hushold. Ellers er det ingen statistisk signifikante forskjeller mellom de to gruppene.

Til slutt ser vi at nesten fire av ti hushold i begge gruppene er leietakere.

I sum er hushold i begge grupper å regne som enheter med meget utfordrende levekår. Der hvor matsikkerheten er svært lav er det imidlertid god grunn til å tro at levekårene kan være spesielt vanskelige. Denne gruppen gir inntrykk av å være dominert av hushold med relativt fattige, unge

hovedpersoner som i stor grad enten er marginaliserte eller står helt utenfor arbeidsmarkedet. Det er også dobbelt så mange enslige forsørgere blant dem enn i befolkningen ellers.

9. Konklusjon: Det er ikke over ennå

I motsetning til koronakrisen, som for husholdene handlet om et inntektsjokk, er dyrtiden et utgiftsjokk. Det har vist seg enklere for velferdsstaten å treffe tiltak mot inntektsjokk enn å beskytte folk mot sterk prisvekst. I løpet av det siste året har det imidlertid kommet et knippe av både generelle og målrettede tiltak som har tatt sikte på å avhjelpe den vanskelige situasjonen som mange befinner seg i.

Generelt ser vi en beskjeden bedring i husholdenes økonomiske trygghet sammenlignet med mars

Dette tyder på at tiltakene som har kommet har begynt å virke. Det er særlig blant 'sliterne' og de 'utsatte' husholdene at vi kan spore en viss bedring.

Men den økonomiske tryggheten er mye lavere enn før dyrtiden, særlig for de som stilte svakest i utgangspunktet, og 'ille ute'-husholdene fortsetter å falle på trygghetsbarometeret

Men rapporten har også vist at vi slett ikke er tilbake dit vi var før dyrtiden slo inn over Norge. Sammenlignet med juni 2021 er den økonomiske tryggheten lavere for nesten alle hushold. Hovedbildet er likevel at fallet i økonomisk trygghet har vært klart størst blant de som stod svakest fra før, altså de som i utgangspunktet lå lavest på trygghetsbarometeret. Og det gjelder også utviklingen de siste seks månedene. Til tross for offentlige tiltak for å dempe effektene av dyrtiden, fortsetter hushold som er 'ille ute' å falle på trygghetsbarometeret. Vi er derfor særlig bekymret for de 150.000 husholdene som befinner seg på dette trygghetsnivået.

Over halvparten av husholdene strammer inn på forbruket. Det gjelder særlig de med lavest økonomisk trygghet, som også mangler sparepenger og tar opp lån for å få endene til å møtes

Dyrtiden preger folks liv i stor grad, og mange må anstrenge seg for å få endene til å møtes. De siste seks månedene har et flertall av husholdene (53 prosent) strammet inn forbruket på minst ett forbruksområde. Selv om andelene har falt litt sammenlignet med mars 2023, ligger omfanget likevel høyere enn i august 2022. Fortsatt sparer 42 prosent inn på strøm selv i sommerhalvåret, mens nesten halvparten (48 prosent) har redusert annet (ikke-nødvendig) forbruk for å få endene til å møtes. Videre sparer én tredjedel inn på mat. Andelen som strammer inn på denne måten er like høy i august som i mars, og ligger på hele 80 prosent i gruppen 'ille ute'. På samtlige 17 innstrammingsområder som er målt i denne undersøkelsen, er andelene som reduserer forbruket for å få endene til å møtes til dels mye høyere jo lavere ned på trygghetsbarometeret vi kommer. Den samme tendensen gjelder for strategier som innebærer et «påfyll» av kontanter for å håndtere utgiftene. Mens ett av fem hushold har brukt sparepenger og ett av seks har gått tom for denne bufferen i løpet av de siste seks månedene, er de tilsvarende andelene dobbelt så høye blant de som er 'ille ute'. Og mens nesten ett av ti hushold har lånt penger siste seks måneder, er det fire ganger så mange som har gjort dette blant 'ille-ute'-husholdene.

Betalingsproblemene er mer omfattende enn for ett år siden, og mange får ingen løsning når de henvender seg til kreditor

Til tross for disse strategiene klarer ikke alle hushold å unngå betalingsproblemer. Vi ser riktignok en nedgang i omfanget fra mars til august som blant annet har sammenheng med den skattefrie lønnsutbetalingen i juni som ga mange en sjanse til å komme ajour. Problemomfanget er likevel høyt, og høyere enn det var for ett år siden. Vi har også sett at ett av ti hushold har henvendt seg til kreditorene for enten å løse eksisterende betalingsproblemer eller forebygge at man kommer i den situasjonen i nær framtid. Våre tall tyder på at bare en tredjedel av de som kontakter kreditorene får en ny betalingsplan, mens 17 prosent går til inkasso og en like stor prosentandel får rett og slett beskjed om å betale hele det skyldige beløpet. Ett av fem hushold ender dessuten opp med en ny betalingsplan man ikke har råd til å overholde.

Boutgiftene er et stort problem for leietakere og boligeiere med boliglån

Bolig og mat er to helt essensielle parametere i folks liv, og denne rapporten viser at det er forholdsvis vanlig å måtte balansere forbruket på mange områder for å ha råd til disse livsnødvendighetene. Det er all grunn til å peke på at andelen som har måttet stramme inn for å håndtere boutgiftene er høyere blant leietakerne enn blant boligeierne. Samtidig har vi, i lys av renteoppgangen, hatt et særlig blikk på gruppen boligeiere med belånte boliger. Vi har sett at halvparten av dem har måttet gjøre omfattende innsparinger. Til tross for at boliglånene har blitt betydelig dyrere, ser vi foreløpig bare en tendensiell, men ikke en statistisk signifikant, økning i omfanget av betalingsproblemer. Likevel ligger åtte prosent etter med betaling på boliglånet, og halvparten av dem har i tillegg misligholdt forpliktelser på andre områder. Ytterligere 15 prosent av boliglåntakerne er ikke på etterskudd med boliglånet, men bekymrer seg likevel for betjeningsevnen de kommende tre månedene. Denne andelen inkluderer tre prosent som allerede har betalingsproblemer knyttet til andre typer krav. I lys av at rentene har fortsatt å stige etter at surveyen ble avsluttet, indikerer dette et potensiale for økt mislighold av boliglån i tiden som kommer.

Ett av åtte hushold er matusikre, og nesten halvparten av 'ille ute'-husholdene har svært lav matsikkerhet

I denne rapporten har vi også introdusert en internasjonalt anerkjent indeks for mat(u)sikkerhet. Den viser at 12 prosent av husholdene er i en utsatt posisjon når det gjelder jevn tilgang på mat for alle husstandens medlemmer, og at seks prosent har svært lav matsikkerhet. Denne situasjonen er svært skjevfordelt og rammer nesten halvparten (46 prosent) av husholdene i 'ille ute'-gruppen. I ytterste konsekvens snakker vi om spor etter reell knapphet på mat, noe som illustreres av de mest kritiske indikatorene som inngår i indeksen. Analysene har for eksempel vist at i to tredjedeler av 'ille ute'-husholdene har ett eller flere husstandsmedlemmer droppet måltider på grunn av pengemangel og at én tredjedel opplevde dette tre ganger eller mer siste fire uker forut for datainnsamlingen. Men det er spesielt bekymringsfullt at en fjerdedel av 'ille-ute'-husholdene sier at noen i husstanden ikke har kunnet spise en hel dag, og at 17 prosent sier at dette skjedde tre eller flere ganger i løpet av de siste fire ukene. Dette er ikke bare tydelige tegn på at levekårene er i ferd med å bli svært trange for mange hushold som befinner seg nederst på trykkningsbarometeret. Dette er også signaler om en form for fattigdom vi til nå har vært ukjent med i Norge.

Det er ikke over ennå

I den offentlige diskusjonen rundt framtidsutsiktene i norsk økonomi er meningene noe delte. Det er ting som tyder på at prisstigningen er på vei ned og kanskje kommer ned under fire prosent neste år. Når det gjelder styringsrenten, vil den antakelig nå toppunktet i løpet av høsten 2023 og kanskje så

tidlig som i siste halvår 2024 begynne å falle. Sammenholdt med at vi tross alt ser noen positive tendenser i vårt eget datamateriale kan det være grunnlag for en viss optimisme. Likevel vil vi advare mot å overse betydningen av dyrtidens konsekvenser. Selv om prisveksten blir lavere i de kommende månedene, vil vi likevel måtte leve med konsekvensene av den høye prisveksten under dyrtiden, pluss en fortsatt — antakelig betydelig — prisvekst. Og selv om inflasjonen skulle komme helt ned på et normalt nivå rundt to prosent vil jo prisene fortsette å stige, og det fra et høyt prisnivå. Når det gjelder rentene, vil de i overskuelig framtid neppe bli så lave som de var før dyrtiden satte inn. Dermed vil vi måtte leve med både dyrere boliglån og høyere leiepriser en god stund framover.

Uansett vil en normalisering av de økonomiske rammebetingelsene skje med utgangspunkt i et forskjells-Norge hvor en større andel av husholdene vil ha betydelig dårligere levekår enn før dyrtiden satte inn. Utgangspunktet for de kommende månedene med fortsatt høy prisstigning og renteoppgang er at vi nå har en andel av befolkningen som er svært dårlig stilt og som risikerer å få levekårene ytterligere forverret. Det er fortsatt et stort behov for kraftige og målrettede tiltak, både på kort sikt og for å motvirke langtidsvirkningene av dyrtiden. Det er ikke over ennå.

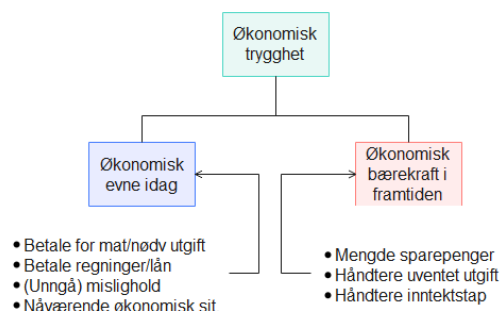
Referanser

- ANZ. 2021a. *Financial Wellbeing. A Survey of Adults in Australia*. Sidney: ANZ Banking Group.
- ANZ. 2021b. *Financial Wellbeing. A Survey of Adults in New Zealand*. Sidney: ANZ Banking Group.
- Austgulen, Marthe H., Ann-Kristin Ansteensen, Andrea I. Alecu, & Lilli W. Blomberg. 2023. *SIFOs Referansebudsjett for Forbruksutgifter 2023*. Oslo: SIFO/ OsloMet.
- Evans, Jamie, & Sharon Collard. 2022. *Under Pressure: The Financial Wellbeing of UK Households in June 2022*. Bristol, UK: University of Bristol Personal Finance Research Centre.
- Garon, Thea, Andrew Dunn, Katy Golvala, & Eric Wilson. 2018. *U.S. Financial Health Pulse. 2018 Baseline Survey Results*. New York: Center for Financial Services Innovation (CFSI).
- Kempson, E., A. Finney, & C. Poppe. 2017. *Financial Well-Being. A Conceptual Model and Preliminary Analysis. SIFO Project Note. 3–2017*. Oslo: Consumption Research Norway (SIFO).
- Kempson, E., & C. Poppe. 2018a. *Assessing the Levels of Financial Capability and Financial Well-Being in Ireland: A Report to the Competition and Consumer Protection Commission*. Oslo: Consumption Research Norway (SIFO), Oslo Metropolitan University.
- Kempson, E., & C. Poppe. 2018b. *Understanding Financial Well-Being and Capability. A Revised Model and Comprehensive Analysis*. Oslo: Consumption Research Norway (SIFO), Oslo Metropolitan University.
- Kempson, E., & Valeria Perotti. 2018. *Measuring Financial Capability: A New Survey Instrument and Results From Low- And Middle Income Countries*. Washington D.C: World Bank.
- Poppe, C., & E. Kempson. 2023a. *Uførhet – Også et Økonomisk Uføre? Økonomisk Trygghet i Dyrtiden for Uføre Og Hushold Med Ekstra Daglige Utgifter På Grunn Av Funksjonshemming Eller Alvorlig Sykdom*. Oslo: Forbruksforskningsinstituttet SIFO, Storbyuniversitetet OsloMet.
- Poppe, C., & Elaine Kempson. 2023b. *Dyrtid III. Husholdenes Økonomiske Trygghet i Mars 2023*. Oslo: OsloMet/ SIFO.
- Poppe, C., & Elaine Kempson. 2022a. *Dyrtid under Oppseiling. Hvordan Takler Husholdene de Økende Levekostnadene?* Oslo: OsloMet/ SIFO.
- Poppe, C., & Elaine Kempson. 2022b. *Dyrtid under Oppseiling II Husholdenes Økonomiske Trygghet i 2022*. Oslo: OsloMet/ SIFO.
- Statistisk Sentralbyrå. 2023. *Økonomiske Analyser 1/2023 Økonomisk Utsyn over Året 2022*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Tangeland, Torvald, Frode Alfsnes, Harald Throne-Holst, & Arne Dulsrud. 2022. *Bærekraftig Energiforbruk: Forbrukermobilitet Og -Fleksibilitet i Strømmarkedet*. Oslo: SIFO/OsloMet.

Vedlegg 1: Metode

SIFOs trygghetsbarometer måler husholdenes selvrapporterte økonomisk trygghet ved hjelp av landsrepresentative spørreundersøkelser. Økonomisk trygghet er et sammensatt begrep og kan defineres på mange måter. Teoretisk legger vi vekt på to aspekter eller dimensjoner: at grad av økonomisk trygghet framkommer som en kombinasjon av 'økonomisk evne idag' og 'økonomisk bæreevne i framtiden'. Mens 'økonomisk evne' er et spørsmål om å ha penger nok til å betale for løpende utgifter i hverdagen og unngå betalingsproblemer, handler 'økonomisk bærekraft' om å ha et godt økonomisk fundament til å håndtere mulige uheldige (og ofte uforutsette) hendelser i framtiden. Som den konseptuelle modellen i **figur V-1** viser, måles disse dimensjonene ved hjelp av til sammen sju indikatorer.

Figur V-1: Konseptuell modell for økonomisk trygghet. Teoretiske dimensjoner og indikatorer



Metodisk bygger SIFOs trygghetsbarometer på et prosjekt i regi av Verdensbanken (2010—2012) med mål om å utvikle et empirisk mål på økonomisk dugelighet ('*financial capability*') til bruk i land klassifisert som framvoksende økonomier ('*emerging economies*'). Begrepsutviklingen og det kvantitative måleinstrumentet ble basert på 84 fokusgruppeintervjuer og 120 personlige intervjuer i seks land i Sørøst-Asia, Latin-Amerika og Afrika (Kempson and Perotti 2018). I 2016 re-analyserte vi Verdensbankens fokusgruppe-intervjuer. Dette resulterte i et begrep om økonomisk trygghet ('*financial well-being*') og en konseptuell modell som linket dette til økonomisk dugelighet og en rekke andre faktorer som for eksempel holdninger til økonomi og økonomisk kunnskap ('*financial literacy*'). Fra dette har vi utviklet et måleinstrument for økonomisk trygghet i rike land ('*advanced economies*'). Denne metodologien og de to første surveyene i Norge ble rapportert i to publikasjoner i 2017 og 2018 (Kempson et al. 2017; Kempson and Poppe 2018b). Måleinstrumentet har senere blitt tatt i bruk i USA, Storbritannia, Irland, Canada, Australia og New Zealand.

Trygghetsbarometeret er basert på gjentatte tverrsnittundersøkelser og på selvrapportering av faktiske begivenheter og respondentenes vurderinger av egen økonomiske situasjon. Det hefter seg noen svakheter ved denne framgangsmåten, og da særlig til at det knytter seg individuelle variasjoner til hvordan to personer vil vurdere samme situasjon eller forhold. På den annen side kan det argumenteres for at slike variasjoner jevner seg ut over et stort antall respondenter, og at dette problemet ikke hefter i like stor grad ved en tidsserie hvor de samme begivenhetene og vurderingene måles hver gang. Enhver tidsserie må også valideres eksternt ved å se på annen tilgjengelig statistikk. Erfaringene med trygghetsbarometeret er at det treffer godt og reflekterer tendenser som støttes både av andre målinger og tall fra ulike registerdatakilder. Dessuten kan det legges til at SIFO har samarbeidet med forskningsmiljøer i andre land (Storbritannia, Irland, Canada, USA, Australia og New Zealand) som har brukt samme metodiske tilnærming og gjort tilsvarende erfaringer med trygghetsindeksens eksterne validitet (ANZ 2021a, 2021b; Evans and Collard 2022; Garon et al. 2018; Kempson and Poppe 2018a).

Den metodiske tilnærmingen som brukes til å utlede komponentene som skal inngå i trygghetsbarometeret (eller trygghetsindeksen) involverer to distinkte, men relaterte, stadier: ³⁷

- Derivering av variabler i tråd med den konseptuelle modellen
- Identifisering og konstruksjon av de underliggende komponentene

Etter en innledende gjennomgang av dataene blir kun gyldige observasjoner inkludert i det endelige datasettet. For det første betraktes kun respondenter som har ansvar for husholdets økonomi tatt som gyldige. I årets survey har dette ekskludert 123 respondenter fra analysene. Dernest har vi tatt ut alle respondenter som har missing på mer enn fire av de ni variablene som brukes til å konstruere trygghetsbarometeret. I tillegg har vi ekskludert respondenter under 30 år som bor hos foreldrene sine og som har gitt informasjon om husholdningens økonomi selv om de ikke har ansvar for den. Totalt ble 338 saker ekskludert. Komponentene ble dermed utledet for de resterende 3.446 gyldige observasjonene.

Hver variabel som er relevant for trygghetsbarometeret er blitt rensset og tilrettelagt for analyser, identifisering og konstruksjon av komponenter. Det er avgjørende at hver variabel som vurderes for analysen inkluderer alle gyldige respondenter i utvalget. Det store flertallet av spørsmålene i surveyen er blitt stilt til alle respondentene. For disse kan alle respondentene inkluderes, enten i termer av meningsfulle, forhåndskodete svar eller et «vet ikke»-svar. I andre tilfeller brukte vi sekvenser av spørsmål med filtrering i spørreskjemaet for å lage en variabel hvor alle respondentene ble inkludert.

Det er også avgjørende for analysen at variabelkategoriene er skalert eller i det minste ordnet. De fleste variablene er allerede utformet på denne måten i surveyen, men i noen tilfeller måtte rangeringen/skalaen utledes eller rekonstrueres. I tillegg omkodet vi gyldige svar som «vet ikke» og «foretrekker å ikke svare» til den mest relevante svarkategorien. Vanligvis var dette en middelveirdi innenfor skalaen, eller den vanligste (modale) verdien som samtidig ga substansiell mening gitt et «vet ikke/foretrekker ikke å svare»- svar.

Videre har vi omkodet svarkategoriene der det var nødvendig for å sikre at lav verdi tilsvarer lav trygghet og høy verdi høy trygghet. I noen tilfeller innebærer dette en reversering av rekkefølgen på svarkategoriene. Dette ble gjort for å lette tolkningen av komponentene.

Vi har brukt Principal Components Analysis (PCA) for å identifisere og konstruere en substansiell og teknisk valid indeks for økonomisk trygghet. PCA er en av flere analytiske teknikker som utforsker mønstre som forekommer naturlig i dataene. Den ser på tvers av respondentenes svar for å identifisere fellestrekk i svarene og reduserer dem til underliggende komponenter. PCA er en teknikk som er egnet for eksplorativ analyse, der det ikke er noen forutsetninger om hvilke spesifikke variabler som er relatert til hverandre. Den er også den mest robuste av disse teknikkene.

Trygghetsindeksen går som sagt tilbake til 2016. Før pandemien tok analysene av økonomisk trygghet sikte på å studere hvordan trygghet påvirkes av bakenforliggende dimensjoner som psykologiske faktorer, økonomisk kunnskap, holdninger og økonomisk praksis (økonomisk dugelighet). Det ble utviklet indekser for hver av dem i tillegg til trygghetsindeksen. PCA-analysene inkluderte da et større antall variabler. Basert på den konseptuelle modellen ble det antatt a-priori at disse variablene var relatert til en bestemt teoretisk dimensjon, men ikke hva de spesielle komponentene kunne være innenfor hver av dem. Fra og med pandemien har analysene av økonomisk trygghet hatt et annet siktepunkt, og surveyene kun muliggjort utledning av selve trygghetsindeksen. Antall variabler som inngår i denne indeksen er også redusert fra 11 til sju (se

³⁷ Den følgende teksten er basert på appendiks 4 i Kempson & Poppe 2018b. For en mer detaljert beskrivelse av metoden, se Kempson et al 2017.

figur V-1). Dette har vist seg å gi robuste resultater som gir meningsfulle og sammenlignbare resultater både fra måling til måling og mellom land.

Basert på de sju variablene indikerer PCA-analysen at både en to-komponent løsning og en én-komponent løsning for trygghetsindeksen som en helhet gir optimale løsninger. I denne rapporten har vi basert oss på sistnevnte, hvor altså alle sju variablene er inkludert i én indeks. Det neste trinnet er å reskalere den slik at den varierer mellom null og 100. En slik absolutt skala letter den substansielle tolkningen betydelig. Imidlertid gir PCA (og dets relaterte teknikker) komponent-skårer på relative skalaer (med respondenter sett i forhold til hverandre, indikert med standardavvik fra et gjennomsnitt på null. For å løse dette, tvangskodet vi en «falsk» case for hver variabel med en minimumsverdi på hver av dem på null, og en annen tilsvarende case med maksimumsverdi på 100. PCA-analysen ble så kjørt på nytt for å inkludere disse to minimums-/maksimums-casene. På denne måten får vi en reskalert trygghetsindeks som varierer mellom null og 100, og hvor beregningene av de relative skårene er forankret i minimums/maksimums-verdiene for disse to «falske» casene. De ble deretter fjernet for alle etterfølgende analyser.

Testresultatene fra PCA-analysen for trygghetsindeksen i august 2023 er følgende (STATA-utskrift):

```
. estat kmo
Kaiser-Meyer-Olkin measure of sampling adequacy
```

Variable	kmo
b3qq	0.8712
b18	0.8833
misspay2_n~r	0.8595
a2	0.9000
c3	0.9042
c5	0.8821
c10	0.8701
Overall	0.8835

```
. alpha b3qq b18 misspay2_number a2 c3 c5 c10 , s d i
Test scale = mean(standardized items)
```

Item	Obs	Sign	item-test correlation	item-rest correlation	average interitem correlation	alpha
b3qq	3854	+	0.8249	0.7468	0.4656	0.8394
b18	3854	+	0.7902	0.6995	0.4778	0.8459
misspay2_n~r	3854	+	0.5167	0.3563	0.5737	0.8898
a2	3854	+	0.7746	0.6787	0.4833	0.8487
c3	3854	+	0.7839	0.6911	0.4800	0.8471
c5	3854	+	0.8018	0.7152	0.4737	0.8438
c10	3854	+	0.7656	0.6667	0.4864	0.8504
Test scale					0.4915	0.8712

Vedlegg 2: Datainnsamlingen i august 2023

(Utdrag fra Kantars sluttrapportering)

Undersøkellesdesign

Kantar har gjennomført datainnsamling for Oslo Met /SIFO, i kartlegging av befolkningens husholdskonometri og hvordan de møter Koronaepidemien. Kartleggingen repeterer dels tilsvarende tidligere undersøkelser, følger dels designet fra tilsvarende kartlegging i England og skal benyttes i forskning / utredning.

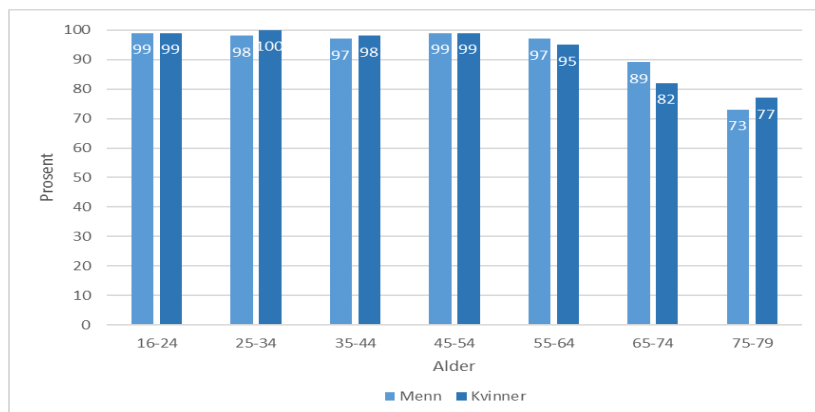
Utvalget fra denne kartleggingen skal sammenslås med utvalg fra forrige runde (Wellbeing 6) for å kunne analysers samlet.

1.1 Målgruppe

Målgruppe er den norske befolkningen 18 år og eldre, 4.270.189 personer.

Ettersom undersøkelsen gjennomføres med nettbasert skjema, er det av betydning for utvalgssammensetningen at respondentene har nettilgang. Andelen daglige nettbrukere i befolkningen 16-79 år har økt med om lag 20 prosentpoeng de siste ti årene, fra 74% i 2009 til 93% i 2021. De aller eldste, er i mindre utstrekning på nett enn de yngre. Men, mens særlig eldre kvinner tidligere har hatt lavere internettaktivitet enn menn (65% mot 70% henholdsvis i årene 2014-17), er andelen blant de eldste kvinnene nå på linje med mennene (Figur 1).

Figur 1. Andel av befolkningen som bruker Internett daglig eller nesten daglig, etter alder og kjønn. Prosent.



Kilde: SSB.

Med ubegrenset øvre alder, vil deler av målgruppen ikke være tilgjengelig på nett.

1.2 Utvalgsramme

Populasjonsgrunnlaget er Norsk Gallups aksesspanel. Panelet er et forhåndsrekruttert utvalg av personer over 15 år som er villige til å delta undersøkelser (p.t. ca. 40.000 personer). Deltagerne er rekrutterte *tilfeldig* gjennom andre telefon- (fast- og mobil) og postale undersøkelser, og utgjør et *aktivt* panel.¹

¹ En nyere internasjonal sammenstilling av ikke-sannsynlighetsutvelging og sannsynlighetsutvelging i paneldesign i valgunndersøkelser viser at sistnevnte viser bedre nøyaktighet og er klart anbefalelsesverdig.

1.3 Utvalgstreking

Panelets størrelse tilsier at det er mulig å trekke representative utvalg fra dette til ulike undersøkelser.

Paneldeltakernes bakgrunnskjennetegn er allerede kartlagt, og brukes til å rette undersøkelsen direkte mot målgruppen. Panelutvalg kan dermed tilrettelegges med større grad av presisjon enn hva som vanligvis er mulig gjennom andre metoder, ettersom paneldeltakernes bakgrunn er kjent på utsendingstidspunktet. Blant annet er det mulig å stratifisere for utdanning, ettersom personer med internetttilgang gjennomgående har noe høyere utdanningsnivå enn befolkningen ellers.

Populasjonen er stratifisert etter alder, kjønn, bosted og to-delt utdanningsnivå (Tabell 1 – utdanning, se tabell 4), forut for utvalgstilretteleggingen.

Tabell 1. Populasjon etter alder, kjønn og bosted. Prosent, N=4.270.189.

Bosted	Kjønn	Alder				Total
		18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-89 år	
1-Oslo og omegn	Menn	2,6	3,9	3,3	3,0	12,8
	Kvinner	2,7	3,7	3,1	3,2	12,8
	Sum	5,2	7,6	6,4	6,2	25,5
2-Resten av Østlandet	Menn	2,3	3,0	3,4	4,1	12,9
	Kvinner	2,1	2,9	3,4	4,5	12,8
	Sum	4,4	5,9	6,8	8,6	25,7
3-Sør- og Vestlandet	Menn	3,2	4,1	4,0	4,4	15,7
	Kvinner	3,0	3,9	3,8	4,6	15,2
	Sum	6,1	8,0	7,8	9,1	31,0
4-Trøndelag og Nord-Norge	Menn	1,9	2,2	2,3	2,7	9,1
	Kvinner	1,7	2,0	2,2	2,8	8,7
	Sum	3,6	4,2	4,4	5,5	17,8
5-Total	Menn	10,0	13,2	13,1	14,2	50,4
	Kvinner	9,4	12,5	12,5	15,2	49,6
	Sum	19,4	25,7	25,5	29,4	100,0

Med Regionreformen er landets fylkesinndeling justert. Den fire-delte regioninndelingen fra og med 2020 er tilrettelagt med henblikk på å være så lik den tilsvarende tidligere inndelingen som mulig. Blant annet er tidligere «Oslo/Akershus» nå erstattet av «Oslo og omegn». Den nye kategorien inkluderer Oslo, samt de kommunene som tidligere utgjorde Akershus.²

Respondentene trekkes tilfeldig innenfor strataene.

1.4 Ønsket utvalg

Ønsket utvalg er inntil 3.800 respondenter (maksimalt antall gitt budsjetttramme og tid til datainnsamling), hentet tilfeldig fra målgruppen som i de tidligere kartleggingene. SIFO ønsket også denne gang utdannings-stratifisering så langt det ville la seg gjøre.

Kartleggingens tema, samt intervjuets lengde, vil ellers kunne være styrende for hvem som deltar eller ikke.

² SSBs standard inndeling i «Oslo og Viken» tillegger uforholdsmessig stor andel av befolkningen i denne ene kategorien (ca. 39%) og tilsvarende liten andel i «Innlandet» (5%).

Datainnsamling

1.5 Metode

Undersøkelsen er gjennomført over Internett. Ettersom de fleste nordmenn etter hvert har fått nettilgang, brukes nettet i stigende utstrekning til intervjuundersøkelser.

Web-basert design gir stor fleksibilitet i utformingen av spørreskjemaet, og tillater for eksempel komplekse spørsmålsbatterier og filterstrukturer (slik tilfellet er i denne undersøkelsen), avspilling av lyd, visning av bilder (logoer) etc. Elektronisk kommunikasjon gir rask gjennomføring til lav kostnad. Særlig koplet mot aksesspanel er dette en effektiv metode, både i forhold til utvalgets kvalitet og innsamlingskostnad.

Spørreskjemaet er sendt ut som e-post med invitasjon til deltakelse, sammen med link til spørreskjemaets adresse på Internett.

1.6 Spørreskjemaet

SIFO har laget utkast til spørreskjema, som er justert og endelig tilrettelagt i samarbeid med Kantar. Skjemaet følger i det vesentlige malen fra tidligere, med enkelte tilpasninger for å måle effekter «post-pandemi». Det består av 58 spørsmål – der enkelte er integrert i spørsmålsbatterier. Ettersom Aksesspanelet inneholder ulike typer bakgrunnsinformasjon på respondentene, legges disse til databasen i etterkant.

Intervjuets lengde i en standard befolkningsundersøkelse (avhengig av tema/motivasjon), påvirker både rekrutteringsmuligheter, frafall underveis i utfyllingen samt svar kvalitet mot slutten av intervjuet. 15 minutter settes gjerne som øvre grense for et web-intervju. Median intervjutid i denne undersøkelsen er 12 minutter.

1.7 Feltperiode

Datainnsamlingen er foretatt i august 2023. SIFO ønsket leveranse per 21.08, eventuelt med overlevering av foreløpig utvalg ved denne datoen og ettersending av resterende.

Feltarbeid gjennomføres normalt med ca. 1.000 respondenter per uke, og med sikte på å nå bredest mulig ut i målgruppen. De siste skjemajusteringene ble imidlertid foretatt under ferieavviklingen og medførte en ukes forskyvning av planlagt oppstart.

Forskyvningen ble innhentet ved å øke datainnsamlingens hastighet.

Etter oppstart den 26.06 (klargjøring før sommerferien), ble undersøkelsen testet i felt den 07.08. Pilot-data ble sendt SIFO for vurdering den 08.08. Påfølgende utvalg og påminnelser ble sendt fortløpende. Mot slutten av feltperioden ble det behov for å styre utvalgene mot de yngre respondentene. Feltarbeidet ble avsluttet den 21.08.2023.

Endelig utvalg

1.8 Respons

Responsen i en undersøkelse rettet mot et aksesspanel vil avvike fra andre undersøkelsesdesign, ettersom respondentene er forhåndsrekrutterte til å delta.

Undersøkelsen ble sendt ut til 10.929 respondenter. Utvalget «oversamples» normalt i utgangspunktet ikke ut over forventet innkomst: Selv om dette vil kunne gi raskere gjennomføring, vil personer som er lett tilgjengelige kunne bli overrepresenterte i utvalget. I dette tilfellet ble gjennomføringshastigheten øket for å ta høyde for utsatt oppstart mens rapporteringstidspunktet ble liggende fast.

Utvalget er sendt ut sekvensielt i henhold til faktisk innkomst. Mot slutten av feltarbeidet ble invitasjonene særlig rettet mot de yngre under 30 år, som vanligvis underrapporteres i standard befolkningsutvalg. Det ble da samtidig behov for å løse på utdannings- stratifiseringen for lettere å oppnå ønsket utvalg innenfor fristen (Tabell 2).

Tabell 2. Respons. Antall.

Status	Antall
Utsendinger	10929
Ikke kontakt	6830
Kontakt	4099
Frafall:	
Ufullstendig utfylling	245
Vil ikke delta - self screening*	-
Teknisk problem	-
Intervju	3854
* Respondenter som åpner e-posten, uten å klikke på skjema-linken registreres ikke, da slik registrering trigger ulike varslingsystemer hos respondentene.	
Kontakt (prosent av utsendte)	37.5
Respons (prosent av kontaktede)	94.0
Respons (prosent av utsendte)	35.3

Undersøkelsen åpnet av 4.099 respondenter (38%). Blant kontaktede har 245 ikke returnert fullstendig besvarelse. De 3.854 respondentene, som har besvart undersøkelsen, utgjør 94% av dem som har åpnet den og 35% av alle utsendte invitasjoner. Etter-rekruttering av unge under 30 år trekker gjerne kontaktraten ned, ettersom disse er vanskeligere å nå ut til med befolkningskartlegginger enn de eldre.

Ettersom undersøkelsen stenges når ønsket antall respondenter er oppnådd, har de sist ankomne respondentene ikke hatt anledning til å delta, og responsen underestimeres i så fall relativt til totalt antall utsendte skjemaer.

1.9 Endelig utvalg

Det endelige utvalget sammenliknes med befolkningskjennetegnene, for å vurdere eventuelle systematiske avvik (Tabell 3).

Tabell 3. Utvalg (uvektet) etter alder, kjønn og bosted. Prosent, n=3.851.

Bosted	Kjønn	Alder				Total
		18-29 år	30-44 år	45-59 år	60-89 år	
1-Oslo/Akershus	Menn	2.2	3.2	3.9	3.6	13.0
	Kvinner	2.3	3.5	3.8	3.6	13.3
	Sum	4.5	6.8	7.8	7.2	26.2
2-Resten av Østlandet	Menn	1.2	2.8	4.2	3.7	11.9
	Kvinner	1.9	3.8	4.0	3.5	13.2
	Sum	3.2	6.6	8.2	7.2	25.1
3-Sør- og Vestlandet	Menn	1.7	4.1	4.9	4.7	15.4
	Kvinner	2.7	4.6	4.6	4.3	16.2
	Sum	4.4	8.7	9.5	9.0	31.6
4-Trøndelag og Nord-Norge	Menn	1.0	2.4	2.7	2.4	8.4
	Kvinner	1.6	2.2	2.6	2.3	8.8
	Sum	2.5	4.6	5.3	4.7	17.1
5-Total	Menn	6.1	12.5	15.7	14.3	48.6
	Kvinner	8.5	14.1	15.0	13.7	51.4
	Sum	14.6	26.6	30.7	28.0	100.0

Tabellen viser utvalgets fordeling etter kjønn og alder og bosted, og kan sammenstilles med befolkningsfordelingen (Tabell 1). 3 respondenter er uten bostedsinformasjon. Utvalget følger befolkningens demografiske fordeling. Det største avviket er noe underrapportering blant de yngste under 30 år (-4,7 prosentpoeng) til fordel for 45-59 åringer (+5,2 prosentpoeng). Kjønn- og demografifordelingen følger overveiende befolkningen.

Vi nevnte ovenfor at internettpopulasjonen har et noe høyere utdanningsnivå enn befolkningen ellers, og at utvalgstilretteleggingen tilstreber utdanningsstratifisering.

Sammenlikning av utvalgsundersøkelsen med offisiell utdanningsstatistikk er imidlertid ikke rett frem. Dels er aldersintervallene og referansetidspunktene ulike, og undersøkelsens begreper er ikke eksakt sammenliknbare med begrepene anvendt i offentlig statistikk (Utdannings-statistikken tar blant annet hensyn til hvilket år utdanningen er avsluttet). Dessuten vil respondentene ha vansker med å plassere seg i forhold til de "offisielle" kriteriene. Endelig tenderer respondentene til å overrapportere eget utdanningsnivå, særlig i forhold til korte utdanninger ut over videregående skole.

Tabell 4 Befolkning 16+ og utvalg 18+ (uvektet) etter utdanningsnivå. Prosent.

Utdanningsnivå	Befolkning 16+ ¹	Befolkning 18+ ²	Utvalg 18-89
Grunnskole	26.5	23.0	6.5
Fagutdanning		3.1	14.6
Videregående	37.8	37.6	35.5
Univ./høyskole - kort	23.4	25.4	23.5
Univ./høyskole - lang	9.5	10.9	19.9
Sum	100.1	100.0	100.0
N/n	4.265.963	4.261.851	3854
¹ Kilde: http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv			
² Kilde: Kantar			

Utvalgets utdanningsfordeling er, med disse forbeholdene, om lag i tråd med befolkningen (Tabell 4). Det vil si, personer med lang universitetsutdanning er muligens noe overrepresenterte på bekostning av fagutdannede, noe som dels skyldes behovet for å hente unge respondenter mot slutten av feltarbeidet og dermed behov for å «løsne» på utdanningsstratifiseringen.⁴

Vurdert etter frafall og demografisk fordeling, er utvalget sammenliknbart med utvalget for Wave 6.

1.10 Vekting av endelig utvalg

Det endelige utvalget er etter ønske fra SIFO slått sammen med utvalget for forrige rundes datainnsamling (Wellbeing 6 – variabel «Wave»), og vektet felles for begge utvalgene etter kjønn, alder, bosted (4 regioner) og utdanningsnivå (2 kategorier), tilsvarende befolkningsfordelingen.

Vektene fordeler seg som følger (Tabell 5):

Tabell 5. Vektenes fordeling. Antall og gjennomsnitt.

Descriptive Statistics					
	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Antall vektet	7638	.64293	1.62202	1.0000000	.19636953
Valid N (listwise)	7638				

⁴ Andelen med «fagutdanning» er høyere enn i den offisielle registerbaserte statistikken, og overlapper muligens andelen med videregående yrkesutdanning.

Report

Antall vektet					
Registrer kjønn	Stdalder	Stdgeo	Mean	N	Std. Deviation
Mann	Under 30	Oslo og Omegn	1.2662117	161	.15591884
		Rest Østland	1.4351384	93	.17805262
		Sør-Vestland	1.4046206	134	.17274359
		Tr.lag/Nord-Norge	1.4001900	83	.17359062
		Total	1.3625539	471	.18209847
	30-44	Oslo og Omegn	.9315174	258	.11523282
		Rest Østland	1.0522267	214	.12718396
		Sør-Vestland	1.0210034	296	.12336999
		Tr.lag/Nord-Norge	1.0065222	171	.12444586
		Total	1.0008949	939	.13024307
	45-59	Oslo og Omegn	.8226013	288	.09130812
		Rest Østland	.9021391	314	.10374890
		Sør-Vestland	.8858407	372	.09728112
		Tr.lag/Nord-Norge	.8801070	208	.10056506
		Total	.8737528	1182	.10261453
	60+	Oslo og Omegn	1.0087326	300	.11544259
		Rest Østland	1.1155225	291	.12812693
		Sør-Vestland	1.0847091	356	.12371225
		Tr.lag/Nord-Norge	1.0841070	184	.12536398
		Total	1.0723864	1131	.12929740
Total		Oslo og Omegn	.9768823	1007	.18611826
		Rest Østland	1.0597951	912	.19965562
		Sør-Vestland	1.0415590	1158	.19693890
		Tr.lag/Nord-Norge	1.0384969	646	.20348594
		Total	1.0280011	3723	.19844992
Kvinne	Under 30	Oslo og Omegn	1.1640673	211	.14133789
		Rest Østland	1.3396883	135	.16521945
		Sør-Vestland	1.2652737	186	.15604839
		Tr.lag/Nord-Norge	1.2808473	137	.15894066
		Total	1.2515592	669	.16690960
	30-44	Oslo og Omegn	.8716493	263	.10715759
		Rest Østland	1.0034031	292	.11201021
		Sør-Vestland	.9388596	324	.11504952
		Tr.lag/Nord-Norge	.9617385	177	.11331030
		Total	.9438028	1056	.12185694
	45-59	Oslo og Omegn	.7657070	277	.08392921
		Rest Østland	.8426741	286	.09470537
		Sør-Vestland	.8155994	353	.09258619
		Tr.lag/Nord-Norge	.8176277	199	.09313475
		Total	.8105113	1115	.09524786
	60+	Oslo og Omegn	.9424218	280	.10522062
		Rest Østland	1.0351731	274	.11899849
		Sør-Vestland	1.0108504	324	.11357591
		Tr.lag/Nord-Norge	1.0057484	183	.11648733
		Total	.9981932	1061	.11855615
Total		Oslo og Omegn	.9222511	1031	.17667473
		Rest Østland	1.0116452	987	.19265336
		Sør-Vestland	.9730022	1187	.18692616
		Tr.lag/Nord-Norge	.9949190	696	.19911389
		Total	.9732766	3901	.19095186
Total	Under 30	Oslo og Omegn	1.2082750	372	.15607670
		Rest Østland	1.3786219	228	.17655791
		Sør-Vestland	1.3236252	320	.17693049
		Tr.lag/Nord-Norge	1.3258720	220	.17416161
		Total	1.2974175	1140	.18169055
	30-44	Oslo og Omegn	.9012961	521	.11509092
		Rest Østland	1.0240518	506	.12097610
		Sør-Vestland	.9780767	620	.12588328
		Tr.lag/Nord-Norge	.9837443	348	.12083867
		Total	.9706747	1995	.12902971
	45-59	Oslo og Omegn	.7947080	565	.09219536
		Rest Østland	.8737941	600	.10380517
		Sør-Vestland	.8516405	725	.10124953
		Tr.lag/Nord-Norge	.8495582	407	.10180552
		Total	.8430544	2297	.10400674
	60+	Oslo og Omegn	.9767205	580	.11539905
		Rest Østland	1.0765566	565	.13004181
		Sør-Vestland	1.0495176	680	.12450209
		Tr.lag/Nord-Norge	1.0450345	367	.12706235
		Total	1.0364745	2192	.12960545
Total		Oslo og Omegn	.9492451	2038	.18340404
		Rest Østland	1.0347693	1899	.19746718
		Sør-Vestland	1.0068567	2345	.19493330
		Tr.lag/Nord-Norge	1.0158962	1342	.20233104
		Total	1.0000000	7624	.19654977

Vedlegg 3: Indeks for mat-usikkerhet. Metode

Et sett med spørsmål ble inkludert i spørreskjemaet for å vurdere nivået på matsikkerhet. Vårt spørsmålsbatteri ble utformet for å være mest mulig sammenlignbart med internasjonale mål på matsikkerhet. Vårt batteri er basert på Adult Food Security Survey Module fra United States Department of Agriculture som også brukes av UK Office for National Statistics i en rekke nasjonale undersøkelser, inkludert Family Resources Survey.³⁸ Spørsmålene er utviklet slik at det kan brukes overfor hushold med og uten barn.

De ti spørsmålene som er brukt, og hvordan svarene fordeler seg etter økonomisk trygghet, er gjengitt i tabell V3-1:

Tabell V3-1: Indikatorer som inngår i matusikkerhetsindeksen. Alle hushold og hushold på ulike trygghetsnivåer. Prosent. 2023. Vektet. «Har du selv eller noen i husstanden i løpet av de siste fire ukene siste 4 uker...»¹

	Ille Ute	Sliterne	Utsatte	Trygge	Alle
... vært bekymret for å gå tom for mat, uten å ha hatt råd til å kjøpe mer	81	45	12	-	14
... opplevd å ikke ha mat i huset uten å ha hatt råd til å kjøpe mer	52	25	7	-	8
... ikke hatt råd til et balansert og sunt kosthold	92	68	31	4	24
... spist mindre enn man burde fordi det ikke var nok penger til mat	59	28	9	1	10
... gått sulten og ikke spist fordi det ikke var nok penger til mat	41	18	6	-	7
... gått ned i vekt fordi det ikke var nok penger til mat	36	16	5	-	8
... droppet måltider fordi det ikke var nok penger til mat	62	23	7	-	8
... droppet måltider 3 ganger eller mer fordi det ikke var nok penger til mat	36	13	4	-	5
... ikke spist i løpet av en hel dag fordi det ikke var nok penger til mat	25	13	3	-	4
... ikke spist i løpet av en hel dag 3 eller flere ganger fordi det ikke var nok penger til mat	17	7	2	-	2
N	196	389	1136	1809	3530

Indeksen for matsikkerhet går fra 0 til 10, og husholdene skåres etter en bestemt nøkkel. Det gis ett poeng for hvert «positive» svar, det vil si svarene «ofte», «av og til» og «ja». De «negative» svarene som avgis gir poengskåren 0: «aldri», «nei».

Tabell V3-2 gir en oversikt over skårings-prosedyren (se også fotnote 38):

³⁸ <https://www.gov.uk/government/statistics/family-resources-survey-financial-year-2019-to-2020/family-resources-survey-background-information-and-methodology#frs-changes-in-year-2019-to-2020>

Tabell V3-2 Poengskår i indeksen for matsikkerhet. «Har du selv eller noen i husstanden i løpet av de siste fire ukene siste 4 uker har...»

	Poeng	Svar =1	Svar=1	Svar=0
...vært bekymret for å gå tom for mat, uten å ha hatt råd til å kjøpe mer	1	Av og til	Ofte	Aldri
...opplevd å ikke ha mat i huset uten å ha hatt råd til å kjøpe mer	1	Av og til	Ofte	Aldri
...ikke hatt råd til et balansert og sunt kosthold	1	Av og til	Ofte	Aldri
...spist mindre enn man burde fordi det ikke var nok penger til mat	1	Ja		Nei
...gått sulten og ikke spist fordi det ikke var nok penger til mat	1	Ja		Nei
...gått ned i vekt fordi det ikke var nok penger til mat	1	Ja		Nei
...droppet måltider fordi det ikke var nok penger til mat	1	Ja		Nei
...droppet måltider 3 ganger eller mer fordi det ikke var nok penger til mat	1	Ja		Nei
...ikke spist i løpet av en hel dag fordi det ikke var nok penger til mat	1	Ja		Nei
...ikke spist i løpet av en hel dag 3 eller flere ganger fordi det ikke var nok penger til mat	1	Ja		Nei

Skåren på de ti spørsmålene plasserer hvert hushold på en skala fra null til ti, hvor null betyr maksimal matsikkerhet og 10 maksimal matusikkerhet:

- **Høy matsikkerhet** (score = 0): Husholdningen har ingen problemer med, eller er bekymret for, jevn og tilstrekkelig tilgang på mat;
- **Marginal matsikkerhet** (score = 1 eller 2): Husholdningen har av og til problemer, eller er bekymret for, å ha jevn og tilstrekkelig tilgang på mat. Kvaliteten, variasjonen og mengden av matinntaket er imidlertid ikke vesentlig redusert;
- **Lav matsikkerhet** (score = 3 til 5): Husholdningen har redusert kvalitet, variasjon og ønskelighet knyttet til diettene sine. Men mengden matinntak og normale spisemønstre siste 30 dager er ikke vesentlig brutt opp;
- **Svært lav matsikkerhet** (score = 6 til 10): Noen ganger i løpet av de siste 30 dagene er spisemønsteret til ett eller flere husstandsmedlemmer brutt opp og matinntaket redusert fordi husholdningen mangler penger og andre ressurser som er nødvendig for å ha en stabil tilgang på mat.

Hushold med høy eller marginal grad av matsikkerhet anses som «matsikre» og for å ha tilstrekkelig og variert mat som legger til rette for en aktiv og sunn livsstil. Husholdninger med lav eller svært lav matsikkerhet er «matusikre» og har risiko for, eller mangel på tilgang til, tilstrekkelig og variert mat.

Vedlegg 4: Utsatte grupper. Regresjonsanalyser

Variabeldefinisjoner

Variabel		Definisjon
Income_all_new	Husholdets inntekt før skatt	10 kategorier
Corona	Tapt inntekt under koronaen	1=ja 0=nei
Insecure main	Hovedinntekt basert på fleksible arbeidskontrakter	1=ja 0=nei
Extra_nomed	Ekstra ikke-medisinske utgifter pga. uførhet/sykdom	1=ja 0=nei
Extra_med	Ekstra medisinske inntekter pga. uførhet/sykdom	1=ja 0=nei
Tenant	Leietaker	1=ja 0=nei
mortgagor	Boligeier med boliglån/rammelån	1=ja 0=nei
children_new	Barn i husholdet	1=ja 0=nei
has_unsecured	Har usikret kreditt (forbrukslån, kred.kortgjeld)	1=ja 0=nei
Nosavings_dum	Har ingen sparepenger	1=ja 0=nei
curr2_fwbs_cat	Økonomisk trygghet (indeks)	0-100
cuts_consumption	Økonomisk innstramming (antall områder)	0-17
betprob_all	Betalingsproblemer (husholdet)	1=ja 0=nei
Food_insecure_dum	Matsikkerhet (lav, svært lav)	1=ja 0=nei

Korrelasjon mellom de fire avhengige variablene

```
. corr curr2_fwbs cuts_consump_any arr_all food_index if filter_2==1 [aweight=vekt_f2]
(sum of wgt is 3.5300e+03)
(obs=3,530)
```

	curr2_fwbs	cuts_c~y	arr_all	food_i~x
curr2_fwbs	1.0000			
cuts_consump~y	-0.6950	1.0000		
arr_all	-0.4292	0.3073	1.0000	
food_index	-0.6282	0.5528	0.4738	1.0000

Økonomisk trygghet

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	3,439
Model	658651.129	9	73183.4588	F(9, 3429)	=	238.11
Residual	1054183.18	3,429	307.431665	Prob > F	=	0.0000
				R-squared	=	0.3845
				Adj R-squared	=	0.3831
Total	1712834.31	3,438	498.206605	Root MSE	=	17.531

curr2_fwbs	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
income_all_new	2.632582	.1122254	23.46	0.000	2.412547 2.852617
corona	-5.193363	.7989593	-6.50	0.000	-6.759847 -3.626878
insecure_main	-3.58333	1.352573	-2.65	0.008	-6.23526 -0.9314009
extra_nomed	-4.498081	1.026977	-4.38	0.000	-6.51163 -2.484532
extra_med	-6.183087	.8154468	-7.58	0.000	-7.781898 -4.584276
tenant	-16.51885	1.102256	-14.99	0.000	-18.67999 -14.3577
mortgagor	-10.389	.795029	-13.07	0.000	-11.94778 -8.830221
children_new	-9.955086	.7275704	-13.68	0.000	-11.3816 -8.52857
has_unsecured	-11.49038	.6295878	-18.25	0.000	-12.72478 -10.25597
_cons	80.83991	.8592079	94.09	0.000	79.1553 82.52452

Økonomisk innstramming

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	3,408
Model	8398.28055	10	839.828055	F(10, 3397)	=	120.80
Residual	23623.5992	3,397	6.95425353	Prob > F	=	0.0000
				R-squared	=	0.2623
				Adj R-squared	=	0.2603
Total	32021.8798	3,407	9.39884937	Root MSE	=	2.6367

cuts_consump~y	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
income_all_new	-.2328011	.0171502	-13.57	0.000	-.2664268 - .1991754
corona	1.071473	.121156	8.84	0.000	.8339267 1.309019
insecure_main	.1976051	.2038176	0.97	0.332	-.2020124 .5972226
extra_nonmed	.6702573	.1550852	4.32	0.000	.3661876 .9743271
extra_med	1.136622	.1236607	9.19	0.000	.8941654 1.379079
tenant	1.259044	.1675288	7.52	0.000	.9305769 1.587512
mortgagor	.9327073	.1203056	7.75	0.000	.6968285 1.168586
children_new	1.090024	.1102215	9.89	0.000	.8739166 1.306131
has_unsecured	.7473612	.0967634	7.72	0.000	.5576409 .9370815
nosavings_dum	1.509612	.1618896	9.32	0.000	1.192202 1.827023
_cons	1.87228	.1301771	14.38	0.000	1.617047 2.127513

Any arrears

Logistic regression	Number of obs	=	3,419
	LR chi2(10)	=	686.32
	Prob > chi2	=	0.0000
Log likelihood = -980.05108	Pseudo R2	=	0.2593

betprob_all	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
income_all_new	-.1270987	.0224821	-5.65	0.000	-.1711629 -.0830346
corona	.4044653	.1342843	3.01	0.003	.141273 .6676576
insecure_main	1.726179	.1881603	9.17	0.000	1.357392 2.094967
extra_nonmed	1.058935	.1601712	6.61	0.000	.7450049 1.372864
extra_med	-.1577075	.1498367	-1.05	0.293	-.4513819 .135967
tenant	1.040281	.2357997	4.41	0.000	.5781218 1.502439
mortgagor	.5540395	.2119712	2.61	0.009	.1385837 .9694953
children_new	.4202781	.1350216	3.11	0.002	.1556406 .6849156
has_unsecured	1.886757	.160914	11.73	0.000	1.571371 2.202142
nosavings_dum	1.060924	.1471105	7.21	0.000	.7725923 1.349255
_cons	-3.867592	.2443212	-15.83	0.000	-4.346453 -3.388731

food insecurity

Logistic regression	Number of obs	=	3,419
	LR chi2(10)	=	744.16
	Prob > chi2	=	0.0000
Log likelihood = -870.62288	Pseudo R2	=	0.2994

food_insecure_dum	Coef.	Std. Err.	z	P> z	[95% Conf. Interval]
income_all_new	-.2127893	.0249641	-8.52	0.000	-.261718 -.1638606
corona	.6931099	.1396144	4.96	0.000	.4194706 .9667491
insecure_main	1.987483	.1910364	10.40	0.000	1.613059 2.361908
extra_nonmed	1.178718	.1605601	7.34	0.000	.8640262 1.49341
extra_med	.4034831	.1490693	2.71	0.007	.1113126 .6956536
tenant	1.339622	.2469388	5.42	0.000	.8556305 1.823613
mortgagor	.663432	.2293627	2.89	0.004	.2138895 1.112975
children_new	.6179328	.1470383	4.20	0.000	.3297431 .9061225
has_unsecured	1.061734	.1472419	7.21	0.000	.7731454 1.350323
nosavings_dum	1.102741	.1569699	7.03	0.000	.7950857 1.410396
_cons	-3.531362	.2465063	-14.33	0.000	-4.014505 -3.048218

Vedlegg 5: Demografiske fordelinger

Økonomisk trygghet

Tabell V5.1 Demografi. Alle hushold og hushold på ulike nivåer av økonomisk trygghet. Prosent. Vektet. Norge, august 2023. N=3,530.

	Ille Ute	Sliterne	Utsatt	Trygg	Alle
Prosent hushold	6	11	32	51	
Mean årlig husholdsinntekt før skatt i kr ***	465,000	546,000	648,000	771,000	676,000
Region (ns)					
Oslo	20	23	25	27	26
Østlandet utenom Oslo	30	27	26	25	26
Sørlandet/Vestlandet	33	32	29	31	31
Midt-/Nord-Norge	17	18	19	18	18
Familietyper ***					
Enslig	39	29	29	25	27
Enslig forsørger	11	11	6	2	5
Par	24	25	33	52	41
Par m/barn	24	29	27	18	23
Andre familietyper (bor med foreldre, i kollektiv, annet)	3	6	5	1	4
Gjennomsnitt alder ***	47	44	46	55	51
Arbeidsmarked-tilknytning ***					
100% pensjonister	15	13	14	30	22
Antall lønsmottakere i husholdet (ikke pensjonister) ¹					
0	47	36	21	14	21
1	32	39	44	44	43
2	21	25	35	42	36
Hovedinntekt basert på fleksible arbeidskontrakter	7	10	8	3	6
Uføre ***					
100% uføretrygd	36	22	16	10	15
Hushold med ekstra utgifter pga. uhelse ***					
Alle utgifter	58	43	29	17	26
Ikke-medisinske utgifter	36	24	16	7	13
Medisinske utgifter	54	34	22	16	22
Bolig: eie/leie ***					
Leietakere	38	26	15	7	13
Selveiere med boliglån	59	68	73	60	65
Selveiere uten boliglån	3	4	11	33	21

ns Ikke statistisk signifikant

*** p<.001

¹ N= 2797

Matsikkerhet

Tabell V5.2 Demografi etter ulike nivåer av matsikkerhet. Hushold. Prosent. Vektet. Norge, august 2023. N=3,530.

	Høy	Marginal	Lav	Svært lav	Alle
Prosent hushold	73	15	6	6	
Median årlig husholdsinntekt før skatt i kr (***)	738,000	581,000	552,000	360,000	676,000
Region (ns)					
Oslo (r_oslo)	26	21	26	30	26
Østlandet utenom Oslo (r_east)	26	24	28	26	26
Sørlandet/Vestlandet (r_southwest)	30	33	28	28	31
Midt-/Nord-Norge (r_midnorth)	18	22	18	16	18
Familietyper (***)					
Enslig	26	33	31	29	27
Enslig forsørger	3	8	11	12	5
Par	47	27	26	28	41
Par m/barn	21	29	24	24	23
Andre familietyper (bor med foreldre, i kollektiv, annet)	3	4	8	7	4
Gjennomsnitt alder (***)	54	46	41	38	51
Arbeidsmarked-tilknytning (***)					
100% pensjonister	26	13	12	7	22
Antall lønsmottakere i husholdet (ikke pensjonister) ¹					
0	15	31	34	44	21
1	46	40	37	26	43
2	39	29	29	30	36
Hovedinntekt basert på fleksible arbeidskontrakter	3	4	18	27	6
Uføre					
100% uføretrygd (***)	12	19	24	31	15
Hushold med ekstra utgifter pga. uhelse ***					
Alle utgifter	19	35	48	69	26
Ikke-medisinske utgifter	8	17	29	53	13
Medisinske utgifter	16	31	36	51	22
Bolig: eie/leie ***					
Leietakere	9	17	28	39	13
Selveiere med boliglån	64	73	64	56	65
Selveiere uten boliglån	26	9	5	4	21

ns Ikke statistisk signifikant

*** p<.001

¹ N = 2797

Forbruksforskningsinstituttet SIFO ved OsloMet – storbyuniversitetet har et spesielt ansvar for å bidra til kunnskapsgrunnlaget for forbrukerpolitikken i Norge og skal utvikle ny kunnskap om forbruk, forbrukerpolitikk og forbrukernes stilling og rolle i samfunnet.

SIFOs kjerneområder er:

- Bærekraftig forbruksutvikling
- Klær
- Markedsbasert velferd
- Mat, matkultur og ernæring
- Teknologi og digitalisering